
CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **32**

Literatura catalana 2004. Balanç d'un any

Joan-Josep Isern, Maite Insa, Jordi Rourera, Sam Abrams,
Margalida Pons, Francesc Calafat, Jordi Cervera, Enric Sòria, Joan-Elies Adell,
Sebastià Alzamora, Xavier Filella, Agustí Colomines, Francesc Pérez Moragón,
Heike van Lawick, Josep Marco, Francesco Ardolino, Ricard Ripoll, Àngela Elena
Palàcios, Simona Škrabec, Gonçal López-Pampló Rius i Gustau Muñoz

Entrevistes a Francesc Parcerisas, Amanda Vich i Josep Iborra

SEGONA ÈPOCA - JUNY 2005

SEGONA ÈPOCA
JUNY 2005

---

núm. 32.

Edita:

Institut Interuniversitari
de Filologia Valenciana

Direcció:

Vicent Alonso

Coordinació:

Gustau Muñoz,

Francesc Pérez Moragón,
Susanna Rafart, Felip Tobar

Col·laboradors:

Pasqual Alapont, Rafael Alemany,
Enric Balaguer, Carme Barceló,
Josep Lluís Barona, Adolf Beltran,
Vicent Berenguer, Josep Bernabeu,
Assumpció Bernal, Emèrit Bono,
Francesc Calafat, Ferran Carbó,
Enric Casaban, Emili Casanova,
Jordi Colomina, Agustí Colomines,
Germà Colón, Antoni Ferrando,
Josep Antoni Fluixà, Josep Franco,
Antoni Furió, Ferran Garcia Oliver,
Lluís Gimeno, Marc Granell,
Carme Gregori, Albert Hauf,
Josep Iborra, Joan Josep Isern,
Ramon Lapiedra, Gemma Lluch,
Josep Lozano, Josep Martines,
Tomàs Martínez, Josep Martínez Bisbal,
Lluís Meseguer, Isabel Morant,
Vicent Olmos, Manel Pérez Saldanya,
Vicent Pitarch, Joan Ponsoda,
Eugeni Portela, Vicent Raga,
Ramon Rosselló, Pedro Ruiz Torres,
Vicent Salvador, Vicent Simbor,
Enric Sòria, Ferran Torrent,
Pau Viciano, Rafael Xambó.

Disseny:

Albert Ràfols-Casamada

Redacció:

Av. Blasco Ibáñez, 32 - 46010 València
Telèfon: 96 386 40 90 - Fax: 96 386 44 93
E-mail: caracters@uv.es
<http://www.uv.es/caracters>

Il·lustracions:

d'aquest número:
Antoni Miró

Distribució:

Gea llibres (València), tel. 96 158 03 11
La Tierra (Alacant), tel. 96 511 01 92
Enlace (Catalunya i les Illes), tel. 93 441 27 80

Maquetació i Impressió:
Àfrica Ramírez / Graphic 3

P.V.P.: 3 euros

ISSN: 1132-7820

Dipòsit legal: V. 3755-1997

CARÀCTERS

LITERATURA CATALANA 2004. BALANÇ D'UN ANY

Aquest número de *Caràcters* té un contingut ben distint al dels quaderns habituals de la revista —com el lector descobrirà de seguida— i alhora presenta una proposta de continguts que es repetirà, a partir d'ara, cada dotze mesos. Tot plegat, amb la voluntat d'oferir un balanç tan complet com siga possible de les novetats bibliogràfiques aparegudes en llengua catalana durant l'any anterior —en el cas present, les del 2004— en la seua continuïtat.

Per tal d'aconseguir aquest objectiu, que en qualsevol cas no pot tenir la pretensió de ser complet ni exhaustiu, s'ha ordenat aquesta producció en dos grans blocs. D'una banda, hi ha els llibres originàriament escrits en català arreu de l'àrea lingüística, dividits en gèneres segons una classificació canònica discutible però de tota manera útil (poesia, narrativa, prosa de no ficció); d'una altra, les traduccions fetes des de diverses llengües —un mecanisme de transvasament literari del tot imprescindible per tal de conformar una cultura tan oberta com, des d'aquesta revista, voldríem que fos la nostra. A més s'hi han afegit unes entrevistes, amb un conjunt ben ampli d'interrogants que hem demanat de respondre a tres observadors ben situats, en la seua varietat, per a copsar la situació actual de la nostra literatura i les seues perspectives futures. I, encara, s'inclouen també articles sobre les revistes electròniques i sobre les revistes de pensament i cultura.

2005
ANY DEL
LIBRE
I LA LECTURA

Caràcters compleix —després d'haver tret al carrer trenta-un números, es pot afirmar així sense més modèstia de la necessària— una funció en què es compaginen la informació i l'opinió sobre l'esdevenir més pròxim en el temps de les lletres catalanes. De tant en tant, potser serà convenient abandonar aquesta immediatesa temporal, com ara fa, per a intentar traçar un panorama complementari i reforçar, d'aquesta manera, el petit servei que fa als lectors.

Caràcters, revista de llibres

Antoni Miró naix a Alcoi en 1944. Viu i treballa al Mas Sopalmó. En 1960 rep el primer premi de pintura de l'Ajuntament d'Alcoi. En gener de 1965 realitza la seua primera exposició individual i funda el Grup Alcoiart (1965-72) i en 1972 el Gruppo Denunzia en Brescia (Itàlia). Són nombroses les exposicions dins i fora del nostre país, com també els premis i mencions que se li han concedit. És membre de diverses acadèmies internacionals. En la seua trajectòria professional, Miró ha combinat una gran varietat d'iniciatives, des de les directament artístiques, on manifesta l'eficaç dedicació a cadascun dels procediments característics de les arts plàstiques, fins a la seua incansable atenció a la promoció i foment de la nostra cultura. Les pintures que reproduïm en aquest número de *Caràcters* formen part de «Sense títol», una sèrie que, com ha dit Joan M. Monjo, «és una mena de dietari d'arreu del món. D'ací i d'allà. On detectem les més diverses catàstrofes ecològiques, guerres i situacions humanes tristes i lacerants per a qualsevol home i dona de bona fe».

Narrativa del 2004 al Principat

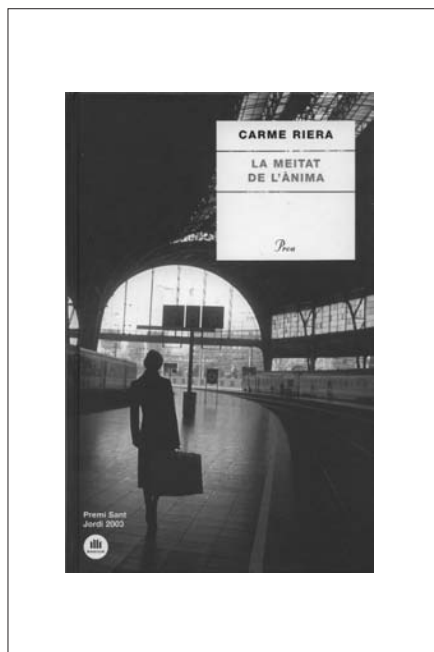
Hi ha diverses maneres de plantejar-se una metodologia per parlar ordenadament de les novetats de narrativa en llengua catalana publicades l'any 2004 per les editorials del Principat. A l'hora de preparar aquest resum —que vol ser ampli però que en cap cas aspira a ser exhaustiu— he optat per agrupar els llibres precisament així, per editorials. I dintre de cada editorial distingiré d'una banda els llibres guanyadors d'algun premi (si n'hi ha) i, de l'altra, els que han sortit a buscar-se la vida a les llibreries a pèl. Val a dir que no he renunciat a separar els premis diguem-ne competitiu (la immensa majoria) dels denominats «premis de la crítica», que, en principi, juguen la carta de la qualitat i el prestigi més a fons que els altres. Per acabar de definir aquestes mínimes orientacions diré que aquest comentarista no vol limitar-se a fer una relació freda i impersonal de títols i, per tant, no renuncia a expressar les seves opinions. Això sí, amb una controlada dosi d'apassionament, tal com aconsella el decòrum.

La veterana editorial Proa, pertanyent al Grup Enciclopèdia Catalana, és l'encarregada de convocar, organitzar i posteriorment publicar el premi per antonomàsia: el Sant Jordi de Novel·la, que l'any passat va correspondre a Carme Riera amb *La meitat de l'ànima*, una història en què la protagonista —una escriptora capficada per esbrinar què hi ha de veritat en els seus records— es proposa indagar el passat de la seva família i, més con-

cretament, les coses que va fer la seva mare durant la Guerra Civil i la immediata postguerra. Joan Rendé va publicar *La pedra a la sabata*, un recull de dotze contes —guanyador del Premi Mercè Rodoreda i del Premi de la Crítica Serra d'Or— que recreen la vida d'un personatge inadaptat en una ciutat caòtica i sovint postissa com és la Barcelona del disseny i la coloraina. Jaume Cabré, per la seva banda, ens va deixar amb *Les veus del Pamano*, Premi de la Crítica Catalana al millor llibre de narrativa publicat el 2004, un dels grans títols de l'any. *Les veus del Pamano* és una implacable reflexió sobre les perversions del poder ambientada a les valls pirinenques en

dues èpoques diferents: els anys dels maquis i l'actualitat. Sens dubte, un dels llibres que quedaran més enllà del 2004.

La producció de Proa va continuar amb *Groc d'Índia*, la nova entrega —penúltima ja— del cicle sobre la família Benavent i el poble de Vinyes de Savall que Isidre Grau va iniciar el 1985 amb *Els colors de l'aigua* i que fins ara aplega ja quatre títols. En aquesta ocasió Grau s'endinsa en el món de les utopies generades als anys seixanta i setanta al voltant del moviment *hippy* i del descobriment de l'espiritualitat oriental. Jordi Cabré va quedar finalista del Sant Jordi amb *Rubik a les palpentes*, una novel·la que parla d'ambicions i d'enveges, d'art i de bellesa, d'amor i de desamor, al voltant d'un complex joc d'identitats sexuals. Coordinada per Maria Barbal i Isidre Grau, professors del centre, al final de l'any va veure la llum *Setze petges*, una selecció de setze relats breus escrits per alumnes dels cursos de narrativa de l'Escola d'Espectura i Humanitats de l'Ateneu Barcelonès, dirigida fins no fa gaire per Joan Rendé. Francesc Puigpelat, després d'una primera incursió en la novel·la de divulgació històrica al voltant de la figura de Roger de Flor, va fer un altre pas endavant amb *L'últim hivern de Ramon Llull*. El capítol de novetats 2004 d'Edicions Proa es tanca amb la traducció dels *Evangelis* feta per Joan Francesc Mira. Un llibre al qual no li cal gaire resum; només dir que el treball de Mira se situa en un nivell d'ex-

cel·lència similar a la seva celebrada traducció de la *Divina Comèdia* de no fa gaires anys.

Edicions Destino, del grup Planeta, té el privilegi d'organitzar el premi més matiner de cada any: el Josep Pla, que es falla la nit del 6 de gener, festa dels Reis. El guanyador de l'any passat va ser Robert Saladrigas amb *La llibreta groga*, una novel·la plena de petites històries al voltant de la figura d'un pilot de línies aèries que en aparença té la seva vida material i sentimental resolta... fins que comença a escriure les seves reflexions en una llibreta i s'adona que és a punt d'experimentar un canvi radical. Lluís Calvo, per la seva banda, a *L'expulsió del paradís*, s'endinsa en el Londres convuls i devastat de la Segona Guerra Mundial i hi encaixa una història d'amor i crisi enmig d'uns fets que varen canviar la història del segle XX. En l'apartat de projectes interessants cal destacar la publicació de l'Obra Completa de Josep Pla, un dels clàssics del catàleg de Destino, en una promoció per a subscriptors i compradors de quiosc en la qual ha participat també, i de manera notable, Enciclopèdia Catalana.

Edicions 62 va publicar *Rodalies*, de Toni Sala, guanyador del Premi Sant Joan, un llibre que ens retorna el Sala creatiu que ja enyoràvem després dels seus darrers experiments sobre gorilles albins, professors de secundària i immigrants africans. Sala escriu una història en què aparentment passen poques coses, una delicada trama de subtils que el confirma com un dels autors importants que tenim en l'actualitat a casa nostra. Jordi Coca, per la seva banda, es va emportar el Premi Joanot Martorell de Gandia amb *Cara d'àngel*, el torbador retrat de la fascinació d'un home madur i desenganyat per la bellesa gairebé irreal d'una noia molt jove. Jordi Mata va retornar a l'actualitat després d'uns anys de silenci amb *En algun punt de les muntanyes d'Ararat*, una novel·la clarament deutora de les influències temàtiques i estètiques dels grans autors americans de *best-sellers*. Un altre escriptor que feia temps que no es prodigava és Lluís Racionero, que amb *Antoni Gaudí: el so de la pedra* ens va oferir la seva particular visió de la biografia, l'obra i la cosmogonia de l'arquitecte. En l'apartat de llibres espe-

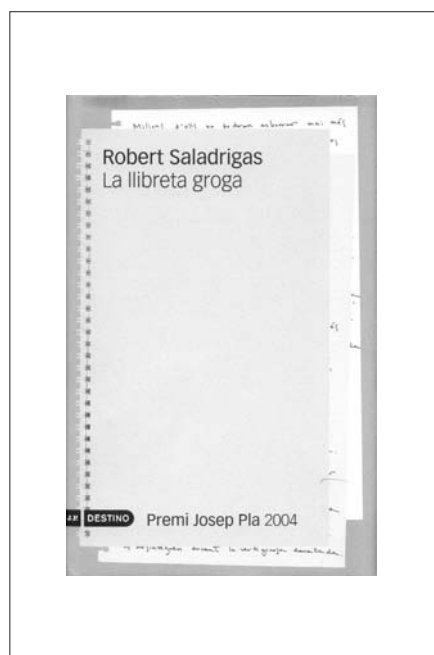
cial val la pena destacar que per Sant Jordi Edicions 62 va voler celebrar la publicació del número 500 de la veterana col·lecció de narrativa «El Balanci» amb la publicació de *Camí de sirga*, de Jesús Moncada. Un gran llibre per festejar una gran col·lecció.

Dins del mateix Grup 62, Empúries va publicar dos dels llibres més interessants de l'any. El primer és *La guerra dels cornuts*, de Joan-Daniel Bezsonoff, Premi Just M. Casero, un llibre que desvela un aspecte poc conegut de la nostra història: la implicació dels catalans en la Primera Guerra Mundial. Una implicació que va més enllà dels industrials que posaven les seves fàbriques al servei dels exèrcits europeus. El segon llibre digne de remarca és *De com s'escriu una novel·la*, de Màrius Serra. La biografia d'una novel·la inacabada que l'autor només va poder concloure gràcies a les cent quaranta-cinc propostes de final que li varen arribar dels seus lectors. L'autor verbalitza el plaer d'escriure i explica la seva cuina particular en una crònica de la cara més aspra i prosaica de la pràctica literària a casa nostra.

De les editorials importants del país Quaderns Crema és, sens dubte, la que menys relació té establerta —cap, vaja— amb la fira de les vanitats que envolta els premis literaris. Jaume Vallcorba continua editant poc i selecte, de manera gairebé artesana i apos-

tant pel prestigi abans que l'èxit fàcil. Una política que els seus seguidors li agraeixen amb grans dosis de fidelitat. Pere Guixà ens va oferir amb *Topolino* el seu quart llibre de contes, onze històries marca de la casa d'un autor prometedor, dominador dels seus recursos i posseïdor d'un univers personal sumament interessant, però al qual ja comença a ser hora de demanar-li algun gest que el porti una mica més enllà dels territoris del conte, on ja ha demostrat que és capaç de fer el que vulgui. Empar Moliner va oferir amb *T'estimo si he begut* un recull de contes no gens políticament correctes. Amb un to impassible que remet al millor Monzó l'autora ens retrata un seguit de personatges i situacions quotidianes tot accentuant-ne els aspectes més patètics o contradictoris. Sens dubte, el millor llibre escrit fins ara per Empar Moliner. Tanca l'apartat de novetats de Quaderns Crema un clàssic de la casa: Quim Monzó, que a *Catorze ciutats comptant-hi Brooklyn* aplega un conjunt d'articles publicats a diversos diaris, tots lligats pel fil comú dels viatges. Uns viatges que de vegades són per encàrrec periodístic a indrets del planeta en conflicte i d'altres són fets pel pur plaer de conèixer nous mons i nova gent.

Als antípodes de Quaderns Crema pel que fa a la política sobre els premis literaris ens trobem amb Columna Edicions, pertanyent al Grup Planeta, que l'any passat va publicar quatre llibres amb premi patrocinat directament o indirecta per l'editorial. El primer va ser *Dr. Pearson*, de Xavier Moret, Premi 23 d'Abril. Es tracta de la versió novel·lada de la vida de l'enginyer nord-americà Frederick Pearson, que al començament del segle XX va portar l'electricitat a Catalunya amb la creació de la companyia Barcelona Traction. La redacció dels fets històrics s'alterna amb la implicació de l'autor, que veu com el procés de recollida de dades i l'escriptura de l'obra comencen a marcar la seva vida. El Premi Columna Jove va ser per a Laila Karrouch amb *De Nador a Vic*. Un llibre que descriu l'experiència de l'autora, nascuda al Marroc el 1977, i de la seva família arran de l'arribada a Vic vuit anys després. Karrouch explica el procés d'adaptació a una nova cultura i uns nous costums amb una esponta-

neïtat que enganxa fàcilment el lector. El Premi Carlemany el va guanyar Vicenç Villatoro amb *La derrota de l'àngel*, una història a cavall de dues èpoques, el segle XIII i el segle XXI, trenada al voltant d'un missatge secret que un cabalista jueu va enviar al Papa l'any 1281 i que mai no va arribar a la seva destinació. Per la seva banda, Jordi Sierra i Fabra va guanyar el Premi Nèstor Luján de novel·la històrica amb *La pell de la revolta*, inspirada en uns fets reals esdevinguts al principi del segle passat a la Colònia Güell i que serveix a l'autor per fer un retrat de les vicissituds d'una família obrera en l'agitat parèntesi que hi ha entre el 1905 i la Setmana Tràgica. Dit tot això aquest comentarista creu que val la pena dedicar un espai específic a *La vida en l'abisme*, de Ferran Torrent, novel·la finalista del Premi Planeta i editada, publicada i distribuïda simultàniament en versió catalana i castellana, cosa que gairebé mai passa. Torrent fa una aturada al procés de redacció de la seva celebrada trilogia sobre la política i la societat valenciana per oferir-nos una magnífica novel·la intimista sobre un professional del joc i de les apostes que se situa a mig camí entre la ficció i el retrat autobiogràfic. L'apartat dedicat a Columna no el podem tancar sense fer esment de tres llibres més, sense premi en aquest cas: *Línia blava*, de Ramon Solsona, un exercici de creació de personatges i caràcters a partir del fil conductor d'un vagó de metro que travessa de cap a cap la ciutat de Barcelona. *Les concessions*, de Miquel de Palol, primera fita d'un projecte molt més extens que, sota el nom genèric d'*Exercicis sobre el punt de vista*, inclou un total de nou llibres. El tercer llibre en són, de fet, tres, ja que es tracta de la trilogia d'Albert Salvadó sobre la figura llegendària del català Domènec Badia, Alí Bej, aventurer, viatger i espia que va arribar a pelegrinar fins a la Meca.

La divisió de llibres en català d'Editorial Planeta no es va mantenir pas inactiva, el 2004. El seu premi més important, el Ramon Llull, és ara com ara el més ben dotat econòmicament dels que es convoquen en terres de parla catalana, fent excepció del que enguany concedirà per primera vegada el Consell Insular de Mallorca.

L'edició de l'any passat la va guanyar el novel·lista i historiador Alfred Bosch amb *Les set aromes del món*. El llibre se situa al segle XVII i explica el viatge de Fèlix Dufoy a la recerca del millor cafè. Un viatge que ens portarà del Londres protestant a l'harem d'Istanbul, de les muntanyes d'Aràbia als infortunis d'Abissínia... i amb sorpresa final inclosa. Un altre llibre important de l'any és *Olympia a mitjanit*, de Baltasar Porcel, guanyador del Premi de la Crítica Serra d'Or en l'apartat de novel·la. Porcel ens parla de la Mallorca actual, immersa en un procés de canvis socials, amb una visió càustica i irreverent, esperpèntica gairebé, de les lleis que regulen els comportaments humans. Tanca la nòmina de llibres destacats de Planeta la novel·la *L'hivern del tigre*, d'Andreu Carranza, un interessant i amè retrat de la figura del general carlí Cabrera.

Les veteranes Edicions de La Magrana, integrades en els darrers temps en el Grup RBA, varen fer tres dianes amb els llibres que varen editar l'any passat. En primer lloc tenim *El dia de l'ós*, de Joan-Lluís Lluís, que és sense cap mena de dubte un altre dels grans llibres de l'any. Un centenar de pàgines per oferir-nos una magnífica paràbola sobre l'estat de submissió del català i la seva cultura a la Catalunya del Nord. El segon títol important és *El manuscrit de Virgili*, de Miquel Pairolí, un llibre que especula al voltant del fet

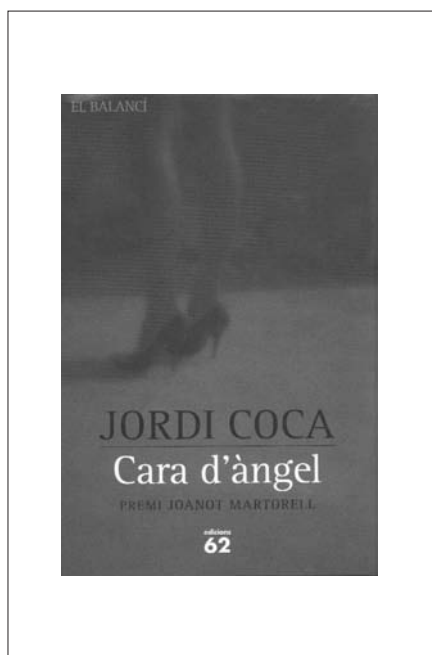
d'escriure i del concepte d'obra única i obra seriada. Pairolí, tot i la discutible solució que ha adoptat per resoldre el capítol final, construeix un llibre intel·ligent i profund que no fóra just que passés desapercbut del públic. El tercer element d'aquesta nòmina de llibres destacats de La Magrana és *Marxem, papà. Aquí no ens volen*, d'Imma Monsó. Cinc narracions construïdes al voltant de la fascinant activitat d'observar i ser observat.

La col·lecció «L'Ull de Vidre» de Tusquets Editors, que dirigeix Antoni Marí, ens va oferir un altre dels grans llibres del 2004: *Una vida al carrer*, de Jordi Ibáñez. El retrat minuciós d'una baixada als inferns d'un home que una tarda de setembre es deixa arrossegar per la riuada de gent que circula per la Rambla de Catalunya de Barcelona. Un llibre delirant, rigorós i dolorosament lúcid, que ha guanyat recentment i de manera ben merescuda la primera convocatòria del Premi Lateral de narrativa catalana al millor llibre publicat l'any passat.

Edicions de La Campana va publicar el tradicional viatge a peu de Josep M. Espinàs. En aquest cas va ser *A peu per la Costa da Morte*, un passeig pels escenaris més castigats per la catàstrofe del Prestige que ens ofereix el retrat d'un paisatge i d'una gent ferits profundament per aquell atemptat contra la naturalesa i per la imperícia dels polítics.

Angle Editorial va publicar *Amanida d'animals*, un recull de contes de Marc Romera que confirma plenament que l'èxit obtingut per *Mala vida*, el seu llibre anterior, no va ser degut a la casualitat.

Per acabar faré esment de dos títols de l'editorial Rosa dels Vents, del Grup Mondadori: *Vampiria Sound*, de Pep Blay, una novel·la musical amb elements de *thriller* i de crònica vampírica escrita sense embuts i amb un llenguatge directe i actual, i *Trenta-dos morts i un home cansat*, del sempre interessant Lluís Llorca (que aquí signa només amb el cognom), una història d'acció i d'obsessions narrada amb ritme de pel·lícula negra i plena de violència física i psicològica. Un pas endavant de l'autor en la seva carrera i una aposta decidida per l'ambició.

Per a qui escriuen i per què?

L'etiqueta ens constreny. Som a la casella de narrativa publicada per editorials valencianes i, com a advertiment, cal dir que no hi hem inclòs les traduccions. Podríem haver-ho fet, és qüestió de criteri. Però hem reduït el sostre de la casella i ens hem quedat amb la literatura feta en la nostra llengua.

De la collita del 2004 destaquem un grapat de novel·les o de narratives, en dos blocs: l'històric (hi incloem totes aquelles novel·les en què el moment històric que envolta l'acció és fonamental i, fins i tot, esdevé protagonista) i el no històric. La novel·la històrica passa per la biografia novel·lada de Joanot Martorell i, directament, sense cap escala, per la narració de fets que s'esdevenen al segle XX, enmig de determinats contextos històrics.

Les cendres del cavaller, de Silvestre Vilaplana (Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira 2003, Bromera) se centra en la vida del nostre autor més internacional. Parteix d'una necessitat vital, quasi pedestre, de Vilaplana (la de comptar amb algun material amè i motivador per descriure als seus alumnes de secundària el temps de Joanot Martorell), però no només aconsegueix el didactisme que desitjava, sinó, a més, bastir una novel·la d'aventures que ha encisat el públic. En paraules

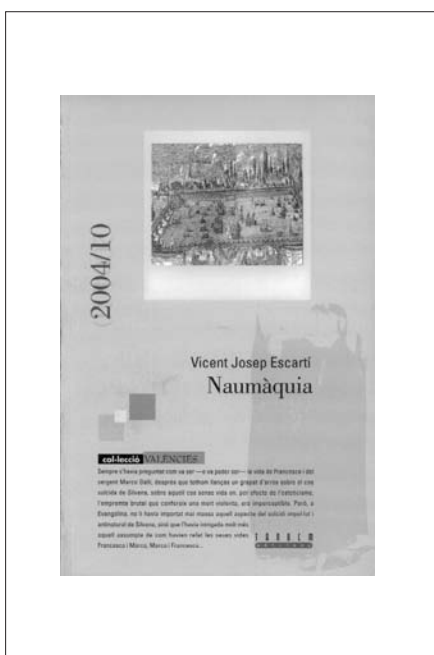
d'Isabel Moll, «el vessant cavalleresc de Martorell és reconstruït sàviament en la novel·la [...] Martorell és un bon personatge de ficció, tot i que ja és conscient a la novel·la que el seu llegat té un nom molt més perdurable que el de la seua pròpia nissaga: *Tirant lo Blanc*».

Això és *llarg de contar*, de Josep Franco (Bromera), és la història d'una família al llarg del segle XX, que narra els moments històrics que condicionen els esdeveniments personals. El filtre que tria quins són els fets que cal destacar és la mare del protagonista, una dona cega que posa en pràctica totes les estratègies del discurs oral, ajudada pel fill que dialoga amb ella. Els crítics n'han destacat especialment aquesta veu narrativa que xucla directament la parla del poble, i que ho fa amb molt d'encert, i li han retret un final de traca amb un fort component oníric amb què Franco, segurament, pretenia desconcertar-nos a tots. I ho ha aconseguit. El factor simbòlic també hi és present. «Tot plegat», en paraules de Carles Miró, «per explicar la vida d'una dona ("la mare"), que té la singularitat que d'una manera o altra enllaça i reflecteix els principals episodis de la història del segle XX, i s'ha de recalcar que és la història del segle XX vista des d'un poble valencià».

Febrer, de Francesc Bayarri (L'Eixam), retrata un moment més proper a la nostra realitat històrica: el del 23-F i el cop d'Estat que va omplir València de tancs. *Febrer* no és l'anàlisi històrica novel·lada d'un cop d'Estat. És la constatació grotesca de la manca de resposta democràtica que va tenir el cop, no per part dels insurrectes, sinó per part dels suposats «progres», els mateixos que, en principi, estaven cridats a encapçalar una transició valenta i eficaç. No direm res del final de la novel·la, que ha merescut diferents valoracions per part de la crítica però que, en qualsevol cas, és ben sorprenent. Ens quedem amb l'afirmació de Jordi Sebastià: «Bayarri retrata molt bé uns personatges que podrien ser els prototipus dels responsables de totes les decepcions que a casa nostra va causar la transició».

Contra la ciutat, de Pere Duch i Pilar Millán (Brosquil), descriu la vida dels habitants d'un barri de Castelló al final dels anys seixanta i al començament dels setanta. Fuig del to agre amb què podria estar retratat aquest canvi progressiu de la fesomia de Castelló (que té el punt àlgid en el soterrament de la via, l'any 2000), i es dedica a resseguir l'apassionament amb què aquells xiquets d'aleshores exploraven l'entorn, i travessaven aquella frontera física que separava «els de dalt», els menys afavorits, dels «de baix», habitants del nucli poderós de la vila, que els havia d'oferir grans descobertes.

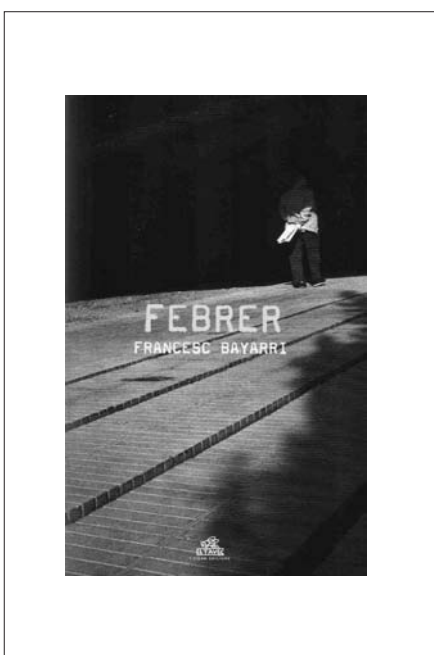
Escuma de mar, de Manel Joan i Arinyó (Perifèric Edicions), és l'adaptació literària de les notes del republicà exiliat Joaquín Mas Catalán. A partir d'aquests apunts, l'autor configura una crònica breu d'un exiliat que passa per camps de treball a França, i després pels camps de Mathausen i Gusen, a Àustria. L'estil és eixut, senzill, perquè els veritables protagonistes de la novel·la són els sentiments i les febleses humanes, i la crueltat amb què els nazis volien empecar-se una nova humanitat. A ulls clucs, sense escoltar la veu dels dèbils, aquells homes i dones que van executar la ferotge ideologia nazi van haver de renunciar, també, als sen-

timents més bàsics de l'ésser humà (la compassió, per exemple), que mostren només en moments concrets. Arinyó retrata perfectament el patiment de les víctimes, amb un despullament lloable que mai no cau en la cursileria dels reportatges d'*Informe Semanal*.

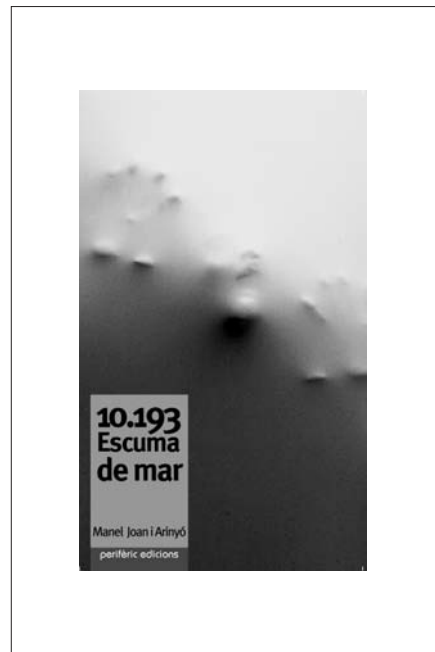
La primera de les novel·les que esmentaríem, entre les no històriques, és, curiosament, una novel·la de gènere ben reeixida: *A foc lent*, de Ramon Guillem (Premi de Literatura Eròtica la Vall d'Albaida 2004, Bromera), és la incursió del poeta en el món de la novel·la eròtica. El volum ens sorprèn pel tractament de l'erotisme i del sexe

en relació amb les diverses manifestacions de l'art, que inciten a l'amor, tot demostrant, una vegada més, el component «cerebral» (en el sentit que està localitzat dins del cervell) del sexe dels humans. Les taules d'un Ramon Guillem detallant sensacions, com fan els bons poetes, apareixen al llarg del relat. *A foc lent* mostra una prosa dolçament manipulada a favor dels sentits, farcida de referències literàries i artístiques de tota mena, que podem, fins i tot, obviar, perquè la novel·la també gaudeix d'un argument ben estructurat.

Enllà de la mar, d'Esperança Camps (Premi Joanot Martorell 2003, Bromera), ha estat la gran sorpresa del 2004. Amb la història d'aquesta dona, que decideix enfrontar-se amb la malaltia del càncer tota sola, hem conegut una nova narradora que ja ha ampliat la seua obra amb un altre títol, *Quan la lluna escampa els morts*. A *Enllà de la mar*, Camps deixa parlar Clara, la víctima del càncer tot just diagnosticat, que decideix omplir de sentit el buit existencial en què es troba. Com sempre que l'ésser humà fa front a una situació límit, hi ha alguns elements essencials per recomençar: els records d'infantesa, el traçat de la trajectòria vital, amb la sinceritat de les grans ocasions. El viatge interior mena el lector a un viatge, també, exterior envers la Menorca natal de Camps, i de Clara, que obliga l'autora a descriure l'ensorrament d'un sistema de vida que quedarà només per als records. Malgrat tot, però, la novel·la no té un to tràgic, sinó una mena de malenconia tèbia com d'aigua estancada dins d'una balma, poc abans que els ocells que l'habiten inicien un batec d'ales. L'obra ha estat aplaudida per la crítica i pel públic, i ha encetat la carrera d'una valenciana d'adopció, aquesta periodista que, amb *Enllà de la mar*, va regalar-nos els fantasmes de la infantesa que embelleixen la novel·la.

L'aire i el món, de Melcior Comes (Premi de Narrativa Ciutat d'Elx 2003, Edicions 3i4), inclou una galeria de personatges que «respiren, pateixen, viuen més enllà de la literatura: el protagonista, un noi sociopàtic que enyora sobre una vella màquina d'escriure, i fita el mar, i espera que ella arribi (sap que no arribarà); el poeta Baltasar Marbó, un Pigmalí de les lletres sempre vestit de blanc; l'avi que jugava a escacs menjat pels somnis

que va esberlar la dictadura; les bagasses de la nit de Barcelona —la dels pits petits, la rossa—; el porter que volia ser actor...» (Laura Castillo). Són uns personatges immersos en un univers poètic i estrany alhora, artístic, metafòric, sorprenent.

Naumàquia, de Vicent Josep Escartí (Tàndem), és una col·lecció de sis històries sense un fil conductor aparent. L'autor, que abandona per una vegada els territoris de la novel·la històrica, posa la seua prosa impecable i eficaç al servei dels temps moderns, i ens conta uns succeïts curiosos, com el de la dona que vol recuperar el marit per tot i per totes.

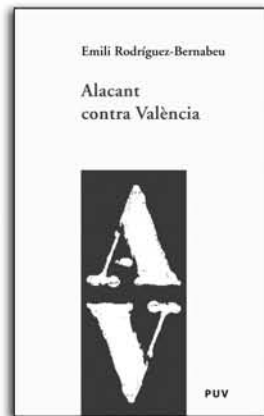

Cal·ligrafies agòniques, de Miquel Àngel Vidal (Premi Benvingut Oliver 2003, Perifèric Edicions), és un recull de narracions en què llenguatge i estructura es posen al servei de l'efecte únic que ha d'acomplir qualsevol narració curta. Els personatges que hi apareixen són certament estrafolaris. Destaquen per una erudició quasi mal-sana que converteix el volum en una estranya joia que destapa passions. Si bé la crítica ha titllat alguns dels contes de massa elitistes, caldria recordar a aquests crítics que, avui dia, el veritable elitisme és llegir lletra impresa.

Observem, per tant, que, d'una banda, els autors que publiquen a les editorials valencianes se senten atrets encara per la novel·la històrica, aquest gènere que mai no mor i que ja compta amb molts exponents de novel·la que narra aspectes del segle XX, tan proper. De l'altra, entre les novel·les no històriques, o els contes no històrics, destaca la necessitat de molts autors d'abocar les experiències artístiques de tota mena a les històries que conten. Així, la tendència a la intertextualitat assoleix, en el cas de la narrativa publicada a casa nostra, la xifra d'un terç d'aquestes novel·les. La narrativa esdevé, llavors, un territori de trobada de l'autor, observador artístic voraç, amb el seu lector model, que l'autor real imagina com un més de la seua tribu. Dit d'una altra manera, i per provocar el debat: si la lectura és un camp cada vegada més restringit, pel que fa al tipus de públic (i que té el seu exponent màxim en una dona de vint a trenta i escaig, segons les darreres enquestes, amb estudis superiors), no deu ser que molts autors, en comptes d'eixir a buscar lectors en altres àmbits, es conformen a escriure per als de la seua tribu? Com és que no hi ha novel·les de ciència-ficció? Com és que la novel·la històrica tendeix a acostar-se a l'actualitat, i a retornar, una vegada i una altra, a determinats escenaris del segle XX?

Totes aquestes preguntes s'han de posar en relació, però, amb les altres narratives en la nostra llengua que, avui dia, circulen quasi perfectament per tot el domini lingüístic i que, totes juntes, sí que dibuixarien el fresc correcte del tipus de societat que som.

NOVETATS DE LA VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

**Alacant
contra València**
Emili Rodríguez-Bernabeu
Preu: 11 €

L'Espill, 19
*Violència de gènere:
l'infern a casa*
Preu: 9 €

Literatura, món, literatures
Joan Francesc Mira
Preu: 10 €

La ment captiva
Czesław Miłosz
Preu: 20 €

Els noms de la història
Jacques Rancière
Preu: 11 €

PUV PUBLICATIONS VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 4610 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es

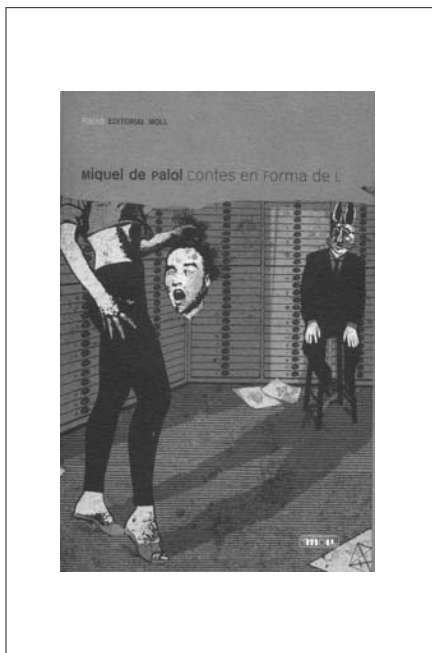
Amb lletra clara

Si hi ha una característica generalitzada en la narrativa de ficció publicada en català a les Illes al llarg del 2004 és l'ús absolutament funcional del llenguatge. Amb l'excepció de la prosa abarrocada i multiforme de Miquel de Palol, l'eficàcia de les obres es xifra només en els arguments i els personatges, sense que el verb cridi mai l'atenció per ell mateix ni serveixi, en la seva forma particular, per expressar la informació artística. Si de cas, quan no es confon llenguatge poètic amb mel·lifu, s'aconsegueix que sigui una eina dúctil i efectiva.

Sense dubte, *Contes en forma de L* (Moll), de Miquel de Palol, és l'obra més singular de totes. Exuberant en la llengua i en la varietat de registres, tant permet vehicular una paròdia de la història mitològica d'Alcestis i Admet, focalitzant el punt de vista primer en l'una i després en l'altre, com un relat truculent, «Salomé no ha acabat», que és pura recança insatisfeta expressada per mitjà del corrent de consciència de la filla d'Herodias, mentre es masturba amb el cap tallat del Baptista.

Els relats més sorprenents són variants del gènere fantàstic: el fet extraordinari es troba en bucles narratius en què es trenca la relació causal-temporal dels esdeveniments. Nusos impossibles de desfer per a la lògica, no ja dels personatges, que no els perceben com a tals, sinó del lector. La complicació és notable i l'efecte, colpidor. Fascinant. Criden l'atenció també els relats construïts com cànons musicals (diverses veus repeteixen les mateixes frases), encara que es limiten exactament a això, a crear situacions que permeten de suscitar les mateixes frases diverses vegades —o, dit a la manera oulipiana, que imposen una constricció prèvia—, i semblen més aviat exercicis formals.

Aquestes peces recorden d'alguna manera els gravats d'Escher: figures impossibles, efectes sobre la multiplicitat dels punts de vista i superfícies ocupades per imatges que es repeteixen periòdicament. Fascinants, també. No obstant això, la sensació que en resulta (com en els cànons que dèiem) és de bellesa matemàtica, buida d'humanitat:

un mecanisme que funciona, però que no va enlloc. Palol, malgrat tot, reinvindica aquesta concepció de l'art des de la mateixa cita de Nietzsche que encapçala el llibre: «És artista el qui sent com a contingut, com a cosa en si, allò que els no-artistes en diuen forma».

Si bé molts personatges apareixen en diversos relats, en general no tenen una entitat definida i són més aviat funcions amb nom, necessàries per ocupar una determinada posició en el pla de l'autor. L'última peça, «Hotel Cala la Lluna», els aplega gairebé tots en un menjador d'hotel de vacances en què es donen claus al lector per resoldre algunes qüestions pendents. En aquesta trobada de ficció, però, no sona *Qualsevol nit pot sortir el sol*, sinó la mateixa Vera Lynn amb què Stanley Kubrick acompanyava irònicament les explosions atòmiques al final de *Dr. Strangelove*: «We'll meet again / don't know where / don't know when / but I know we'll meet again / some sunny day».

Riberes de Plata (enSiola), de Miquel Mas Ferrà, pertany a la casta de novel·les que volen reflectir algun aspecte de la societat en què es produeixen. Com en *Olympia a mitjanit*, de Baltasar Porcel —si bé amb un llenguatge molt menys expressiu—, el fons

argumental va lligat a la transformació de la societat mallorquina de la Guerra Civil ençà, amb l'arribada del turisme. Mitjançant diversos fils narratius alternats i el seguiment de les famílies Calafat i Rovira, l'estructura de la novel·la posa en relació dues èpoques, sota el signe comú de l'enriquiment personal a costa dels altres i de la degradació de l'illa. Una després de la Guerra Civil, quan, amb els diners obtinguts del contraban, molta cobdícia i cap escrúpol, els socis Marçal Calafat i Sebastià Rovira gesten una gran fortuna hotelera i de la construcció. I la segona, en l'actualitat, on la mateixa cobdícia actua a l'empara de la democràcia des dels despatxos del Govern, en trames de requalificacions de cales, suborns i fons reservats.

La novel·la sobresurt en la creació literària d'aquests i d'altres personatges. A banda d'algun cas tòpic o de maniqueisme flagrant, la majoria són éssers complexos, ben dibuixats, gràcies en part als diversos punts de vista. Aquí, la brutalitat i l'ascens immoral i salvatge dels dos socis no deixen de tenir una grandesa èpica que contrasta amb la mediocritat de Lluís Rovira, fill d'en Sebastià, conseller del Govern i polític pusil·lànim de somriure fàcil.

Si *Olympia* posava l'èmfasi en el salt en el buit que implica qualsevol canvi essencial —la Mallorca i els personatges que deixen de ser el que han estat sempre—, *Riberes de Plata* mostra el pas d'un món dominat per depredadors com Calafat i Rovira a un altre —el d'avui— on només queden carronyaires. Carronyaires capaços, això sí, d'arribar a presidents comunitaris amb una urpada a traïció.

Encara dins el capítol de les obres que tenen l'alè d'una ambició notable, trobem la novel·la d'Emili Bayo *L'edat de les paraules* (Moll), guanyadora de Premi Ciutat de Palma. Ambiciosa sobretot per la manera d'estructurar la informació. En una primera part, l'any 1975, l'Eva i el Tomàs adolescents viuen una aventura iniciàtica paral·lelament al descobriment de la lectura. En la segona, vint-i-dos anys més tard, es tornen a trobar: ella ha viatjat per tot el món, mentre que ell no

ha sortit dels llibres. Alhora, en unes extenses notes a peu de pàgina, es narra en tercera persona i amb un to força estripat la vida d'en Tomàs —i, secundàriament, de l'Eva—, des de la infantesa fins al present.

Moltes veritats d'adolescència es posen en qüestió en la segona part. Significativament, la narració l'escriu en Tomàs, que l'adreça al seu fill acabat de néixer, i implica, per tant, el punt de vista totalment subjectiu del protagonista, molt apte per mostrar l'efecte de la revaloració del passat. Rebla aquest aspecte la lectura simultània dels passatges de l'adolescència, d'on es desprèn la confiança d'un moment en què encara tot és possible, amb la vida més aviat mediocre —si bé satisfactòria— d'en Tomàs relatada a les notes.

L'edat de les paraules combina hàbilment la contraposició de concepcions vitals dels protagonistes, la intriga de secrets aliens que desvetllen d'adolescents i un marcat elogi dels llibres i de la lectura, que es duu a terme no només a través de l'argument, sinó pel mitjà —força artificios— de vincular el contingut de cada nota amb un llibre dels que va llegint en Tomàs (*L'illa del tresor*, *20.000 llegües de viatge submarí*, *El llibre de la jungla*, etc.). No obstant això, és decebedor l'esquematisme de les notes i de la majoria de personatges, així com una prosa on abunden els clixés i les carrincloneries («foc apassionat de les nostres lectures», «instal·lat en el cel dels seus braços», etc.). I sobta, també, que la

visió que es dona de la lectura sigui tot just la d'entreteniment escapista o manual d'autoajuda, com quan en Tomàs diu, parlant de *Moby Dick*, «Si més no ens ensenya a no buscar-nos enemics massa grans i contra els quals ens sigui impossible lluitar». Lluny de la contemplació artística.

Les tres obres esmentades fins ara tenen el tremp de la bona literatura, i són susceptibles d'interessar els lectors que volen anar més enllà de les històries empescades amb més o menys fortuna per ser deglutides i oblidades com més aviat millor. Les que segueixen, en canvi, juguen en tota una altra divisió, d'interès molt més relatiu.

El desembarcament de la barcelonina Núria Borrut en les editorials balears ha estat —quantitativament, almenys— remarcable. Tres novel·les en un any i mig: *L'ombra del llorer* (Mediterrània-Eivissa, Premi de Narrativa Ciutat d'Eivissa) i *Virgínia o les flames* (Cort), a més de *Petites mentides* (Moll, Premi de Narrativa Vila de Lloseta, publicat el 2005 i, per tant, fora de l'àmbit d'aquest balanç). Obres escrites amb prou tècnica per fer-les llegidores, però sense aventurar-se en cap territori vital o formal que pugui provocar algun estranyament en el lector. Amb la mateixa ambició de baixa volada, però ambientada a Mallorca, Joana Serra de Gayeta ha escrit la història familiar *Memòria de vida* (El Gall). Fet i fet, novel·les com aquestes són el que demanava Sagarra l'any 1925 en l'article «La por a la novel·la», quan es

lamentava: «No hi ha ningú que agafi aquell senyor i aquella senyora i els seus fills i la cuinera i el gos i els tregui el suc i el bruc per a amanir dues-centes planes d'estil mengívol, que puguin anar a parar a les mans de tothom». I res més, però.

Una raresa és *La gran improvisació* (Lleonard Muntaner, Premi Alexandre Ballester de Narrativa Curta), de Josep M. Morrerres. Subtitulada «Assaig de ficció», és un comentari humorístic d'alguns episodis del llibre del *Gènesi* que passa pel sedàs de la racionalitat un material més susceptible d'interpretació al·legòrica. Per mitjà d'un discurs de to falsament seriós, s'aconsegueix un resultat força còmic.

En l'àmbit dels reculls de relats, *Amb pipa i sense* (Sa Nostra), de Bonet de ses Pipes, *Ànima nova* (Mediterrània-Eivissa, Premi de Relats Curts Joan Castelló), de Marià Mayans, i *Mai en dejú* (El Gall), de Gabriel Florit, s'apunten de ple al to menor: facècies i anecdotari. Miquel Ferrà i Martorell, per la seva banda, reuneix a *Faula del Mare Nostrum* (Documenta Balear) vint llegendes populars —«contarelles»— relacionades amb illes mediterrànies i acompanyades de breus apunts erudits sobre cada peça. I, finalment, les estampes d'evocació de la mare desapareguda en *Tocar mare* (Sa Nostra, Premi Miquel Àngel Riera de Narrativa), de Miquel Àngel Lladó Ribas, completen la producció del 2004.

Jordi Rourera

CARÀCTERS

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i cognoms: .....

Adreça: ..... Població: ..... País: .....

Codi Postal: ..... Telèfon: ..... e-mail: .....

Em subscric a la revista *Caràcters* per cinc números, a partir del número: ....., raó per la qual:

Opció A: Domiciliació bancària (podeu obtenir la butlleta corresponent a la nostra pàgina web: www.uv.es/caracters).

Opció B: Us tramet un xec per valor de 14 euros, a nom de: Universitat de València. *Caràcters*, revista de llibres.

Opció C: Us adjunte fotocòpia de l'ingrés de 14 euros, a nom de *Caracters*, revista de llibres, en el compte corrent de la Universitat de València (Bancaixa, Urbana Sorolla de València: 2077-0735-89-3100159143).

Data: .....

Signatura .....

Entrevista a Francesc Parcerisas: «Les coses són perquè existeixen, no perquè tinguin visibilitat»

Francesc Parcerisas (Begues, 1944) és un dels poetes catalans vius més prestigiosos i respectats. La seva bibliografia aplega alguns dels títols més importants dels darrers quaranta anys. Homes que es banyen, Premi Carles Riba 1966, L'edat d'or (Quaderns Crema, 1983), Triomf del present, la seva obra poètica completa entre el 1965 i el 1983, Focs d'octubre (1992) i Natura morta amb nens (2000) són algunes de les seves obres més significatives. Hi ha, però, un altre Parcerisas, dedicat en aquest cas a la traducció i amb treballs tan meritoris i valorats per la crítica com El senyor dels anells, de J.R.R. Tolkien, La llanterna de l'arc, de Seamus Heaney, o Un esborrany de XXX Cantos, d'Ezra Pound. A més a més, entre el 1998 i el 2004 ha estat el director de la Institució de les Lletres Catalanes i actualment és el coordinador de la part de les activitats de l'Any del Llibre i de la Lectura que organitza la Generalitat de Catalunya.

-En línies generals —ja entrarem en detalls al llarg de la conversa—, quin diagnòstic faries de la situació de la literatura catalana l'any 2004?

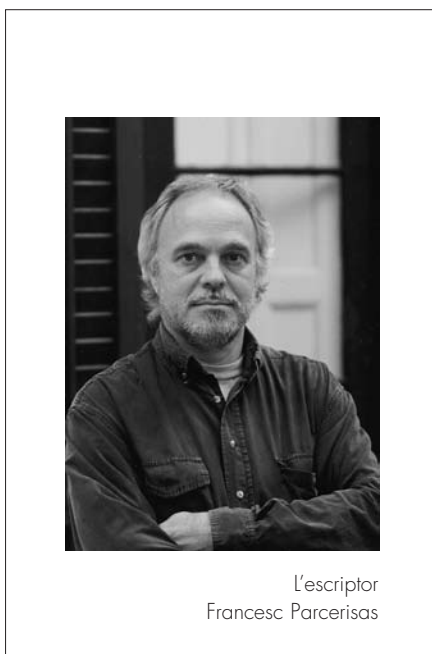
-Des de fa alguns anys repetim, amb raó, que la literatura catalana es troba en un bon moment. Jo ho crec així pel fet que tenim, com no havíem tingut mai, varietat de gèneres (potser amb precarietat encara en el camp de l'assaig) i autors de diverses generacions i tendències que conviuen. Potser el més espectacular és la constant aparició d'autors joves des de tots els territoris del domini lingüístic. Si aquesta proliferació —que ni socialment ni políticament res no sembla justificar— és mostra de bona salut o de la proverbial tosquedera catalana, ja ens ho diran els nostres fills.

-Amb Frankfurt a l'horitzó, quin balanç creus que es pot fer de la Fira de Guadalajara pel que fa a la literatura catalana?

-De Guadalajara només puc parlar per referències, però pel que sé crec que va complir amb escriure les expectatives que s'hi havien dipositat. Cal tenir en compte que per al públic mexicà era molt important la distinció «catalana», que tenen ben assumida per l'herència dels republicans catalans que s'hi van exiliar. Tant de bo una complicitat com la de Guadalajara fos possible a Extremadura o Castella-La Mancha.

-L'autoodi, un dels vicis nacionals, ha arribat també a la literatura? Hem perdut, a casa nostra, la batalla del prestigi?

-L'autoodi és un fenomen derivat del

desconeixement o de la impotència. Fa poc vaig descobrir el mateix fenomen a França: davant l'imperi americà els francesos reaccionen com els catalans davant l'espanyol. Deixant de banda qüestions d'estructura política i del que ara se'n diu «excepcionalitat cultural», pagaria la pena valorar com cal la nostra tradició i la producció actual i embadocar-nos menys en allò que ens ve de fora com una panacea: el *fast-food* literari.

-En època de globalització, multiculturalitat, cosmopolitisme de via estreta i predomini de l'anglès com a llengua franca, quina esperança de futur li queda a la llengua catalana?

-L'eix de la supervivència del català és

poder-ne controlar la impermeabilitat. La permeabilitat incontrolada representa l'aigalliment: de la cervesa amb gasosa en diem, amb raó, «una clara». Si estem disposats a aigualir-nos molt, fins a modificar les proporcions, arribarem a l'anorreament. La columna vertebral de la projecció enfora és la traducció. Dit això, el català no està en pitjors condicions —excepte pel fet de no tenir fronteres d'Estat independent— que l'estonià, el lituà, el danès, etc.

-«Manifest dels Imparables», «Manifest de Sant Jordi», «El drac es menja Sant Jordi»... Sembla que vivim temps convulsos, en els quals tothom adopta posicions públiques davant de determinats temes. Com ho veus, això? Com un símptoma de vitalitat positiva o de divisió negativa?

-És un símptoma dels temps. El fet que aquesta mena de notícies siguin les que surten a la premsa diu més sobre la societat, i sobre la premsa, que sobre les notícies mateixes. I, evidentment, no diu absolutament res sobre la literatura. «L'espai públic de la informació» és una entelèquia al servei del mercat, la cultura ha esdevingut en bona mesura «indústria cultural» o «comerç cultural». Personalment crec que és arribada l'hora de reivindicar la individualitat i la transcendència: les coses són perquè existeixen, no perquè tinguin «visibilitat». Voler entrar a l'espai mediàtic o voler vendre mitjans no té res a veure ni amb la qualitat dels productes culturals ni amb la dels teixits. Tothom està en el seu dret de voler

fer diners, però també hem de sentir-nos justificats per escriure a contracorrent, o per guardar els escrits en un calaix, o per decidir que les grans obres no són gens comercials. La funció dels intel·lectuals és separar aquests dos àmbits, saber distingir entre el pensador i el publicista.

-Sembla que és difícil que hi hagi un programa de llibres en una bona franja horària de televisió. Cal pensar, doncs, que el binomi llibres-televisió és un matrimoni condemnat al fracàs?

-No. El programa *Saló de lectura*, de BTV, té seguidors i ha estat premiat. I no és pas un programa costós. El que cal, com deia abans, és creure-hi: creure que els llibres fan de bon comentar i creure (encara més important) que és un deure de la televisió pública educar sobre temes importants i no, posem per cas, sobre les exèquies fastuoses del dirigent d'una secta religiosa occidental.

-Què en penses, dels denominats «autors mediàtics»?

-Cal distingir el comerç lícit de l'engany. Si els presentadors del temps volen vendre samarretes amb la seva cara o llibres sobre els seus gustos culinaris no hi tinc res a dir. Però l'obligació de la crítica literària és distingir la gasòfia de la qualitat. Es pot ser mediàtic i molt interessant literàriament (Eugeni d'Ors) o mediàtic i molt menys interessant literàriament (Pitarra).

-Té sentit ara un guardó com el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes?

-El Premi d'Honor es va crear com a reconeixement bàsicament «resistenzialista». No estic segur que això continuï tenint sentit, sobretot atesa la proliferació marejadora de premis. Tot i així aquest potser és dels pocs premis que caldria salvar, però, precisament per això, hauria de tenir un reconeixement i una difusió molt més grans.

-Premis literaris en català: una mitjana de vint-i-quatre per setmana. Ho trobes normal, que n'hi hagi tants? Són encara necessaris? Compleixen alguna funció?

-No té sentit que existeixin tants premis. Els més tradicionals i amb una història més digna —penso, per exemple, en els Recull de Blanes o en l'Amadeu Oller, que ja han arribat a les quaranta edicions— és bo que es mantinguin, perquè per als escriptors són una via per iniciar-se, un banc de proves. Però els premis molt locals, sense gaire abast, abaixen els criteris de rigor i d'exigència. De vegades han acabat

convertits pràcticament en «edicions d'autor» disfressades.

-Fins a quin punt creus que el suport genèric a l'edició ha estat un esperó positiu per a la indústria o, contràriament, un generador de vicis de gestió?

-No sé ben bé quina ha de ser la via del suport a l'edició. O si n'hi ha d'haver. El problema no són els ajuts a l'edició, és la competència amb un segon mercat, el castellà, que ofega el llibre en català. Com a tema de discussió és absurd que la traducció d'un títol estranger al català hagi de ser molt subvencionada per poder competir al mercat amb la traducció al castellà del mateix títol. Això, en el fons, és el món a l'inrevés. ¿Algú s'imagina com seria un «mercado» hipotètic en el qual calgués una forta subvenció a les traduccions dels clàssics russos al castellà perquè poguessin ser competitives amb les traduccions dels mateixos clàssics russos a l'anglès? Seria un món homogeni, amb una sola llengua que s'hi imposaria, i una llengua diglòssica que només intentaria d'anar aixecant el cap; i, a sobre, pagant. Això nosaltres ja sabem com és, ho vivim cada dia.

-És positiu que l'espai de la crítica literària l'ocupin ara els suplementes dels diaris o les revistes especialitzades per comptes de la universitat?

-No ho és. La universitat s'ha allunyat massa del carrer. (I el carrer de la universitat.) Però en un món en què el saber no forma part del «mercado», no em sorprèn gaire. El distanciament de la universitat és el mateix que ja va començar a patir fa anys l'ensenyament primari. El nostre model social, que només és econòmic, no sap com reforçar processos de reflexió que, de fet, van en contra de la seva manera de ser.

-És suficient la presència de la literatura catalana en els programes d'ensenyament i la manera com aquests l'entofiquen?

-No és suficient; és inexistent. Torna a ser el peix que es mossega la cua: el prestigi de les matèries escolars depèn del prestigi que tenen fora de l'escola, al carrer.

-Hi creus, en les nombroses escoles i tallers d'escriptura que, de forma més o menys estable, van sorgint pertot arreu?

-Bé, aquest és un petit oasi d'esperança. El treball silent dia a dia, amb gent anònima. La meua experiència és que són molt útils per als alumnes i,

sovint, una lliçó per als professors.

-Com a director durant sis anys de la Institució de les Lletres Catalanes, ens pots explicar com funciona el diàleg amb els diversos representants del sector (escriptors, editors, llibreters...)?

-Aquest diàleg es produeix a través del Consell Assessor i, sobretot, de la Junta de Govern, on hi ha representants del sector. De fet, la direcció fa totes les propostes que considera oportunes però actua com a braç executiu de la Junta, i per tant al servei del sector. Crec que el disseny democràtic de funcionament de la ILC, amb pocs ajustaments, és exactament el dels Arts Councils o altres organismes estrangers que fan la mateixa funció. La Institució de les Lletres Catalanes, de fet, ha servit de model per a diversos organismes forans.

-Com s'articula la relació de l'Institut Ramon Llull amb la Institució de les Lletres Catalanes?

-En principi la Institució fa la promoció interior i l'Institut la promoció exterior. Això és clar. Hi ha temes de confluència, d'escriptors convidats, o de festivals, que són d'interès mutu i fàcilment resolubles.

-Any del Llibre i de la Lectura aquest 2005, Fira de Frankfurt el 2007... Ens pots fer una mica de balanç i de perspectives de futur, sempre des de la base de la literatura feta en els països de parla catalana?

-En la part organitzada pels diversos organismes de la Generalitat, l'Any del Llibre i de la Lectura ha posat un èmfasi especial en la literatura catalana. Ha estat, és i serà aprofitat per recordar les commemoracions (*Solitud*, Anna Murià, Xavier Benguerel, *Tirant/Quixot*, David Rosenthal, Helena Valentí...), per fer difusió dels escriptors a tot el territori (programes a les escoles, biblioteques, ateneus), per promoure trobades d'escriptors (narradors, crítics, dietaristes, columnistes, guionistes...), festivals (Vila de Lloseta, Collbató, la Garriga, Esparreguera...) o exposicions (Rodoreda, Alcover/Costa, *Qui és qui, Patufet*, Giralt-Miracle...). L'activitat de la Institució de les Lletres Catalanes pràcticament s'haurà doblat gràcies a l'Any del Llibre i de la Lectura. Respecte a Frankfurt, és prematur parlar-ne. De segur que la Institució hi tindrà alguna cosa a dir i que, de manera molt clara, hi haurà una presència fonamental de la literatura escrita en llengua catalana.

L'esclat de verds

L'any poètic 2004 al Principat ha estat un any francament brillant encara que no ho sembli. I no ho sembla perquè una sèrie de factors continua pesant negativament sobre la recepció de molts llibres excel·lents, de manera que la visió de conjunt de l'any poètic es veu greument distorsionada. Factors com la falta d'una crítica exercida amb gust, intel·ligència, honradesa i responsabilitat; la falta de plataformes, com ara les revistes literàries, necessàries per a l'anàlisi en profunditat; la falta de presència de la poesia en altres mitjans de comunicació, la inhibició de les universitats davant la marxa de la literatura contemporània, la fragmentació territorial de la comunitat literària, el sectarisme estètic que practica una part important de les institucions públiques i un llarg etcètera.

El capítol més fluix, quantitativament i no pas qualitativament, ha estat el capítol de l'edició o reedició d'autors clàssics. N'hi ha dues de gran importància: la nova edició de *Mireia* de Frederic Mistral, en la versió ja clàssica de Maria Antònia Salvà, a cura de l'estudiosa Lluïsa Julià; i el rescat de l'obra poètica de Francesc Pujols, *Llibre que conté les poesies d'en Francesc Pujols, amb un pròleg d'en Joan Maragall*, per part d'Enric Casasses i Manuel Jorba. Les dues edicions són publicades per Quaderns Crema i les dues corresponen a la línia editorial, marcada fa anys per Jaume Vallcorba, de «rellegir» els clàssics des de la modernitat. En el cas concret de *Mireia*, Lluïsa Julià ha fet una treball de primera magnitud en restituir el text ori-

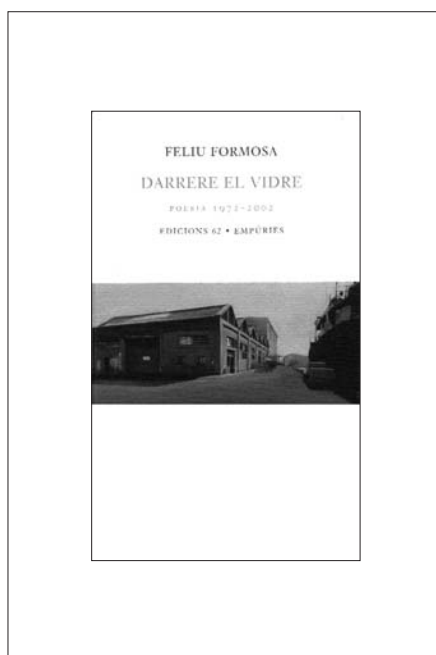
ginal de la traducció segons la voluntat de l'autora.

Sense abandonar la classificació de clàssics, passem a una nova categoria, els clàssics contemporanis. Aquí trobem llibres nous de tres poetes a hores d'ara inqüestionables. Em refereixo a *Dimensions del present* d'Albert Ràfols-Casamada (Cafè Central - Eumo), *Iconograma* de Màrius Sampere (La Garua) i *Vint poemes i un càntic desolat* de Felip Cid (Emboscall). Els tres llibres són excel·lents i són testimonis de la vitalitat poètica dels tres mestres, que encara són capaços d'assolir nous i originals registres formals i expressius. El llibre d'Albert Ràfols-Casamada, clarament deutor del «vers

projectiu» de Charles Olson, és un llibre d'una delicada austeritat de recursos formals, on sonen, per primera vegada a la vasta obra de l'autor, inequívocues notes elegíacues. A *Iconograma* Màrius Sampere ha volgut experimentar amb la creació poètica bilingüe, castellà-català, i a causa d'aquesta pugna entre llengües creatives els poemes són d'un gran despullament i contundència. *Vint poemes i un càntic desolat* és un llibre de caire clarament testamentari, un bell i terrible cara a cara, cos a cos amb la pròpia desaparició.

Dos dels llibres més sensacionals de l'any també han estat de clàssics vivents: *Darrere el vidre* de Feliu Formosa (Empúries) i *Els primers freds* de Joan Margarit (Premi Quima Jaume, Proa). Es tracta d'una obra conjunta en els dos casos. Ara bé, els dos veterans no han fet un simple aplec d'obres anteriors, sinó que han afrontat la reunió de la seva producció de manera creativa, amb retocs i supressions per donar renovada vida als seus poemes.

Després, baixant l'escala cronològica, arribem a l'arc dels poetes de Carles Hac Mor a Dolors Miquel, nascuts entre el 1940 i el 1960. Carles Hac Mor ha donat a conèixer tres reculls diferents durant l'any: *M'he menjat una cama* (Proa), *Com aquell qui diu* (Emboscall), i *ad libitum* (Curbet Comunicació Gràfica). *M'he menjat una cama* és l'aposta més radical de l'autor contra el sentit del poema. *Com aquell qui diu* és un vitalíssim poemari. I *ad libitum* és una exploració del temps en el discurs poètic i els seus

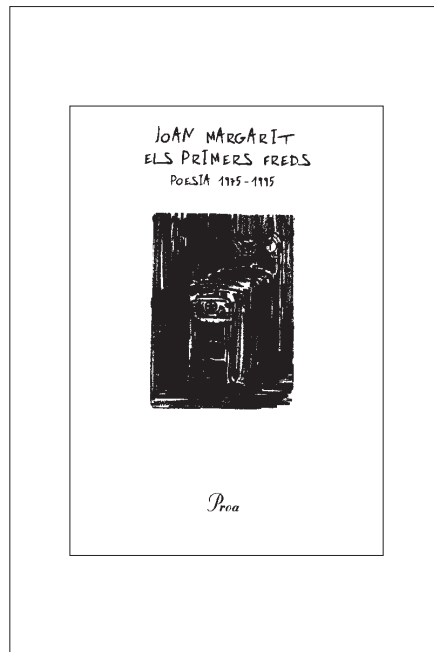

límits formals. Margarita Ballester, a *Entre dues espases* (Premi Cavall Verd, Cafè Central - Eumo), ha trencat amb la calma i l'ordre de la seva obra anterior per donar-nos un recull d'enorme originalitat, i d'una gran exigència intel·lectual i experimentalisme formal. Al seu tercer llibre, Ballester ha guanyat el dret de dir les coses exactament com les vol dir. Per la seva banda, Antoni Vidal Ferrando, amb la publicació de *Cap de cantó* (Proa), ens ha lliurat el seu llibre més madur, una harmoniosa i matisada meditació sobre tres temes que serveixen d'eixos vertebradors del recull: la memòria, l'amor i l'art. És un llibre breu, de només vint-i-dos poemes, però és un llibre dens i ric. *Cap de cantó* corona una obra que mereix molta més atenció crítica.

Després de cinc anys de silenci editorial, Carles Camps Mundó ha tornat amb dos reculls nous, *Llibre de les al·lusions* (Cafè Central - Eumo) i *Un moviment quiet* (Pagès). A *Llibre de les al·lusions* Camps estudia la gamma de possibilitats expressives entre el discurs reflexiu i desrealitzat, d'una banda, i la figuració clarament realista de l'altra. *Un moviment quiet*, un llibre cartesianament unitari, planteja gairebé narrativament el tema únic del temps des de tres punts de vista o edats diferents: la mítica innocència de la infantesa, la presa de consciència del temps del jove i l'encarament de la mort per part de la persona madura.

L'obra poètica de Valentí Puig viu a l'ombra de la seva producció narrativa, dietarística i assagística, però no per això és de menor importància. D'alguna manera constitueix el nucli més íntim i central de la seva personalitat artística, perquè hi trobem la sensibilitat del poeta en la manera d'enfocar la seva visió de la realitat i en la precisió i concisió del seu estil. Comparat amb els seus antecessors, *L'estiu madur* i *Blanc de blancs*, el nou recull de Puig, *Molta més tardor* (Edicions 62), és més dúctil, més expansiu, i més incisiu.

Des de *Fràgil* (1979, Premi Ausiàs March) que Xavier Bru de Sala no havia publicat un llibre de poemes. Ha trencat els vint-i-cinc anys de silenci amb *Oratori* (Edicions 62), un recull de composicions amoroses que pren el *Càntic de càntics* com a model d'un discurs que barreja, amb un cert grau de subtilitat, amor, erotisme i sexe amb reflexió, metafísica i espiritualitat. Anna

Montero ha publicat el seu cinquè llibre de poemes, *serenitat de cercles* (Proa), una obra d'una gran maduresa intel·lectual, humana i artística. El nou recull de Montero és molt subtil perquè el discret i eficaç to líric que amara el conjunt hàbilment dissimula l'exigent procés intel·lectual que està operant en profunditat al llarg de les quatre parts del conjunt. De fet, l'obra reconstrueix l'extraordinari viatge de la poeta cap a la maduresa, plenament assolida a la darrera part del llibre.

Després de la seva monumental biografia *Santiago Rusiñol: el caminant de la terra* (2003), Vinyet Panyella ha tornat a la poesia, l'autèntic centre de la seva obra literària, amb *Dins el cercle d'Orfeu* (Pagès), un llibre breu però intens. Vinyet Panyella continua la seva línia d'investigació apropiant mites de la tradició cultural d'Occident i recreant-los des d'un punt de vista de dona intel·lectual del moment actual. Cèlia Sánchez-Mústich, amb *Llum de claraboia* (Pagès), continua la seva carrera d'alternar la publicació de narrativa i poesia. *Llum de claraboia* és un llibre desarmadament punyent i està en la línia vitalista de la poesia catalana, des de Maragall a Solà, intentant capgirar el dubte, la pèrdua i el buit per trobar-hi afirmació, presència i plenitud.

Jordi Cervera ens ha ofert dues novetats enguany: *Butte. Gener a París* (Metèora) i *Noli me tangere* (Arola). El primer dels dos reculls és una novetat formal en el món de la poesia catalana: un dietari de viatge en vers. I el

segon, que ha passat completament inadvertit, és un ambiciós i descarnat descens dins el convuls món interior del poeta a la recerca d'una treva existencial que pugui fer el paper d'un paradís que no sigui artificial. I Dolors Miquel a *Aioç* (Premi Ciutat de Barcelona, Edicions 62) prossegueix la seva original aposta literària per una poesia que combina la gràcia de la lírica popular amb el clam descarnat de les denúncies d'una dona en un món d'homes.

I, finalment, arribem a l'apartat dels poetes més joves, dels poetes que signifiquen la continuïtat de la poesia catalana. Avançant per la data de naixement, trobem Joan Elies Adell i Manuel Forcano en primer lloc. Tots dos han donat a conèixer obres d'una insòlita qualitat: *La degradació natural dels objectes* (Premi Jocs Florals de Barcelona, Proa) i *El tren de Bagdad* (Premi Carles Riba, Proa), respectivament. El llibre d'Adell gira a l'entorn dels efectes devastadors del temps i com la memòria i l'art intenta contravenir-los, a partir d'un discurs que combina a la perfecció narrativitat lírica i aprofundiment conceptual. *El tren de Bagdad* és un recull que aplega diversos poemes llargs d'una gran sinuositat i sensualitat lírico-narrativa. El llibre planteja, des de diversos angles i motius, el tema de l'acompliment del desig humà com a única arma al nostre abast per lluitar contra el malson del món contemporani.

Jordi Julià ha publicat *Murs de contenció* (Premi Ramon Comas i Maduell, Cossetània), el seu quart recull. *Murs de contenció*, juntament amb *Tornar el dilluns* (2002) i *Els derrotats. Antologia de poetes morts* (2003), és la continuació d'un ambiciós i insòlit projecte literari en què Julià està explorant l'element de ficció en la poesia a partir del desdoblament de la seva personalitat. En aquest sentit, Julià està fent seva la recerca de molts poetes fundacionals de la modernitat, poetes com Eliot, Pessoa o Borges. A *Les genives cremades* (Premi Joan Alcover, Moll-Proà) Hèctor Bofill està cercant nous camins per a la seva veu poètica en lloc de repetir la fórmula de *La reconstrucció de l'aristocràcia* (1999) o *La revolució silenciosa* (2001). Ara bé, encara que representi un punt d'inflexió en la seva carrera, es tracta d'un llibre intel·ligent, radical, i extraordinàriament ben fet. Hèctor Bofill és una de les veus més ori-

ginals de l'actual poesia catalana i els crítics del país, en lloc de perpetuar injúries, tòpics i prejudicis, farien bé de llegir-lo atentament.

També cal esmentar quatre «joves promeses» que van confirmant d'una manera irrefutable el seu talent i les seves veus: Joan Josep Camacho Grau amb *Antic silenci* (Premi Agustí Bartra, Edicions 62), Núria Martínez Vernis amb *Quantes mentides fan una sola veritat* (Premi Josep M. López Picó, Proa), Marc Masdeu amb *Els escalfadors* (Premi Parc Taulí, Proa) i Joan Duran amb *Nix* (Arola). En aquest mateix sentit, he de cridar l'atenció sobre dues noves i distintives veus que

han aparegut durant aquest darrer any i que haurem de tenir en compte a partir d'ara: *Llocs comuns*, de Xavier Farré (Arola) i *Tripulants*, de Xavier Jové (Arola).

Encara que sigui part implicada com a coresponsable de la tria, una repassada de l'any poètic 2004 no seria completa sense dedicar quatre mots a una antologia que ha aixecat molta polseguera. Naturalment, em refereixo a *Imparables* (Proa). Em sembla que *Imparables* ha servit un doble propòsit: en primer lloc, cridar l'atenció sobre nou poetes de primera magnitud (Joan Elies Adell, Sebastià Alzamora, Hèctor Bofill, Lluís Calvo, Maria Josep Escrivà,

Manuel Forcano, Txema Martínez Inglés, Isidre Martínez Marzo i Susanna Rafart) i, després, començar a desfer la sensació de tancament permanent de la poesia catalana que els escriptors dels anys vuitanta havien creat per qüestions d'inseguretat i de voluntat de poder.

Com ja he dit al principi, l'any poètic 2004 ha estat un any extraordinari encara que la producció total no hagi brillat tot el que podia haver brillat, pel fet que existeixen greus problemes de recepció i projecció de la lírica catalana actual.

D. Sam Abrams

Commemorar, especular: algunes tendències en la poesia editada a les Illes Balears

«Cobert de sang i de somni vaig en cerca de l'origen», escriu el portuguès António Botto (1897-1959), traduït per primer cop al català per Gabriel de la S. T. Sampol (*Les cançons*, editorial enSiola). Botto, de qui Pessoa afirma que és un esteta grec nascut en un exili llunyà, porta a terme aquesta recerca de l'origen amb una retòrica arranada en què la paraula no es fa enfora del sentiment. Justament el contrari del que fa el seu traductor en els poemes de *Vulgata* (editorial Moll), que oculta els referents en un discurs savi que aprofita el fil de la Bíblia per a la introspecció. *Vulgata* és, aparentment, el segon llibre de poemes de Sampol —*aparentment* perquè caldria considerar com a creació també les nombroses traduccions que ha publicat, des de Marcial fins a Hildegarda de Bingen, passant per Pessoa i Saramago—, i no deixa de ser curiós que en un mateix any un mateix poeta hagi optat per dos llenguatges oposats: el de la intel·ligibilitat màxima que agombola el lector i el de l'hermetisme que el deixa a lloure amb la metàfora bíblica.

Aquesta observació parteix del convenciment que allò que determina la pertinença d'una obra a una literatura

determinada és el codi i que, per tant, les traduccions a una llengua fan part de la literatura en aquesta llengua. Un concepte d'història literària basat únicament en principis d'estructura política és avui insostenible —ja fa dècades que crítics com Itamar Even-Zohar reconeixen el caràcter determinant de la traducció (especialment en literatures dèbils o perifèriques!) en la modelització de la literatura receptora. Així, la primera observació que caldria fer en aquesta panoràmica de la poesia editada a les Illes Balears el 2004 és precisament l'escassetat de traduccions poètiques. L'excepció és, fins ara, enSiola, nascuda el 2004 i dirigida per Guillem Frontera i Carme Lull, encara que s'ha dedicat sobretot a la narrativa i a la prosa i no és una editorial exactament *popular* (el disseny acurat i la combinació de lletra i arts plàstiques converteixen cada volum en un petit objecte d'art). El dèficit de traduccions és especialment greu en poesia, gènere en què existeix un desequilibri notori entre la magnitud de la producció i la migradesa del consum, accentuat pel fet que les editorials —i això no és vàlid únicament per a les Balears— se saturen amb la publicació

de poesia nacional (premis i altres «urgències»: els morts són molt rentables) i no programen autors de fora.

Conviuen en la producció recent una sèrie de tendències que es diferencien, més que per l'estil, per la direcció. D'una banda hi ha la poesia de representació, on l'important és la lectura de la realitat a partir de la vivència individual i de la mirada retrospectiva. Aquesta poesia *re-presentativa* té com a límit l'esfera del subjecte. Alguns, evitant amb cura el terme «poesia de l'experiència», l'han anomenada «poesia del coneixement», però em sembla que aquest coneixement invocat és sempre un pretext per a l'exposició mimètica dels accidents del jo. És el cas de *Com la sequera* (Moll), primer llibre de poemes de Víctor Gayà. Tot i que, segons la contracoberta, es tracta d'una «presa de consciència» de la mort, l'he llegit just a l'inrevés: com una indagació sobre el desig de pervivència en els altres després de la pròpia desaparició. M'interessa especialment la contradicció fonda que els poemes de Gayà manifesten entre la volició (expressada en imperatius: «deixau-me dessecar al sol», «clonau-me, repetiu-me», «callau...») i la seva negació («us

deixo en testament tot quant no us he / donat en vida: / cap ordre, cap consigna, cap recomanació»). L'instint de controlar el futur trenat amb la impossibilitat d'aquest control.

En la mateixa línia se situarien els títols de dos autors que publiquen el 2004 després d'un llarg silenci: Josep Lluís Aguiló, que treu *L'estació de les ombres* i *La biblioteca secreta* (El Tall i col·lecció «El Turó» de Sa Nostra, respectivament), i Pere Rosselló Bover amb *El temps llençat al pou* (Moll). Aguiló fa una poètica amb fortes adherències a la temporalitat i a la historicitat —sovint, com en «El palau de la memòria», a través dels universos virtuals de l'art i la ficció—, tot i que resulta més convincent en els poemes que abandonen el vernís metaliterari per deixar parlar el jo, com «El cec». El discurs de Pere Rosselló sosté un conceptisme potent i delicat alhora («En la nit / condemnat / al record / de la llum») sobre un to pessimista, palès en la metàfora del títol, que a vegades recorda els versos de Josep M. Llompart. M'agradaria veure'l expandir-se.

També dins aquesta poètica subjectiva i representativa cal esmentar *Les genives cremades* d'Hèctor Bofill (Moll), on, tot i la contundència del to i del pretext, sempre s'hi transparenta, recognoscible, l'anècdota. A vegades el vincle entre aquesta anècdota i la lliçó que n'extreu el jo, expressada sentenciosament al final dels poemes, sembla forçat, grandiloqüent: «perquè seran eterns aquells que sabran confondre's amb el foc», «només els més forts sobreviuen al plaer» o el rilkeà «quan ja no tinguis por de perdre'm, em posseiràs completament». En canvi, trobo valenta la no-dissimulació de la domesticitat de la misèria i la seva enunciació polifònica: apareixen en «Les genives cremades» una sèrie de veus no sempre destriables (qui parla?, a qui?), símptoma de l'extensió del mal que el poema proclama.

Al costat d'aquesta poesia de la representació hi ha altres veus que s'escapen de la literalitat de la mimesi per construir un discurs més especulatiu: no es tracta de reflectir realitats, sinó de crear-ne de noves a partir d'una mirada ja no retrospectiva, sinó que apunta al futur. Són escriptures que van més enllà de l'experiència personal, que s'elevan com a preguntes

més que com a confirmacions, que no representen sinó que proven de presentar. Aquesta especulació avança per vies diferents en tres llibres publicats per Moll: la imatge (Susanna Rafart, *Retrat en blanc*), el llenguatge i, especialment, la rima (Àngel Terron, *Sons nets*) i la idea (Pere Perelló, *La llei*). Pel que fa a Rafart, el títol, unit a la importància del blanc en el recull (tela en blanc, paret en blanc, nit en blanc...), em suggereix el blanc sobre blanc de les composicions suprematistes. Sense arribar a la depuració de l'objectivitat que propugnava Malèvitx, Rafart retira l'experiència a un segon terme —se situa, com diu un dels poemes, «darrere el jo»— per obrir pas a la imatge, que es desaferra de la vivència i vola amb autonomia. Neix, així, una poètica de la quietesa fonamentada en el tall de present que congela la imatge i propicia la reflexió: una transversalitat que s'oposa durament a allò narrable.

Per la seva banda, els sonets que Àngel Terron aplega a *Sons nets* constitueixen un forjat conceptual i humà molt treballat que és imprescindible llegir conjuntament amb el pròleg, on l'autor parla dels mecanismes de creació del poema: la constricció que s'imposa per no repetir les rimes (l'adopció de la *contrainte* de l'Oulipo), l'interès en el caràcter mnemònic del sonet (els versos han estat escrits de memòria), l'aposta per la rima femenina, la visió insòlita (i genial) de la relació entre dificultat de rima i solitud:

«un bosc desert de fulles és un espai de solitud que recerca un més enllà, un més enllà que la segona rima remarca tal volta amb desesperació»... El plantejament de les possibilitats que aporta el sonet avui i la reivindicació de Llorenç Moyà (que també Miquel Bauçà havia invocat en *El crepuscle encén estels*: una coincidència en què caldria aprofundir) són les apostes teòriques més sòlides del llibre.

La llei, primer recull de Pere Perelló, aborda la relació entre pensament i paraula poètica, unes vegades mitjançant el vers lliure i d'altres (en «Cant espiritual», un poema central) amb la dicció austera de l'hexasil·lab. El llibre invoca una tradició particular en què els científics i els filòsofs se situen al costat dels poetes. Entre els darrers destaca Andreu Vidal —una certa tria de lèxic, els talls dels versos, l'hermetisme. Les citacions d'Heràclit i de Newton coincideixen en l'afirmació de la limitació epistemològica: segons el primer, el déu es transforma com el foc, que quan és mesclat amb espècies rep el nom segons l'olor de cadascuna; Newton, d'altra banda, ens porta la imatge de l'infant que juga en una platja i troba una petxina més bella que de costum, mentre el gran oceà de la veritat roman sense desvetllar davant els seus ulls. La parcialitat del coneixement humà, oposada frontalment a les poètiques del coneixement.

També dins aquesta poesia d'investigació se situa *Massa fosca* (*Poesia 1978-2004*) de Vicenç Altaió (Moll), que reuneix tota la seva poesia publicada i molt material inèdit. El títol, dual, al·ludeix d'una banda a l'obscuritat d'una poesia dislocada, que no té consciència de finalitat sinó tan sols de procés, i de l'altra a la gran porció de l'univers que resta encara desconeguda. Les dues accepcions conflueixen en la noció de l'escriptura com a creació (no com a reproducció), que no commemora conceptes sinó que els edifica a mesura que s'esdevé. En l'extens pròleg que l'acompanya, Anna Carreras incideix en el caràcter textualista de la poesia d'Altaió, que es manifesta en allò que podríem anomenar mecanismes de transtextualitat: palimpsestos, apropiacions, citacions exhibides o encobertes. I ens dona una clau de lectura essencial: «el llenguatge mateix és qui escriu el text».

L'any poètic valencià

A banda d'aquestes tendències, el 2004 ha estat un any prolífic en edicions de poesia: una trentena llarga de títols, si comptam, a banda de les ja esmentades, les aportacions d'El Tall, Edicions Can Sifre, Documenta, Leonard Muntaner, els Quaderns Xibau de l'Institut Menorquí d'Estudis, Editorial Mediterrània d'Eivissa, el Centre Cultural Capaltard i alguna autoedició. També ha estat un any important pel que fa a edicions d'obra completa. Edicions del Salobre, una nova editorial impulsada per Antoni Xumet, Pere Joan Martorell i Jaume Mesquida, ha publicat *l'Obra poètica completa (1953-1993)* de Miquel Àngel Riera en edició crítica de Pere Rosselló. Per bé que part de la poesia de Riera ja havia estat aplegada en *Tots els poemes (1957-1981)*, a Edicions 62, el present volum aporta, a banda de l'aparat crític, novetats com les versions catalanes que Riera va realitzar de poemes de Rafael Alberti (que el 1972 van aparèixer amb el títol de *Poemes de l'e-nyorament*) i la inclusió del llibre castellà *Inventario previo*, escrit als anys cinquanta. Es tracta d'una bona contribució per conèixer la complexa personalitat poètica de Riera, que, contràriament al que s'esdevé amb la seva narrativa, s'emmascara amb la fórmula del realisme humanista i fa molt difícil veure'n el fons. Una altra edició imprescindible és la de la *Poesia completa* de Miquel Costa i Llobera, publicada per El Gall a cura de Gabriel de la S.T. Sampol. Si descomptam la llunyana publicació de les *Obres Completes* del 1947, fins avui era impossible trobar l'obra de Costa reunida en un sol volum —que aplega, a més, una vintena llarga de textos nous. L'edició de Sampol, acurada i, alhora, manejable, esdevé complementària de l'edició crítica de Costa que dirigeix Joan Mas, que es va publicant en una coedició de Leonard Muntaner i la Fundació Rotger-Villalonga —el 2004 han aparegut les *Líricas*, a cura de M. del Carme Bosch. Costa planteja el problema de la vigència: com llegir-lo avui, quan l'univers ideològic i moral de la seva obra és ja remot? Ara que ja tenim els poemes a l'abast, és hora d'intentar-ne noves interpretacions.

Margalida Pons

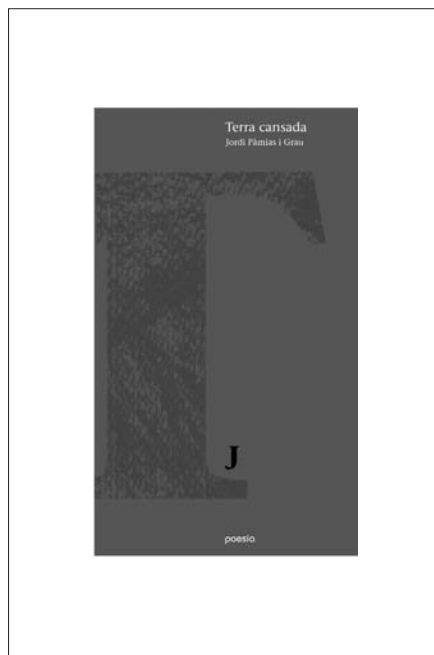
L'any poètic 2004 ha sigut molt interessant, tant per raons estrictament poètiques com pel fet que cada vegada hi ha una més gran normalitat en l'edició, en el sentit que va sent més habitual que els poetes del País Valencià publiquen a Barcelona i a Mallorca (enguany han sigut, si no m'equivoque, vuit títols, una xifra al meu entendre molt estimable), i alhora autors catalans publiquen a València.

Aquests últims, si no vaig errat, han sigut Ivan Tubau, Patrick Gifreu i Jordi Pàmias. El primer va guanyar el Premi Ausiàs March de Gandia amb *Semen* (Bromera), un llibre amb to desvergonyit, fresc, i formes de lírica popular, dedicat a exaltar el sexe i desmitificar —en opinió de l'autor— un seguit de tòpics polítics, culturals i socials del segle XX. Trobem moments encertats, però per regla general hi ha més bona voluntat que resultats. Molt més gruix presenta *La seda d'un so* (Edicions 3i4) de Patrick Gifreu, Premi Vicent Andrés Estellés, compost per cinquanta poemes en prosa que integren narracions, impressions, descripcions i reflexions sobre una àmplia gamma de temes: escenes rurals, urbanes, estampes

situades a Mèxic, Ravello i Rússia, reflexions sobre el pas del temps, l'art i la literatura... Una poesia basada en la contemplació serena de les coses, que pretén gaudir de l'instant, d'allò bàsic i aparentment intranscendent. Ara bé: el llibre amb més repercussió ha sigut *Terra cansada* (Perifèric Edicions) de Jordi Pàmias pel fet d'haver rebut el Premi Serra d'Or i el Premi Nacional de la Crítica. De la seua darrera producció, aquesta i *Narcís i l'altre* són amb tota certesa les obres més assaonades i més madures. El llibre és un cant elegíac a la terra, dolguda i estimada pel poeta. La naturalesa esdevé també un paisatge íntim, moral. Els poemes semblen concebuts com a síntesi de tota una vida, i potser per això sura sobre els versos l'emoció de l'adéu com l'aigua del poema «Coral»: «goig compassat: remor / de l'aigua que s'escola. / el temps ens puny, malèvol; / la música ens consola». N'hi ha uns poemes magnífics, com per exemple «Parla el mestre» o «Comiat», que són una mena d'al·legoria de la trajectòria de l'escriptor.

Un llibre llargament esperat ha sigut *Magrana* (Brosquil) de Joan Navarro, que duia molts anys sense publicar. És un conjunt de poemes en prosa, amb l'excepció de dos poemes en vers, tots dos d'un gran nivell. Navarro pertany a aquella estirp de poetes que converteixen la seua escriptura en una interrogació inquisitiva, en una constant exploració de les paradoxes del llenguatge. El seu estil, encara que més seré i sobri, es caracteritza per ser exuberant i evocador, amb una modulació sensual, amb l'objectiu d'aprofundir la dimensió espiritual i imaginativa de l'home. I ho fa combinant referents de cosmogonies primitives amb un llenguatge i una voluntat experimentadora que té com a models, entre altres, Celan i Beuys.

Un to vitalista, i una mica nietzscheà, per dir-ho d'alguna manera, el trobem en *Deshàbitat* (3i4), de l'eivissenc Manel Marí, qui, amb un estil violent i incisiu, desenvolupa una veu

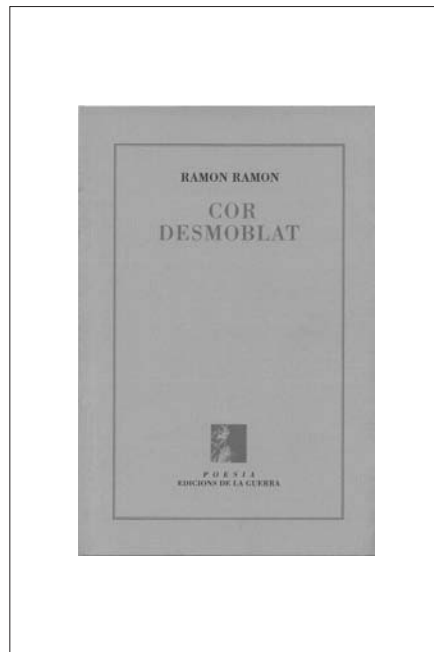

inconformista que rebutja les inèrcies que coarten la nostra vida, que es nega a acceptar el bàlsam de la nostàlgia. Cal acceptar el temps tal com és, sense mistificacions. A la vida concebuda com a derrota, fracàs i des-arrelament, el poeta oposa una acció permanent, fins i tot agressiva. En conjunt, Marí mostra un estil que cal tenir en compte, amb un acurat treball formal i de veus que ressegueix a la seua manera un cert *malditisme*, però amb un to desimbolt i engrescador.

Antoni Albalat continua en *Tractat del caos* (3i4), com en títols anteriors, la combinació d'una poesia discursiva amb una lírica de caràcter experimental i visual. La pluralitat de visions i el caos es plasmen per mitjà de recursos tan variats com ara el cal·ligrama, el poema visual, els grafismes, el poema en prosa, el haikú... La poesia d'Albalat és irònica, juganera, i sovint fonamenta l'enginy verbal en connotacions literàries de tota mena. A més, mira d'integrar tècniques i referències de la realitat més immediata. Això es veu, per exemple, en «Bullirà el xat com la cassola en forn, / mudant color la internet natural», un llarg diàleg a moltes bandes que juga i fa seus molts recursos propis d'aquesta modalitat comunicativa.

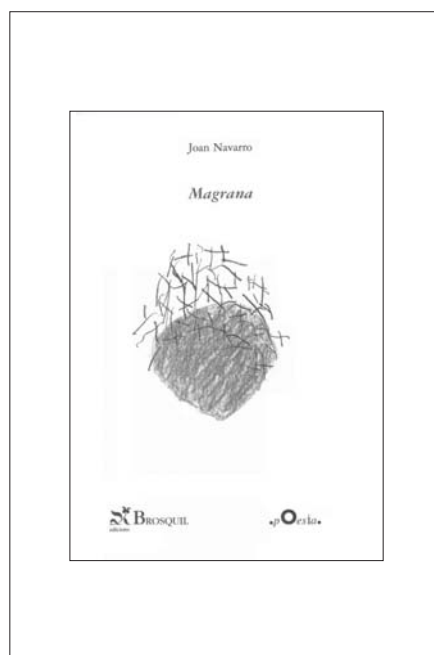
En una òrbita estètica diferent trobem *Cor desmoblant* (Denes) de Ramon Ramon. La visió negra de la seua poesia, ara més madura i densa, es tenyeix de noves coloracions, es fa més punyent, de talls eixuts i colpidors.

La de Ramon Ramon és una veu descarnada que repassa les febleses, les misèries i deliris personals sense compassió. Pot expressar ràbia, però no cau en la desesperació, més aviat ens du a la lucidesa, a la consciència dels límits, i per aquesta raó hi apareix, al costat de l'escepticisme, una actitud vitalista que es nega a recrear-se en les lamentacions: «Celebra com un part que avui fas anys / i rentat de la sang que ja no és teua [...] / puja un esglaó cap a la vida i cap a tu i veste'n». En el llibre hi ha poemes dedicats a aspectes col·lectius i cívics, però sense caure mai en el pamflet. Ara bé, els més colpidors són els dedicats a la mort del pare, la mort entesa com a pèrdua, com a buit. Versos

adolorits, que fan estremir i que van de l'exabrupte a la tendresa, de la crispació a la lucidesa.

En un escaló més discret estan situats uns quants llibres que, sense arribar a resultats tan brillants com els de les obres esmentades, contenen aspectes que un lector de poesia ha de tenir presents. Rafa Català i Moros, poeta que per edat hauria de pertànyer a la promoció anterior a la generació dels setanta, fa en *L'amarga puresa del do* (Perifèric Edicions) una poesia d'alé llarg i reflexiva, que parteix del paper salvador i transcendent de la paraula poètica. Canta la bellesa i el goig de

viure, malgrat els desenganys, i dedica homenatges als seus autors més estimats (Jaime Gil de Biedma, Joan Vinyoli, Maria Mercè Marçal). El lingüista Manuel Pérez Saldanya, encara que es prodiga poc, sempre ha sigut un poeta de sensibilitat refinada, com es veu a la *plaquette Teoria dels crepuscles* (Edicions 96). Berna Blanch, en *L'antiga llum* (Tàndem), consolida la seua veu amb una lírica intimista, de versos curts i acurats, a partir d'imatges basades en la natura i el joc de llum i ombra per a parlar de la memòria, el dolor, la mort, l'absència i la consciència d'allò real.

Àngel Montesinos, en *El desig i altres versos* (Brosquil), concep l'activitat creativa com a constant i manifest diàleg amb la tradició clàssica. Parla de l'amor i dels desigs des de dues perspectives diferents. En una ho fa amb sonets, marcats pels efectes musicals i l'habilitat sintàctica, i en l'altra assaja l'exaltació amorosa, la distància i la separació amb més llibertat expressiva i una certa predilecció per la forma popular.

En canvi, Joan Jordà i Sanchis, en *Paisatges d'Hivern* (Brosquil), basteix a partir del poema breu un dietari en què apunta el pas del temps i els efectes que té sobre el paisatge, les persones i l'entorn. Podem afegir-hi el darrer llibre de Rafa Casanova, *Espai fugaç* (Brosquil), centrat en la reflexió de caràcter existencial.

Completa aquest resum de l'any 2004 la reedició de *Surant enmig del naufragi, contemple el voluptuós incendi de totes i cadascuna de les flors del núbil hibiscus* (Bromera), de Lluís Alpera, el seu llibre més emblemàtic, i la personal selecció de la pròpia obra que ha fet Josep Piera en *Cants i encants* per a l'editorial enSiola, de Mallorca, on constatem una vegada més l'alt valor dels seus versos.

Encara que l'edició de poesia del 2004 al País Valencià segurament no ha sigut massa extensa, han aparegut alguns títols de pes. Si un lector vol fer-se una idea més completa de la lírica que s'hi escriu, haurà de tenir en compte autors que han publicat a Catalunya, com ara Anna Montero, Joan-Elies Adell, Josep Lluís Roig, Jordi Botella i Vicent Almela.

Francesc Calafat

Entrevista a Amanda Vich

L'Espai Mallorca, una ambaixada insòlita

Hi ha llibreries que ultrapassen la seva funció inicial i que són o es converteixen en molt més del que es pretenia quan van ser creades, mentre que d'altres potser ja són creades amb una voluntat de ser diferents. Aquest podria ser el cas de l'Espai Mallorca, un indret singular al cor de Ciutat Vella de Barcelona, molt a la vora de la Biblioteca de Catalunya i enmig d'un univers dinàmic i canviant que bull al seu voltant.

La creació de l'Espai Mallorca data del mes de setembre de l'any 1998, fruit de la col·laboració entre el Gremi d'Editors de Balears i la Conselleria de Cultura del Consell de Mallorca amb una idea central com a motor, la de servir d'altaveu i d'aglutinador de totes les activitats culturals que es fan a les Illes i donar-los difusió al Principat.

A hores d'ara, l'Espai Mallorca es divideix en tres grans apartats: d'una banda la llibreria, on es poden trobar tots els llibres que s'han publicat o que fan referència a les Illes Balears; de l'altra, el Xalar Cafè, un local on es pot menjar, beure i conèixer la gastronomia il·lenca; i finalment un tercer, l'espai polivalent, on es fan tota mena d'activitats culturals que van de les exposicions a les presentacions de llibres, passant per actes tan i tan peculiars com la Marató Ausiàs March, una lectura del Llibre d'Amic e Amat que s'hi va efectuar recentment coincidint amb la celebració del Barcelona Poesia 2005.

Amanda Vich, sociòloga i amb un postgrau de gestió cultural, és la directora i la responsable d'un equip de quatre persones format per Abigail Monells —que, juntament amb la mateixa Amanda, es dedica a programar les activitats culturals— i Elena Sunyol i Carme Bondia, que gestionen l'àrea de llibreria.

-Quins són els objectius que impulsen la creació de l'Espai Mallorca?

-D'entrada, la voluntat de crear una relació molt més directa entre la cultura de les Illes i Catalunya, una idea del que era aleshores Conseller de Cultura, Damià Pons, que va començar a posar en marxa el Sebastià Alzamora, que en va ser el primer director.

-Però es pot dir que d'alguna manera el punt de partida va ser el sector editorial?

-En un primer moment sí, ja que es va veure que les editorials de les Illes no acabaven d'arribar amb prou força al Principat i, per aquest motiu, l'eix central va ser crear una llibreria que aglutinés tots els títols. A partir d'aquest inici es van anar diversificant i engrandint

els objectius i les activitats fins arribar a abastar tots els aspectes de la cultura.

-I en aquests set anys de funcionament, s'ha notat el canvi?

-Jo crec que sí. És un degoteig lent i constant que a poc a poc va donant els seus fruits. Cal tenir en compte que aquí es fan moltes activitats i que, a més, són molt variades. Això fa que la premsa ens tingui cada vegada més en compte, que les llibreries rebin la nostra informació sobre novetats editorials, i em fa l'efecte que aquesta dinàmica seria molt diferent i segurament més complicada de dur a terme amb regularitat si l'Espai Mallorca no existís.

-Això vol dir que en algun sentit també feu la feina de distribuïdora?

-Sí, en certa manera. Nosaltres donem sortida als llibres que es publiquen a través d'editorials de les Illes, i això vol dir que, a més de fer-ne la difusió purament informativa, també procurem que les llibreries interessades puguin disposar dels títols que necessitin.

-Perquè, als efectes pràctics, com funciona l'Espai, de qui depèn?

-És una barreja. D'una banda hi ha el Consell de Mallorca, que és qui patrocina, qui aporta els diners, i de l'altra qui gestiona la part econòmica és el Gremi d'Editors. Les treballadores depenem dels dos organismes i crec que una de les virtuts del centre és precisament aquesta, que funcio-

Sam Abrams, Antoni Vidal Ferrando i Joan Margarit a l'Espai Mallorca

na més enllà dels colors polítics i que s'entén com a element cultural que representa l'essència de la cultura illenca en general, sense partidismes de cap classe.

-I d'alguna manera no sé si l'Espai també serveix de pont en el sentit contrari, és a dir, per portar cultura del Principat cap a les Illes...

-Sí, crec que sí, que això també es va fent. Cal tenir en compte que en aquest sentit s'han creat, d'una banda, molts lligams institucionals, però també s'ha de valorar, de l'altra, que de natural és molt més fàcil que vagin coses de Catalunya cap a les Illes que no pas al contrari. Cal valorar que aquest camí a la inversa és ben habitual, sense incentius afegits. Hi ha artistes o escriptors catalans que van a les Illes sovint, sense necessitat d'ajuts institucionals, mentre que el camí invers sempre és més complicat.

-Existeix una afirmació, potser una mica a cavall entre l'acusació i el tòpic, que diu que als illencs ja us està bé i que no us preocupa massa el fet de sortir ni que vinguin de fora a dir-vos res. Això és cert?

-Jo crec que és una mica tòpic. Som illencs, vivim en una illa, i això fa que tinguem un caràcter determinat i un cert distanciament amb la península, però també hem de pensar que Mallorca és una illa molt turística i que estem molt acostumats als estrangers i al comerç, ja sigui industrial o cultural. Crec que aquí, amb el funcionament de l'Espai, s'ha vist molt clar que, si hi ha un recolzament, la gent demostra que vol fer el canvi i s'hi apunta sense problemes. Crec que sí, que pensar que no ens volem moure del raconet i de la nostra roca és un tòpic.

-Això vol dir que una part complementària de la vostra feina també és la d'assessorar?

-En certa manera sí. En algunes ocasions hem aconsellat els editors sobre aspectes concrets de la seva feina per tal d'anar-la optimitzant, i la veritat és que escolten i segueixen els consells. Del que es tracta és d'anar endavant i de difondre la nostra activitat cultural, i crec que en aquest punt estem tots d'acord.

-En aquest sentit, em fa l'efecte que hi ha algunes editorials que estan acostumades a un mercat petit i controlat, que d'una manera o d'una altra no excedeix els límits geogràfics naturals

de les Illes, i que el fet de fer un salt com aquest pot arribar a representar un trasbals important en la seva manera de funcionar de cada dia. És així?

-Jo diria que es tracta més d'una qüestió de cost econòmic. Crec que per aquest motiu existim i per això tenim ajuts públics encaminats a dur a terme la nostra activitat, ja que d'una altra manera el cost seria difícil d'assumir per les petites editorials de manera individual. Fins i tot el fet de tenir una distribuïdora al Principat, un tema que de vegades s'ha proposat, seria molt car de dur a terme només amb capital i esforç privat. En alguns casos potser sí que els hi costa, obrir-se a nous mercats, però també és cert que tenim comprovat que, si els dones les eines que calen per fer-ho, es pot veure que tothom té ganes de progressar i que la cosa funcioni cada dia millor, i estic segura que l'ambició d'obrir nous mercats existeix i es manifesta cada cop amb més força.

-Però, en el sentit de funcionament pràctic de cada dia, la vostra activitat s'acosta més a la de llibreria que no pas a la de distribuïdora, no?

-Bé, fem de distribuïdora, ja que les novetats que enviem cada mes arriben a totes les llibreries, i això vol dir que, si hi ha algú interessat en un títol concret, ens el demana directament i l'hi servim, però el cert és que el gruix de la nostra activitat se centra en la llibreria, ja que és el lloc on es pot trobar tot el que s'ha publicat sobre les Illes i a les Illes.

-I funciona com una llibreria normal?

-Sí. A hores d'ara tenim més de set mil títols, la qual cosa dóna una idea del volum de publicacions que hi ha.

-Pel que fa al ritme d'edició, quina seria la mitjana mensual de novetats que presenteu?

-Tot i que com és normal hi ha èpoques de l'any més actives que altres, la veritat és que durant l'any passat podem parlar d'una mitjana d'uns vint-i-cinc títols per mes, i s'ha de remarcar que enguany aquesta xifra ha pujat, i en el que portem de 2005 estem al voltant de les trenta novetats mensuals.

-I l'activitat de la llibreria suposo que és, salvant les distàncies, com la de qualsevol altra, no?

-Sí, però s'ha de tenir en compte que, com que el nivell d'especialització és molt alt, hi ha gent que ve a buscar coses molt concretes i complicades de

trobar, i sovint ens diuen que és més fàcil trobar les coses aquí que a Mallorca, i això ve a demostrar el que et deia abans: que els editors s'han adonat que el que es fa aquí té una repercussió, que hi ha un ressò als mitjans de comunicació, i, per tant, cada vegada creuen més en el projecte... i això ajuda a crear aquesta xarxa de complicitats.

-En l'apartat que fa referència a la programació d'activitats, com funcioneu?

-Hi ha editors que ens truquen i ens demanen per presentar alguna de les seves novetats, i aleshores nosaltres, en funció de quin llibre es tracta, els aconsellem fer-ho d'una manera o de l'altra, o fins i tot no fer-ho si creiem que la repercussió que pot tenir no val la pena. I d'altra banda també establim nosaltres una programació d'activitats que preparem al marge de les demandes de les editorials concretes.

-I la difusió, com la feu?

-De moltes maneres. Enviam tres mil cinc-cents quadríptics amb la programació mensual, que reforcem amb e-mails de cada activitat puntual. I si creiem que cal fer-ho i que l'ocasió, l'acte, el llibre o l'autor ho mereixen, doncs convoquem presentacions destinades a la premsa per tal de reforçar-ho més encara.

-I en el futur, la idea és seguir en aquesta línia?

-Bé, jo crec que cada dia ens obrim una mica més. Ara fa uns tres anys es va fer una reforma que va permetre ampliar la sala d'exposicions, i això s'ajusta a la idea que l'Espai Mallorca presenti una imatge global de la cultura a les Illes en tots els camps, per la qual cosa, a més de mostres artístiques i presentacions de llibres, també fem concerts, taules rodones i altres activitats molt més obertes i diversificades. D'altra banda, ens volem anar obrint cada vegada més i col·laborar amb institucions com ara l'Institut Ramon Llull, la Institució de les Lletres Catalanes, l'Associació d'Escriptors..., i amplificar així la cultura a les Illes i complementar-la amb la cultura del Principat i de l'Estat espanyol, ja que som de les Illes però estem al món, i no podem perdre de vista en cap moment que hi ha uns intercanvis culturals i creatius que no es poden deixar de banda i que són molt enriquidors.

Jordi Cervera

Assajant el diàleg

La producció valenciana del 2004

Potser els dos tòpics més repetits en parlar de l'assaig en català escrit per valencians o publicat al nostre país siguen aquests: primer, que la quantitat produïda és mínima, cosa que voldria dir que la gran lliçó de Fuster ha quedat desatesa per pura i simple falta de continuadors; segon, que els pocs títols que, de tota manera, es publiquen, han reduït la immensa gamma de temes i de possibilitats assajables a un parell de qüestions obsessives, la llengua i els problemes nacionals.

Com sol passar amb els tòpics, hi ha alguna veritat en aquestes al·legacions, però és una veritat que, en tot cas, convé matisar de seguida. En primer lloc, l'assaig és un gènere relativament minoritari, que només pot atraure lectors omnívors —i d'aquests, sempre n'hi ha pocs— o específicament interessats pel tema concret que cada assaig explora. En un món editorial com el nostre, que només traspasa les barreres autonòmiques —quan ho fa— amb comptagotes, la dependència d'un públic massa escàs, i fortament militant, és absoluta. Ateses les circumstàncies, és prou comprensible que l'edició insistisca en productes que, almenys, tenen alguna viabilitat comercial —i els embolics lingüístics i identitaris tenen, almenys, un públic assegurat— i que tendesca a prescindir, per il·lusòries, d'aventures més circumscrites o més sofisticades.

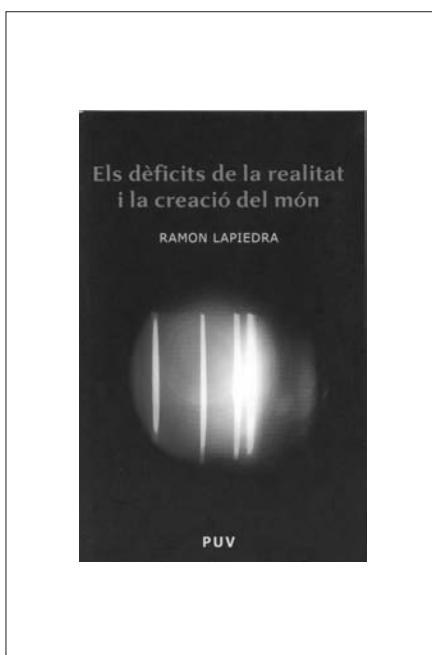
D'altra banda, la realitat de vegades és més estimulante que les nostres deduccions, o els nostres prejudicis, i, d'uns anys cap ací, s'ha entestat a

rebatre eixos tòpics, sobretot gràcies a la tasca d'un grapat d'editors i de directors de col·lecció singularment tenaços. El fet és que en els últims temps la xifra d'assajos publicats al País Valencià no ha cessat d'augmentar, i el ventall de temes tocats s'ha obert exponencialment. La producció de l'any 2004 n'és una bona prova, amb quasi una trentena de textos classificables com a assaig, referits a qüestions de tota mena, i qualsevol balanç que se'n puga fer ha de ressaltar-ho.

No em correspon a mi comentar les notables, i nombroses, aportacions a l'assaig històric, polític i filosòfic publicades l'any passat, però esmentaré almenys, pel seu valor estilístic —és a

dir, literari—, uns quants títols, com *El parany cosmopolita* de Jordi Sebastià —un intent, escrit amb claredat i agudesia, de desemmascarar les apories d'una ideologia que, segons l'autor, només serveix de coartada per a la imposició d'un totalitarisme «universal»—; *Dietari de guerra*, d'Emili Piera, que ens ofereix una visió desinhibida, ben salprebrada d'ironia i altament llegidora de l'escenari internacional, i del local, durant la darrera Guerra d'Iraq; i dos llibres de carés filosòfic, *Identitats vulnerables*, de Francesc Torralba, una anàlisi ètica del món que ens toca de viure i una proposta de compromís civil contra l'homogeneïtzació global que destil·la l'amplitud de mires habitual en aquest pensador català, i, finalment, *Ficcions còmplices*, de Joan Garcia del Muro, que s'insurgeix amb documentat apassionament contra aquella indiferència narcisista —que també és una coartada— que postulen molts dels corrents del que se n'ha dit *postmodernitat*.

A prop de l'assaig de contingut polític, però més inscrites en el debat social, hi ha tres novetats de l'editorial Bullent que s'acosten a les qüestions d'actualitat de forma divulgadora i de vegades polèmica: *Aquí ningú no és estranger*, d'Aitana Guia; *Em fa mal l'institut*, de Francesc Ruiz i Dino Salinas, i *Un cafè amb Raixida*, d'Albert Toldrà. Els problemes identitaris, educatius i d'integració de la immigració, espinosos com són, reben ací un tractament que explora el diàleg.

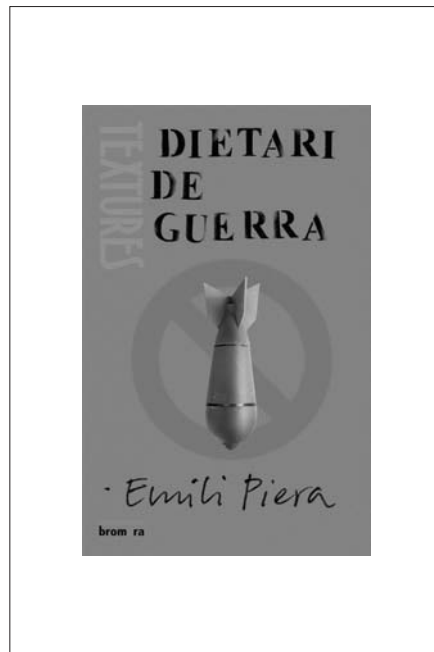

En relació amb la pedagogia i la identitat, s'han publicat, com cada any, uns quants assajos sobre la llengua, el seu passat, les seues circumstàncies presents i les seues expectatives de futur. Quant al passat, ha aparegut *Moments clau de la història de la llengua catalana* del clàssic Antoni Badia i Margarit; l'actualitat i les expectatives, sobretot pel que fa a la docència, s'exploren amb intel·ligència i documentació en *Llengua, societat i ensenyament*, de Vicent Martínes. Una altra aproximació a l'embolic lingüístic que patim ens la dona Maria Josep Cuenca en *El valencià és una llengua diferent?*; un llibre valerós, escrit des d'un apassionat convenciment, que ens proposa un grapat de reflexions fèrtils amb una escriptura remarcable, àgil i tensa.

L'assaig de tema científic, tan poc habitual entre nosaltres, ha comparegut l'any 2004 amb dues obres de consideració: *Els dèficits de la realitat i la creació del món*, de Ramon Lapiedra, i *Sobre el significat de la relativitat*, de Vicent Martínez Sancho. El primer és un assaig de divulgació, destinat a un públic general, però també més especialitzat, sobre les vicissituds de la física, amb una especial atenció a la mecànica quàntica, les relacions entre matèria i consciència i les teories sobre l'origen de l'univers. És un text d'una gran solvència, en una matèria que produeix perplexitats fonamentals, expressat d'una manera clara, suggestiva i convincent. Amb raó ha rebut el Premi de Recerca Serra d'Or d'enguany.

Sobre el significat de la relativitat, pel seu cantó, és un assaig molt més especialitzat, que analitza els postulats bàsics de la Teoria General de la Relativitat, en especial les equacions de camp gravitatori, al voltant dels quals fa propostes innovadores i audaces, que semblen sòlidament fonamentades en un aparat matemàtic potent. Un llibre molt inusual, pel rigor científic i la detallada argumentació, dins del món de la publicació en català, no solament a València, i que cal agrair.

Tant dins de l'àmbit científic com del debat social, hi ha *El segle de l'ecologia*, de Joandomènec Ros, que descriu els avatars d'aquesta disciplina que estudia l'entorn, i també les nostres mateixes possibilitats de supervivència

en un món cada vegada més amenaçat. Un tema que al País Valencià no mereix poca atenció.

L'assaig de contingut artístic sol sorprendre'ns cada any amb un grapat d'aportacions. Aquest no ha sigut el cas del 2004, en què només he consignat un títol, dedicat a un valuos artista contemporani, *Josep Sou, la mirada còmplice*, del catedràtic d'estètica Román de la Calle.

La part del lleó se l'emporten els assajos sobre literatura, uns de més

generals i d'altres més específics, sobre un autor o una particularitat de la seua obra. En primer lloc, voldria citar un volum col·lectiu dedicat al mestre de l'assaig valencià, *A propòsit de Joan Fuster*, per les bondats del conjunt, però sobretot per un dels articles, «L'escriptura i la mort», d'Encarna García Monerris i Justo Serna, que és un assaig de primera qualitat: fa un repàs cenyit a l'obra de Fuster i evoca amb sorprenent justesa la seua voracitat lectora, la fatalitat del pas de la lectura a l'escriptura i també les servituds de la literatura com a mètode de supervivència, que l'encadenaren a l'apunt breu i la dispersió temàtica. A més a més, els autors analitzen dos punts essencials de la literatura fusteriana, la pregunta per l'originalitat i la inquietud davant la mort, i el que en tenen a dir és molt suggestiu.

La utopia de la ciència, de Joan Borja, estudia també l'obra del solitari de Sueca, ara des del punt de vista de la reflexió sobre el fenomen científic i les seues implicacions socials; una reflexió circumscribida per les llums d'una voluntat racionalista i per les ombres d'un escepticisme coriàci.

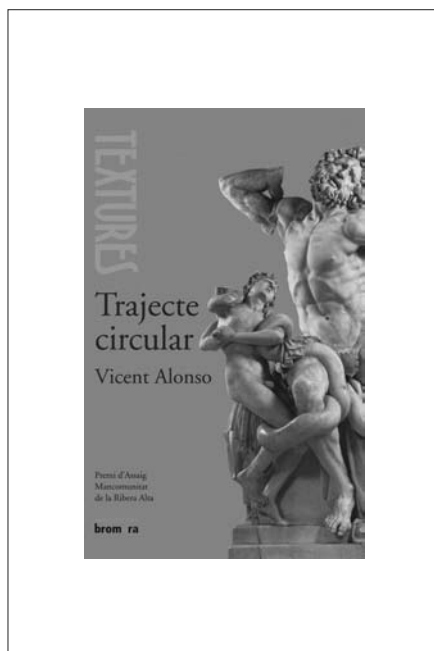
La literatura catalana antiga ha comptat amb estudis i assajos excepcionals, com els que ha reunit Eulàlia Duran en *Estudis sobre la cultura catalana al Renaixement*, un llibre altament instructiu, molt savi i alhora deliciós. Els mites historiogràfics, la simbologia del poder, les Germanies, les plataformes culturals, la valoració renaixentista d'Ausiàs March o les novel·letes valencianes del XVI, poques coses se li escapen a l'autora. Eulàlia Duran ha demostrat de sobres que sap acoblar una erudició fastuosa i una prosa fluida i eloqüent. En aquest llibre ho prova una vegada més. Gràcies a investigadors com ella, la literatura catalana antiga torna a ser el que va ser sempre: un bosc frondós, ple de viaranyes que val la pena de resseguir. Eulàlia Duran ens recorda que la nostra literatura, tan ignorada, del Renaixement també va ser això.

El 2004 hi han aparegut també dos llibres més especialitzats, *Una aproximació a l'Espill de Jaume Roig*, d'Anna Isabel Peirats, que s'endinsa per aquesta obra espurnejant, d'una misogínia tan desbaratada que arriba a ser

autoirònica, i que, encara avui, és una contínua caixa de sorpreses. D'altra banda, *Tirant lo Blanch i Shakespeare*, de Joaquim Anyó, analitza la possibilitat que el geni d'Straford haguera conegut —a partir de la versió italiana— l'obra de Joanot Martorell i l'haguera utilitzada en la seva efervescent comèdia *Much Ado About Nothing*. La tesi d'Anyó és agosarada, però la sustenta en una exposició magistral i en un coneixement de les literatures catalana, italiana i anglesa de l'època que, certament, impressiona. El lector d'aquest llibre, a més de resseguir una investigació detectivesca d'allò més interessant, aprendrà moltes coses sobre William Shakespeare, sobre Joanot Martorell i sobre literatura.

D'autors més acostats en el temps, a part de Joan Fuster, podem llegir *Teodor Llorente*, la vindicativa biografia que sobre el patriarca de les lletres valencianes ha escrit Rafael Roca. L'autor ompli amb entusiasme i bona documentació l'incomprensible buit bibliogràfic que ha planat sobre l'home que va fer possible —més enllà de les notes a peu de pàgina— la Renaixença valenciana i que en fou el principal autor. A pesar de totes les matisacions que s'hi podrien fer —i que s'hi han fet—, Teodor Llorente fou un gran poeta, un agitador cultural eficaç, un periodista notable i un polític a tenir en compte. La seua, amb tots els contrallums que calga, és la figura més important del món cultural valencià del segle XIX, i tot el que va fer per la literatura i la llengua pròpies, a desgrat de l'hostilitat que el rodejà, té un mèrit indubtable. Rafael Roca, que ho ha sabut veure i que sap explicar-ho amb concisió i amb claredat, també en té.

No dedicada a un autor, sinó a un lloc i a un gènere, cal consignar també la informada aproximació de Josep Enric Gongora a *El teatre a la Safor*; una obra encomiable, escrita per un dels protagonistes de l'àmbit que estudia —l'autor, notable narrador i assagista, ha sigut també un excel·lent actor del grup Pluja. Saber contar una història, amb detall i amb coneixement, és tornar-la a fer operativa. Gràcies a Gongora, el teatre saforenc, amb les seues limitacions i els seus moments de glòria, és un exemple. Tant de bo disposàrem de molts llibres com aquest. La necessitat d'un llibre així, ben infor-

mat, lúcid i enamorat del tema, a escala valenciana, es fa més imperiosa cada dia.

El que també trobem a faltar són assajos dedicats a altres literatures. Sobre això, alguns valencians han publicat llibres, com el magnífic *Hölderlin*, d'Anacleto Ferrer, però no en català, ni en cap editorial del país.

L'assaig de temes generals, en la gran tradició de Montaigne, i de Fuster, aquesta «feina essencialment papallonera» (que en deia Xènius) que

busca el diàleg en la literatura, ha donat pocs fruits editorials durant l'any 2004, però d'una gran qualitat. Dins d'aquest apartat podem encabir un sol llibre: *Trajecte circular*, de Vicent Alonso. *Trajecte circular* és un diari sense dates, al llarg d'un any. Hi barreja les notes personals (deliciosos, sobretot, els evocadors records de la infantesa) amb reflexions sobre una gran varietat de temes: comentaris escèptics sobre política, anàlisis literàries, breus o detallades, viatges i paradoxes que acompanyen una meditació recurrent sobre els trucs de la intimitat i el joc de màscares de la literatura, aquesta dansa que, quan s'eleva a art, està feliçment encadenada per la música. La prosa d'aquest llibre no solament ens parla de literatura; és literatura, elaborada paraula per paraula amb una discreta i conscient concentració d'orfebre. Si encara calguera refutar el tòpic que l'assaig fusterià no ha tingut continuadors, amb un llibre com *Trajecte circular* n'hi hauria ben bé prou.

Premiat l'any 2004, però publicat enguany i per tant fora de l'abast d'aquest comentari, hi ha l'obra d'un altre assagista fusterià: *Inflexions*, de Josep Iborra. No deixaré passar, amb tot, l'oportunitat de recomanar-lo vivament, perquè és un altre dietari sense dates densament escrit i ple d'observacions interessants, i sovint profundes, sobre tota mena de coses: la fantàstica tautologia dels somnis, els ordinadors, la flauta diabòlica que ressona en un pasatge de la *Passió segons sant Mateu* de Bach, l'humorisme de sant Marc, l'estoïcisme i el ioga, a més d'apunts molt sagaços sobre el llibre de Job, sobre aquesta doble fantasmagoria que és l'ofici d'escriure i de llegir, o sobre autors com Rilke, Sartre, Valéry, Nietzsche, Montherlant, Heidegger o Dostojevskij. En resum, un festival de paraules i d'idees.

Després d'haver llegit llibres com *Inflexions* o *Trajecte circular*, podem dir que l'assaig d'estirp montaignesca gaudeix entre nosaltres de molt bona salut. I a pesar de totes les limitacions de públic i de ressò social, cal dir que l'altre també. En aquest país nostre, almenys podem llegir i debatre idees, amb gust i amb varietat, cada vegada més.

A l'ombra de la ficció

Qualsevol balanç sobre la pràctica assagística, ni que siga sintètic i provisional —com ho serà aquest—, no pot defugir encara el problema sobre la seua forma estilística i sobre el paper central que ha jugat en el desenvolupament de la literatura contemporània. La teoria dels gèneres literaris és un àmbit de recerca força recent i poc potenciat, i encara esperem que algú ens ofereisca una teoria convincent de l'escriptura assagística. Una teoria, un hipotètic conjunt de definicions ben coordinades, que hauria de construir un edifici clar que ens permetés fer més visible l'existència autònoma i específica d'aquest gènere literari tan desconegut encara i deixat ben sovint a l'ombra de l'activitat teòrica i crítica. I és que sota el nom d'assaig es publiquen llibres que no són literatura. Ni per voluntat, ni per estil, ni per necessitat. El seu objectiu és merament funcional o comunicatiu. Això no vol dir que no siguen llibres de qualitat, rigorosos i necessaris. Però no practiquen l'escriptura intransitiva, com l'anomenava Roland Barthes. És per això que, a poc a poc, a casa nostra, s'ha anat imposant la confusa etiqueta de «prosa de no-ficció» (tan confusa com la d'«assaig literari») per a referir-se a una categoria que pugua encabir tots aquells llibres de viatges, memòries, dietaris, epistolaris i biografies, així com reflexions i estudis d'interpretació literària i cultural. Llibres que, si bé fan prioritària la intenció expositiva i augmentativa («literatura d'idees», com li agradava dir a Fuster), també ens ofereixen alguna cosa més, un excedent difícilment quantificable que els fa entrar en el terreny encara indefinible de la literatura.

Inequívocament literària és l'aposta de Pere Rovira en *Diari sense dies (1998-2003)*, publicat per Proa. És aquest llibre una crònica d'un temps sense datació concreta en què la importància de les notes que l'autor ens lliura no té res a veure amb la cronologia, sinó amb la matèria dels fets i de les coses observades. Són les de Rovira unes prosas extraordinàries en què la

poesia campa arreu. Resulta també remarcable la tria del plural en totes les entrades que componen el volum —amb l'excepció d'«El mestre», «Forever Young» i «Clar i difícil», dedicades respectivament al Dr. Blecua, Jordi Jové i Salvador Espriu. Aquest plural ens diu molt d'allò que interessa a Rovira. Si bé parteix de l'anècdota personal, particular, ens ofereix uns pensaments que transcendeixen l'experiència proposada, amb el desig d'atrapar al lector, fent-lo dialogar, participar-hi. Ja deia Aristòtil que la literatura era més filosòfica que no pas la història perquè podia parlar de coses generals, que podien emocionar tothom, mentre que la història només parlava de fets particulars. Rovira mai no parla només de fets concrets: són el pretext per a una reflexió de més calat. No ens ha de sorprendre, en aquest sentit, que Rovira utilitze de tant en tant la primera persona del plural, amb el lector, subjugat i còmplice, ja incorporat al text: «Els que ja anem cap a la vellesa hem de saber entrar en els jocs del final d'hivern». En definitiva: estem davant d'un dietari escrit amb ulls i pensament de poeta. Conscient, com ens escriu en «Vegetals», que «Encara no hi ha res més resistent que les paraules».

Amb *El pont de foc*, de Rafael Argullol (Destino), reapareix el caçador d'instant, segon lliurament del *Quadern de travessia*, que abraça el període entre el 1996 i el 2002. És Argullol un fantàstic creador de píndoles filosòfiques d'una precisa densitat poètica, que l'autor defineix com un intent d'escriptura transversal, on vol sumar experiència amb experimentació. Són els seus uns aforismes que no deixen ningú indiferent: d'una contundent potència reflexiva, com podem llegir en la nota titulada «La complaença»: «La complaença ens tanca dintre d'una casa deordenada, confortable i en defensada on ningú no para atenció al corc».

Ben diferent és la mescla d'experiència i experimentació que ens proposa Albert Roig amb *l pelava la taronja amb les dents (ars amandi)*, publicat per Edicions 62. Escrit amb una prosa

massa tibada, estem davant d'una proposta d'escriptura que vol ser creativa en la reconstrucció dels itineraris d'una memòria vital i també literària (on la presència tant de l'Ebre com dels llibres importants per a l'autor és bàsica: la lectura també és vida, diríem). Roig no se'n surt amb aquest intent caòtic d'arribar a l'essència del paisatge i de la memòria (i en aquest sentit no ajuda gaire l'ús del dialectalisme forçat, del tortosinisme de voluntat exòtica), de construir una poètica que, en un mateix moviment, acabe justificant una determinada tradició lírica en què l'autor malda per inscriure's. Aquest llibre té el mèrit, si més no, d'ajudar-nos a entendre millor quina és la concepció que té Roig de la poesia.

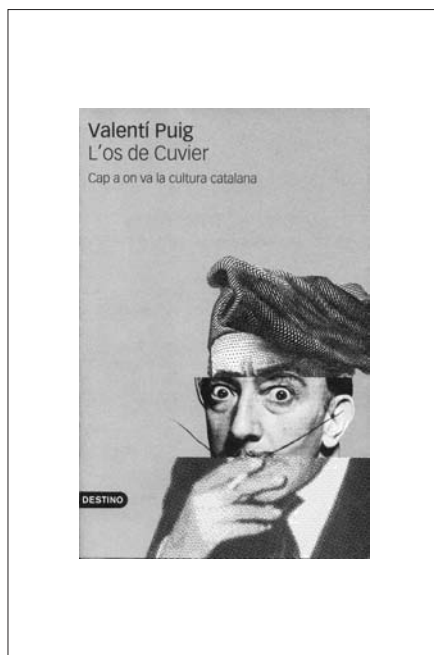
També la literatura és ben present en *El viatge. Dietari 1986-1990* (Comte d'Aure) d'Olga Xirinacs. Es tracta d'un dietari fragmentat que combina la fascinació d'observar (la vida i la literatura) amb la voluntat de transcendir la quotidianitat a través de la creació, complementat amb l'aplom amb què, a través de reflexions i narració d'anècdotes, es pregunta per les raons del silenci que ha envoltat la recepció de la seua obra. Diferent és l'aposta d'Antoni Marí en *La vida dels sentits. Fragments d'una unitat perduda* (Angle), on s'apleguen reflexions ja editades (tot i que n'hi ha algunes d'inèdites) i d'èpoques diverses, entre el 1981 i l'actualitat, on es planteja un diàleg entre les diverses formes de creació artística i la filosofia. La dispersió, però, del volum, fragments que mai no van ser pensats com una unitat (en aquest sentit el subtítol és simptomàtic), li fan perdre força i eficàcia. No es tracta d'un llibre de pesada prosa acadèmica, cosa que s'agraeix, però tampoc la fragmentarietat injustificada ajuda a estimular gaire el gust pel pensament estètic. Contràriament, amb *Muntanyes relegades* (Proa) ens trobem amb una prosa d'una rara qualitat, on s'apleguen dues introduccions, escrites en primera persona, que Miquel Desclot havia fet per a dos llibres de gran format sobre el Montseny i Sant Llorenç de Munt. Si bé hi predo-

mina el to sensible i lleugerament elegíac, que fa evident la crítica envers la nostra incapacitat de preservar la naturalesa, hi ha moments d'una gran bellesa literària, on s'acosta a l'escriptura poètica. A cura de Mercè Ibarz són les proses de Maria Mercè Marçal publicades entre el 1985 i el 1997, i que ara veuen la llum en un únic volum, amb el títol de *Sota el signe del drac* (Proa). A través d'aquests assajos abans dispersos podem resseguir amb claredat la línia central del pensament de la poeta de *Llengua abolida*, especialment la importància que hi va assolint progressivament el pensament crític feminista a l'hora d'oferir una nova via d'anàlisi de la realitat cultural i literària. En aquest sentit colpeix profundament una brevíssima «poètica» publicada en francès arran de la seva participació en el Festival Algve-París del 1990, on defineix la poesia com una «dansa d'ombres i de màscares que els mots re-presenten, interpreten o juguen, quasi sempre sense entreactes. I sense treva». En una línia ben diferent podríem situar «les proses d'art» que Jordi Sarsanedas ha reunit en el volum *Paraules per a unes imatges* (PAM). Es tracta d'aquells textos breus que, durant deu anys i signats sota pseudònim, «il·lustraven» la imatge de la portada de cada número de *Serra d'Or*. És un rar exemple d'escriptura didascàlica, rica de matisos, complexa, que sorprèn per la seva llibertat.

Respecte a l'assaig d'interpretació cultural, s'ha de destacar amb majúscules la polèmica proposta de Valentí Puig amb *L'os de Cuvier* (Destino). Independentment del fet que podem estar més o menys d'acord amb bona part de les seues idees i diagnòstics, i que la seua mirada sovint parteix d'apriorismes (com, per exemple, la lectura que fa de Fuster, a qui acusa de ser més dogmàtic que escèptic), no és menys cert que la seua visió de la cultura catalana té el mèrit d'actuar com a estímul, com a desinfectant, a través d'un prosa brillant i treballada. Ens fa pensar, i molt, per tractar de rebatre'l. És un assaig amb una clara vocació arquitectònica i amb una marcada intenció ideològica, cosa que s'agraeix en uns moments en què s'imposa el pensament únic. Assaig amb majúscules.

Ningú, a hores d'ara, ja no dubta que, amb les cròniques dels seus viatges a peu, Josep Maria Espinàs ha escrit el millor de la seua obra literària.

A peu per la Costa de Morte (La Campana) n'és un bon exemple, tot i que tampoc no ens mostra cap novetat respecte a la seua producció anterior. La constància d'observador respectuós i atent d'Espinàs ens ofereix, en aquesta ocasió, una mirada sorprenent sobre la Galícia assolada pel *chapatote*. Resulta curiós el llibre de Josep Culler-Ramis, *Geografia d'Homer* (PAM), que, si bé ens ofereix una guia de viatge per alguns escenaris de la Mediterrània oriental, té la particularitat que ho fa resseguint possibles escenaris reals (i imaginaris) de la *Iliada* i l'*Odissea*. Una guia de viatge marcada per la literatura, tot i que ens aporta una mirada actual, fascinada, sobre el bressol de la cultura d'Occident. També és la narració d'una particular travessia la brillant aportació de Gerard Horta amb *L'espai clos. Fòrum 2004: notes d'una travessia pel no-res* (Edicions de 1984). Com ja ens diu amb un títol perfectament eloqüent, la pretensió és mostrar el no-res de la travessia dels visitants que dia rere dia transitaven pels espais exteriors del Fòrum. Vol Horta cohabitar amb la realitat més desapercebuda del Fòrum, i la troba gràcies al nítid objectiu d'una càmera literària en què es converteixen les anotacions desinteressades d'aquest antropòleg i poeta. El resultat: una de les cròniques més devastadores i lúcides d'un esdeveniment que, després d'un any, tothom ja ha oblidat.

La producció memorialista ha estat important durant aquest darrer any. Podem esmentar el tercer lliurament del

cartellista Carles Fontserè, que, amb *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951* (Proa), recull ara les experiències de l'exili, l'estada a París, amb la seua efervescència cultural, i el posterior pas per Mèxic i Nova York. També ha de ser subratllada la publicació de les *Memòries* de Raimon Galí (Proa), un dels fundadors de *Quaderns de l'Exili*, mort recentment. En aquest volum es combina la narració d'accions sorprenents d'abans i després de la Guerra Civil (podríem recordar, per exemple, la trobada amb un Manuel Fraga, abans de ser ministre, que «volia prendre el pols de la realitat») amb l'explicació distanciada de la lluita per un ideal, no només nacional, sinó també espiritual: «[...] una vida que no dugui la llum d'un ideal sobrenatural no val la pena de ser viscuda. La paraula *sursum* és el fil roig d'aquestes memòries». Convé destacar, així mateix, el naixement de la col·lecció «Memòria del Segle XX», encetada per l'editorial Cossetània de Valls, on trobem llibres que ens ofereixen colpidors testimonis directes de la Guerra Civil (*Un fusell i un biberó*, de Joan Cardona, o *Estem en guerra. Escrits 1936-1939*, de Teresa Pàmies) o altres que ens relaten l'experiència de l'holocaust (*Memòries d'un deportat a Dachau* de Vicenç Henric). Semblant és l'aportació de Josep Vendrell a *Pàgines viscudes de guerra i captiveri* (PAM). També destacaria la reedició per part de Club Editor - Columna de les *Cartes de la guerra* de Joan Sales, un exquisit exemple de precisa i punyent prosa literària escrita en els camps de combat. Com a contrapunt podem recomanar la lectura del llibre de Carles Sentís, *L'instant abans del 36* (La Campana), que ens ofereix una mirada despreocupada i irònica d'un temps, en no presagiar els desastres posteriors, tot oferint-nos una crònica viva i útil que ens ajuda a entendre el rerefons social i polític d'aquells dies de miratge. En l'apartat de biografies caldria destacar el llibre de Montserrat Bacardí *Anna Murià. El vici d'escriure* (Pòrtic), on s'aclareixen alguns aspectes poc estudiats d'aquesta fascinant escriptora i complex personatge, apassionada per la literatura i pel seu Agustí Bartra, així com el llibre d'Eusebi Vila, Antoni Vila Arrufat: una vida dedicada a l'art (*Meteora*), que recorre completament la vida i l'obra del pintor sabadellenc.

S'ha dit que en la literatura catalana hi ha una mancança greu de reflexió. Cal recordar que la crítica literària és un element d'activitat especulativa que s'insereix en un panorama creatiu decididament més complex i influent, i que la seua pràctica és del tot necessària, ja que eixampla, tot modificant-lo, el marc de les inquietuds literàries. Per sort, en aquest curs passat hem tingut l'ocasió de llegir alguns dels assaigs d'interpretació literària més importants de l'última dècada. Ens referim, en especial, als dos treballs que Jordi Julià ha dedicat a l'anàlisi de l'obra de Ferrater: *La crítica de Gabriel Ferrater* (Pagès) i, especialment, *El poeta sense qualitats* (El Mèdol). Dos intents reeixits de replantejar la recepció de l'escriptor reusenc més enllà de la poesia, al temps que ens «obliguen» a llegir de nou l'obra ferrateriana a partir de les propostes d'interpretació que ens proporciona Julià, que l'enriqueixen considerablement. A aquesta feina impagable d'aplicar la teoria literària al corpus literari català de Julià hauríem d'afegir el volum publicat a Mèxic, *La mirada de Paris* (Siglo XXI), que s'obre amb un excel·lent estudi sobre la funció del crític que hauria de ser lectura recomanada per a molts dels nostres crítics. A aquestes aportacions s'ha d'afegir l'estudi de F. Ardolino, *La solitud de la paraula. Estudi sobre l'obra narrativa de Jordi Sarsanedas* (PAM), que no es conforma a fer anàlisis aprofundides dels relats i novel·les de l'escriptor barceloní, sinó que també «assaia» un model de lectura, de base freudiana, que no tan sols obre nous horitzons de comprensió per a l'obra de Sarsanedas, sinó que ens fa evidents els guanys que, com a lectors, ens proporcionen els estudis crítics rigorosos. Tanquem aquest balanç de la collita de l'any 2004 respecte a l'assaig o prosa de no-ficció amb el magnífic estudi d'Abraham Mohino *La prosa de Rosa Leveroni: instantànies de l'ésser* (Eumo). A través d'una destacada feina de rescat dels arxius de l'escriptora, Mohino realitza un acurat estudi de tots aquells escrits inclosos en les pàgines dels dietaris i en l'extens epistolari, que ens eren parcialment desconeguts, cosa que ens permet tenir, després de la lectura d'aquest llibre, una millor comprensió de la qualitat de la prosa i de l'ambició literària de Rosa Leveroni, que va més enllà de la producció poètica.

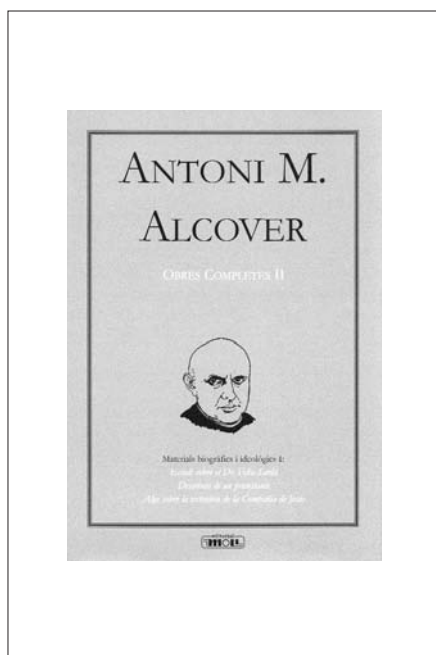
*Busca en els llibres,
tot està en els llibres.*

No ficció a les Balears un panorama amb gegants

Si descomptam, de la producció editorial de Balears publicada durant l'any 2004, els llibres de temàtica històrica i/o política (per al bon coneixement dels quals us remeto als articles dels companys Agustí Colomines i Xavier Filella), pot semblar, amb el primer cop d'ull, que ens en queda poca cosa: d'uns anys ençà, es produeix a Balears una petita però veritable allau de novetats dedicades a qüestions vinculades amb la política i l'ordenació de la cosa pública, així com al repàs, la revisió (i, de vegades, la reivindicació) de tota mena d'episodis i personatges que habiten la memòria (o la desmemòria) col·lectiva dels illencs, tant des de la divulgació com des de l'estudi especialitzat. Tant és així que, fent un càlcul pel broc gros, no resulta excessiu afirmar que aquests dos blocs temàtics deuen ocupar al voltant, o una mica més, del vuitanta per cent de la producció de no-ficció de les editorials baleariques. Què en queda, doncs, digne de ser ressenyat? Bé, aquesta pregunta té una primera resposta de caràcter general: la producció editorial de les Balears continua essent una gran desconeguda del seu públic natural (al Principat, no cal dir-ho; però també al País Valencià i, per què no admetre-ho, a les mateixes Illes): fóra matèria d'un altre article l'anàlisi de les causes que fan possible aquesta situació, però el fet és que a les Balears —sobretot a Mallorca, però també a Menorca i Eivissa— es publica molt més, i amb molta més varietat i qualitat, del que en principi tendim a pensar.

Si entrem en les concrecions, cal que dediquem una atenció especial al capítol d'obres completes: 2003 i 2004 han estat anys d'efemèrides que han propiciat l'aparició de projectes editorials d'envergadura, encaminats a recopilar i posar a disposició del públic la totalitat de les obres de diversos gegants, colossos certament, de la cultura catalana, tals com Antoni M. Alcover, Francesc de Borja Moll,

Miquel Costa i Llobera, o Gabriel Alomar.

Així, 2004 ha saludat l'aparició dels sengles segons volums de les obres completes de Francesc de Borja Moll i mossèn Alcover —coordinades totes dues per la professora Maria Pilar Perea— després que els primers volums apareguessin dins el 2003, impulsats per la celebració de l'Any Francesc de Borja Moll, en què es va commemorar el centenari del naixement de l'il·lustre filòleg i escriptor. I voldria subratllar el qualificatiu d'«escriptor», perquè, més enllà de l'empresa titànica del *Diccionari català-valencià-balear*, que els va situar al centre de la cultura catalana moderna, tant Alcover com Moll donen complides mostres, en aquests volums, de les seves aptituds per a la bella prosa. Moll, com a memorialista i biògraf: el primer volum de l'obra completa recull els seus dos textos autobiogràfics (*Els meus primers trenta anys* i *Els altres quaranta anys*), mentre que el segon aplega les dues aproximacions biogràfiques que el lingüista

menorquí va dedicar precisament al seu mestre, mossèn Antoni M. Alcover (*Un home de combat* i *Aspectes marginals d'un home de combat*). En tots dos casos, la lectura és una delícia: Moll es mostra posseïdor d'un estil refinat, ben elaborat i dúctil, en què la precisió, la versatilitat i un magnífic sentit de l'humor i la ironia són les principals senyes d'identitat. D'altra banda, qui hagi llegit algun dels volums de les *Rondaies mallorquines* recopilades per Alcover ja sabrà que aquest també fou un esplèndid prosista —i narrador. I fa gràcia, perquè, en canvi, estilísticament se situa als antípodes de Moll: tota la finesa del deixeble es transmuta, en el mestre, en una meravellosa i torrencial exuberància expressiva, que per moments ens fa pensar en un Rabelais a la mallorquina. Aquestes característiques es mantenen, amb tota plenitud, en l'Alcover dietarista (primer volum: *Quatre anys de vicari general, 1898-1902*) i en el biògraf i ideòleg que fou de l'integrisme catòlic més ferreny (al segon volum, que inclou un *Estudi sobre el Dr. Feliu Sardà* i dos textos en castellà sobre qüestions doctrinàries). En qualsevol cas, dos grans prosistes del català modern.

Dins el 2004 s'ha conclòs també, amb la publicació del primer volum (anteriorment ja havien aparegut el segon i el tercer), l'edició de l'obra assagística completa de Gabriel Alomar, de la qual ha tingut cura el professor Pere Rosselló Bover. Poeta modernista més que notable (la seva poesia, reunida al volum *La columna de foc*, mereixeria millor consideració que el semioblit en què se'l té actualment sumit), Gabriel Alomar es torna tanmateix gegantí quan el considerem com a assagista i articulista, i ara podem comprovar-ho en tenir a l'abast la totalitat de la seva producció en aquest àmbit. El volum primer recopila els articles signats per Alomar en diverses publicacions mallorquines de l'època, i entre aquests textos destaca la sèrie «Una vila que es mor», que recull

les impressions que li causà un viatge a Alger i ataca el colonialisme. Al seu torn, el volum segon aplega l'assaig-manifest ideològic més important de Gabriel Alomar, *El futurisme*, juntament amb una part dels articles publicats a *El poble català*. La resta d'articles publicats en aquest setmanari fins al 1908 ocupa el volum tercer, i el conjunt ens revela Gabriel Alomar com a referent ineludible del pensament polític català modern, i més en concret del catalanisme d'esquerres —a més d'un li convindria revisar-lo o llegir-lo per primera vegada, per mirar d'aclarir idees.

Les obres completes d'Alcover, Moll i Alomar surten publicades sota el segell de l'editorial Moll. Leonard Muntaner editor, per la seua banda, ha entomat la tasca —que ja era urgent— de publicar l'obra completa d'un dels grans poetes de la literatura catalana de tots els temps, Miquel Costa i

Llobera. Sota la direcció del professor Joan Mas i Vives, i sota l'influx de la celebració del cent cinquantè aniversari del naixement de Costa i de Joan Alcover (que, per cert, no ha tingut tanta sort i encara espera una edició semblant a la del seu col·lega), ja n'han aparegut dos volums, bellament confeccionats: un, dedicat al primer llibre de poemes de Costa i Llobera, les *Poesies* de 1885; l'altre (que, per cert, porta el número 3 de la sèrie) aplega, sota el títol *Líricas*, la producció poètica de Costa en castellà.

Bona anyada, doncs, d'obres completes, de les quals ens cal esperar la continuïtat, a fi d'assolir aquell símptoma de normalitat que cap cultura no pot perdre de vista, consistent en l'actualització dels seus gegants, dels seus referents bàsics. Per completar el panorama, i acostant-nos més a l'actualitat, val la pena recomanar la lectura de dos llibres-entrevista ben interessants

apareguts a la col·lecció «Mallorquins en Diàleg» de Leonard Muntaner: *Baltasar Porcel. La novel·la de la vida*, del periodista Antoni Planas, i la morbosa *Conversa amb Gabriel Cañellas. L'amo en Biel*, en què el cap visible del Lobby per la Independència, Jaume Sastre, entrevista llargament qui fou president del Govern de les Balears, no cal dir-ho, pel Partit Popular. I una altra biografia per finalitzar: *Els anys incomplets. Biografia pública de Nadal Batlle* (Documenta Balear), en què el periodista Josep M. Llauredó passa revista a la vida i miracles del primer, i controvertit, rector que va governar la Universitat de les Illes Balears.

Salut i bona lectura, doncs, per a qui s'acosti a qualsevol d'aquests llibres; i, com hauria dit mossèn Alcover, qui no ho crec que ho vagi a cercar!

Sebastià Alzamora

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOGIA VALENCIA—

NOVETATS EDITORIALS

Caplletra 35. Monogràfic sobre adquisició de llengües, coordinat per Llorenç Comajoan i Manuel Pérez Saldanya, IIFV, 186 pàgs.

Biblioteca Sanchis Guarner:

63. Joaquim Anyó: *Tirant lo Blanch i Shakespeare: les fonts de Much ado about nothing*.

64. Josep M. Baldaquí Escandell: *La percepció de la vitalitat etnolingüística pels jóvens de l'Alacantí*.

Symposia Philologica

F. Carbó, E. Balaguer i L. Meseguer (eds.): *Vicent Andrés Estellés, Alacant 2004*, 276 pàgs.

L'assaig

polític i filosòfic, una acreditada realitat

Vint-i-cinc anys després de la seva publicació, l'any passat Angle Editorial (i el CETC) presentava la versió catalana de *La condició postmoderna*, el llibre amb què Jean-François Lyotard obria les portes de la postmodernitat. Aquest retard de vint-i-cinc anys il·lustra les notòries i conegudes mancances de l'assaig català, que, tanmateix, vénen contrastades per una esforçada voluntat de normalització que, d'altra banda, és regularment puntuada per substantives aportacions que acrediten un panorama menys desolador del que, d'entrada, caldria pensar. Així, i sense sortir de les sinuoses línies de la reflexió filosòfica, l'any 2004 es publicaven dos llibres que, malgrat el gairebé nul debat que van suscitar, s'inscriuen, sense cap demèrit, en la línia de reflexió que, al començament del tercer mil·lenni, ocupa la filosofia contemporània. Em refereixo a *El parany cosmopolita* (Afers), de Jordi Sebastià, i a *Ficcions còmplices* (Edicions 3i4), de Joan Garcia del Muro. (Cal dir que el primer sí que donà origen a una polèmica —breu— en algun periòdic de València.)

Els dos autors coincidien a expressar en les seves obres una incòmoda desconfiança davant el discurs que sustenta l'avenç de la globalització. Sebastià qüestionava la mateixa idea de cosmopolitisme, l'imprescindible substrat de la globalització que, segons advertia, rere una coberta integradora i plural amaga poc més que un discurs totalitzador que percep la diversitat com a element perillós que cal eliminar. Sebastià resseguia, enfront de l'abstracció liberal rawlsiana, les raons d'il·lustres comunitaristes que, com Michael Sandel i Charles Taylor, han refermat, igual com segles abans havia fet Aristòtil, la matriu social de l'ésser humà. Per la seva banda, Joan Garcia del Muro, que amb *Ficcions còmplices* era guardonat amb el Premi d'Assaig Joan Fuster, denunciava l'equiparació de veritat i poder en un món en què el mercat no creu en res, tret del guany.

La veritat, assenyalava un Garcia del Muro molt crític amb el deconstruccionisme de Derrida, ja no s'investiga, sinó que senzillament es crea. Un argument que també sostenia, des d'una altra perspectiva, el periodista Francesc Burguet i Ardiaca, que guanyava el Premi d'Assaig Josep Vallverdú amb *Les trampes dels periodistes* (Edicions 62).

Nogensmenys, també dins l'àmbit de la filosofia sobresurt l'esforç del Liceu Joan Maragall, que, prenent com a punt de partida les sessions organitzades a l'Ateneu Barcelonès, ofería l'any passat dos volums col·lectius que cal inscriure en l'encertada voluntat de fer filosofia pública per part d'un grup de pensadors que ressegueix amb encert el camí emprès a mitjan dels setanta per part del també barceloní Col·legi de Filosofia. A *El Mal* (La Busca) els membres del Liceu que presideix Manuel Satué presentaven una reflexió sobre aquest clàssic de la filosofia moral en un context marcat pels atemptats de l'11-S i l'auge del fonamentalisme islàmic, però també per la noció de guerra preventiva i el domini tecnocientífic en el món con-

temporani. Més recentment, a *Filosofia i política, ara* (La Busca) acollien les aportacions de tres generacions de pensadors catalans, que van des d'autors consolidats com José Manuel Bermudo, Manuel Cruz i Eugenio Trias fins als emergents Marina Garcès, David Murillo, Anna Quintanas i Joan Vergés, passant per la generació intermèdia, formada per Ramon Alcoberro, Gonçal Mayos i Àngel Puyol. L'obra abastava des de la reflexió sobre la dificultat de viure junts i les paradoxes de la seguretat que oferien Manuel Cruz i Eugenio Trias fins al desemmascarament de la desraó en la raó d'Estat que argumentava Gonçal Mayos, autor que aprofitava el bicentenari de Kant i Herder per confrontar a *Ilustración y Romanticismo* (Herder) el cosmopolitisme lineal i uniforme dels kantians amb la infinitat de legítimes diversitats que planteja la perspectiva herderiana.

Dins també del perímetre de la filosofia contrastaven les propostes de Raimon Panikkar i Xavier Rubert de Ventós. Mentre Raimon Panikkar, a partir de la seva coneguda reflexió sobre el diàleg interreligiós, traçava a *Pau i interculturalitat* (Proa) un discurs marcat per l'espiritualitat amb l'objectiu de sostenir el diàleg intercultural, Rubert de Ventós optava a *Filosofia d'estar per casa* (Ara Llibres) per una senzilla teoria del desconeixement escrita més a prop de la realitat quotidiana que de la grandiloqüència teòrica. En aquesta obra Xavier Rubert reprenia la capacitat de flairar l'altre vessant de les coses que ell mateix, fa uns anys, des de les pàgines de *Per què filosofia?*, va saber advertir en l'obra de Joan Crexells.

La interculturalitat és, certament, com apuntava Panikkar en el seu llibre, un instrument irrenunciable de la pau. Lamentablement, però, els atemptats de l'11-S i més recentment els de l'11-M, o l'assassinat del cineasta holandès Theo van Gogh, han posat en qüestió la convivència entre cultures en un món progressivament globalitzat, però

també cada vegada més inestable. Oportunament, l'historiador Antoni Segura se'n feia ressò a *Senyors i vassalls del segle XXI* (La Campana), on ofería un documentat examen dels nous i vells conflictes que defineixen l'escena internacional al principi del segle XXI. Segura examinava el rerefons polític, econòmic i social d'uns conflictes que, particularment a partir de les tesis que Samuel Huntington avançava a mitjan anys noranta, s'ha pretès reduir a un conflicte entre civilitzacions. La cruesa de la guerra també era objecte de reflexió per part d'Arcadi Oliveras, president de Justícia i Pau, i del periodista Emili Piera. Oliveras condemnava a *Contra la fam i la guerra* (Angle) les desigualtats entre Nord i Sud, alhora que qüestionava la creixent despesa militar i la política unilateralista dels Estats Units. Piera, que publicava un lúcid *Dietari de guerra* (Bromera), anava més enllà en la seva anàlisi de la intervenció nord-americana a Iraq i, després de subratllar el cinisme de la política de guerra, posava també en qüestió l'èpica d'hostes joves a la recerca de gestes i reconeixements que identificava en el moviment contra la guerra.

Un dels èxits de vendes de l'any passat va correspondre a Joan B. Culla, que presentava a *Israel, el somni i la tragèdia* (La Campana) una mesurada revisió del conflicte israelianopalestí que abastava des de la definició del somni sionista de la mà de Theodor

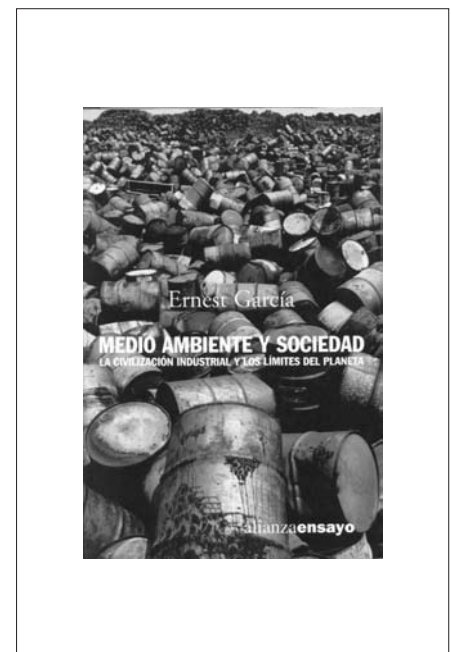
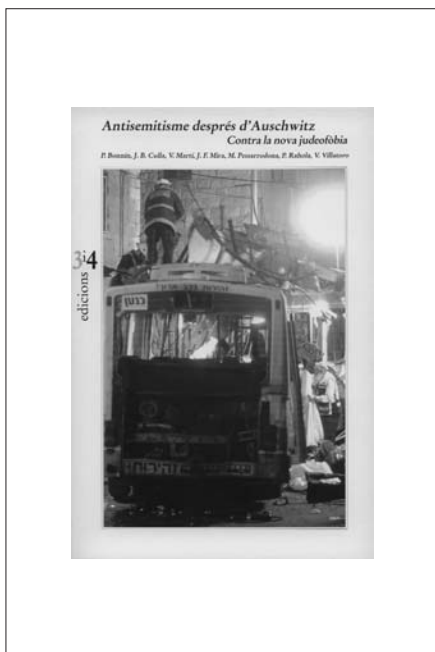
Herzl, al final del segle XIX, i la creació de l'Estat d'Israel, l'any 1948, fins als esdeveniments més recents, que han conduït el conflicte a un veritable carreró sense sortida. L'obra, que ha arribat a la cinquena edició, afrontava amb singular lucidesa la densitat històrica de Terra Santa i ofería al lector una ajustada visió d'una qüestió que, com assenyalava l'autor d'aquest volum, no és tan sols ni principalment un problema de quilòmetres quadrats, sinó de caràcter històric i moral. El mateix Culla participava, juntament amb Pere Bonnín, Vicent Martí, Joan Francesc Mira, Marta Pessarrodona, Pilar Rahola i Vicenç Villatoro, en l'autoria d'*Antisemitisme després d'Auschwitz* (3i4), un llibre de combat per afrontar el creixent biaix amb què, a judici dels autors, els sectors progressistes d'Occident perceben Israel.

El republicanisme va viure l'any 2004 un moment d'auge, en bona part gràcies a l'impuls de la teorització elaborada pel politòleg irlandès Philip Pettit. En aquesta línia, Antoni Domènech, precisament traductor al castellà de *Republicanism* (Paidós), l'obra més coneguda de Pettit, publicava *El eclipse de la fraternidad* (Crítica), on reflexionava sobre el republicanisme polític i el valor de la fraternitat per articular una societat democràtica. Per la seva banda, els catalans Félix Ovejero i José Luis Martí editaven, conjuntament amb l'argentiní Roberto Gargarella, un seguit de textos —d'autors que van des de Michael Sandel i Philip Pettit fins a Will Kymlicka— sobre el republicanisme que, amb el títol de *Nuevas ideas republicanas* (Paidós), donaven peu a debatre el valor de les virtuts cíviques en una societat democràtica. La transmissió dels valors ocupava la reflexió d'Àngel Castiñeira a *Ens fan o ens fem?* (Pòrtic), obra guardonada amb el Premi Serra i Moret. El plantejament de Castiñeira, que podem adscriure al comunitarisme, subratllava que tan sols una societat cohesionada per uns valors comuns pot generar la suficient confiança per millorar la seva viabilitat.

Valentí Puig, amb *L'os de Cuvier* i *Por un futuro imperfecto* (Destino), reflexionava críticament sobre l'estat actual de la cultura catalana, i a la vegada plantejava una aferrissada denúncia

de les utopies en què sovint, al llarg del segle XX, ha degenerat el pensament progressista. Per la seva banda, Hèctor López Bofill feia de *La independència i la realitat* (Moll) el text de referència del sobiranisme, mentre que Ernest Garcia desplegava a *Medio ambiente y sociedad* (Alianza) una oportuna reflexió sobre els problemes ambientals de la societat industrial, a la vegada que introduïa la sociologia del límit com a eix explicatiu de les societats contemporànies. L'ecologia era també la qüestió que vertebrava *El segle de l'ecologia* (PUV-Bromera), el recull de textos que l'ecòleg Joandomènec Ros presentava dins la col·lecció «Sense Fronteres», dedicada a allò que fa uns anys el nord-americà John Brockman definia com a tercera cultura. Dins d'aquest àmbit destaquen les aportacions de Sebastià Serrano, que a *L'instint de la seducció* (Ara llibres) analitzava els lligams entre cultura i biologia, i de Jorge Wagensberg, que a *La rebelión de las formas* (Tusquets) ofería una original reflexió sobre la percepció estètica. Ciència i literatura eren també els eixos que ocupaven l'atenció de Joan Borja, que a l'excel·lent *La utopia de la ciència* (PUV-Bromera) reactualitzava l'obra de Joan Fuster per examinar les nombroses incerteses que mostra el tecnològic món contemporani.

Xavier Filella

La història: una mala salut de ferro

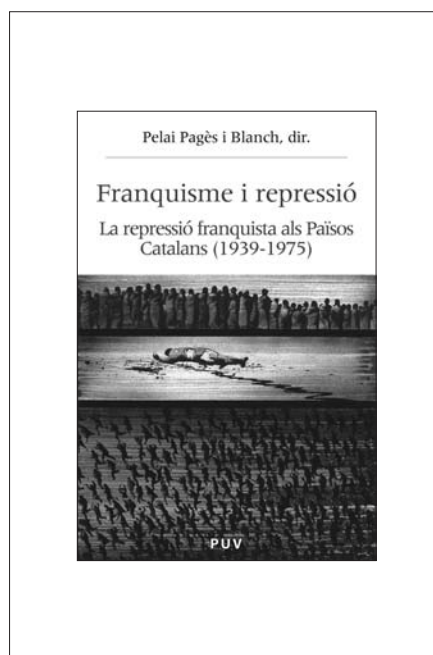
Abans de començar el balanç que se m'ha demanat de l'edició en català de llibres d'història de l'any 2004 (fragmentari i incomplet, tanmateix), voldria fer tres consideracions de tipus general.

La primera constatació que vull fer és que em fa l'efecte que els estudis d'història van de baixa. Vull dir que detecto símptomes de descrèdit de la historiografia, malgrat l'èxit continuat de revistes de divulgació històrica com ara *Sàpiens*. Però una cosa és que un producte editorial ben fet com aquest tingui públic —cosa que m'alegra— i una altra que una revista així sigui pràcticament l'única lectura de molts estudiants d'història. En un llibre de l'any 1993, titulat precisament *El descrèdit de la història*, Enric Pujol advertia que «és possible un tipus de divulgació històrica que desperti l'interès d'amplis sectors de població amb un bagatge històric petit o nul i que alhora posseeixi un alt nivell científic. Un esquema divulgador, però, no es pot construir sense l'existència d'un nou model historiogràfic que superi les limitacions metodològiques, els clixés i els prejudicis dels seus antecessors —inclosa la proposta frontpopulista. Aquesta nova historiografia sobirana, que ja s'ha esbossat anteriorment, ens plantejaria la problemàtica de la historiografia catalana actual en la seva doble dimensió disciplinària i política alhora. Per això s'imposa la necessitat d'una revisió historiogràfica». Durant més d'una dècada, doncs, ens ha preocupat la manca de connexió entre les propostes historiogràfiques sorgides de l'especialització i el públic. O sigui, els lectors. I del descrèdit de què parlava Pujol hem passat al descrèdit d'ara, que fa baixar en picat els alumnes de les Facultats d'Història, perquè la divulgació s'ha convertit en el cànon en comptes de servir de drecera per arribar a estudis més aprofundits. El dilema entre divulgació i especialització és difícil de resoldre, però no s'acaba d'entendre com és possible el desequilibri que acabo d'assenyalar. El 1993 Pujol assegurava que el descrèdit de la història com a ciència recolzava en la

crisi d'identitat del pensament autòcton i en el divorci flagrant entre els historiadors i la societat, i que l'única solució era «l'adopció [...] d'un model historiogràfic desacomplexat i no provinçial, així com d'un projecte divulgador conseqüent (atractiu i de nivell científic)». La segona premissa s'ha acomplert, fins i tot amb l'aparició de llibres-resum —per exemple, *Història del republicanisme a Catalunya*, d'Àngel Duarte (dins la «Biblioteca d'Història de Catalunya» de Pagès i Eumo)—, i, per contra, la primera no.

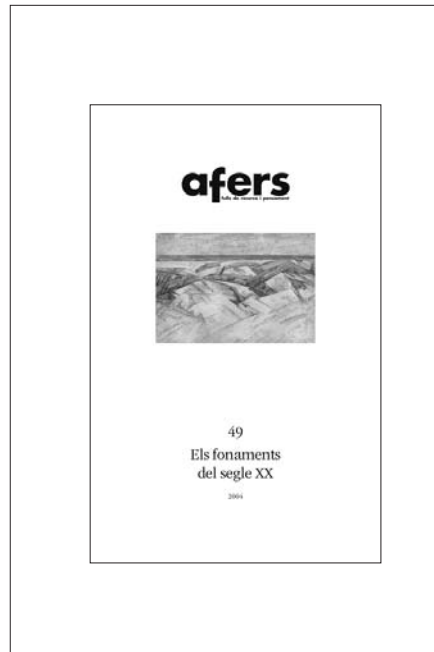
Això em porta a la segona consideració prèvia que volia fer. «Totes les activitats humanes», va escriure Josep Fontana a *La història després de la fi de la història* (1992), «han de valorar-se, en darrera instància, pels serveis que rendeixen al conjunt dels homes. Entre les ciències socials, la història té el privilegi d'ésser la més propera a la vida quotidiana i la sola que abraça tot el que és humà en la seva globalitat. És també aquella que, quan s'ho proposa, té la virtut d'ésser la més intel·ligible per a un major nombre de receptors del seu missatge. Val la pena, en conseqüència, que ens esforcem a recollir de terra aquesta esplèndida eina de coneixement i crítica que se'ns ha confiat, i que ens posem conjuntament a reparar-la i a posar-la a punt per tal de fer front a un futur difícil i incert». Aquest és un plantejament ben intencionat, que connecta molt bé amb els qui pensen que la història té una funció social i que cal refer-la i repensar-la en els diferents moments històrics des de la perspectiva que hi projecta el present. El problema és que costa de veure —si més no a mi— quin és el programa que hauria de regir la necessària recuperació historiogràfica. I no tan sols perquè els estudis d'història no aconseguen fer seu el privilegi de la proximitat amb la realitat, sinó per la inexistència d'una o de diverses estratègies d'investigació encaminades a afermar la disciplina. Ni tan sols la consolidació de revistes com *Afers*, *Fulls de recerca i pensament*, *El Contemporani*, *Manuscrits*, *L'Avenç*, *Fonaments* o *Pedralbes* ha pogut servir d'orientació en un sentit o en un altre, com tampoc hi han reeixit les jornades de reflexió generals o locals, que en algun cas han donat lloc a compilacions en forma de llibre, com ara el dirigit per Albert Balcells, *Història de la historiografia catalana* (IEC), o bé *Identitat local i gestió de la memòria* (L'Avenç), que correspon a les actes del VII Congrés d'Història Local de Catalunya, que havia tingut lloc el 2003.

La tercera i última consideració de tipus general és encara més preocupant. Hi ha una total desvinculació de la historiografia catalana respecte al que es fa a nivell mundial. I aquest fet es pot constatar a partir, en primer lloc, de l'absència de traduccions de llibres d'història —només sé que s'han traduït l'assaig d'André Glucksmann, *Oest contra oest: una fractura mental a les democràcies* (Pagès), *Operació «Garbo»: Joan Pujol, l'espia català que va enganyar Hitler* (Pagès), de Christian Destremau, i *Els bascos, els catalans i Espanya* (Pagès), de Daniele Conversi—, però encara n'hi ha menys d'historiografia; i, en segon lloc, a partir de la debilitat d'una historiografia dedicada a la història universal, si en descomptem els assaigs d'Antoni

Segura —com ara *Senyors i vassalls del segle XXI: una explicació fonamental i clara dels conflictes internacionals* (La Campana)—, el llibre de Ramon Usall, *Algèria viurà! França i la guerra per la independència algeriana (1954-1962)* (PUV), o els materials didàctics de la Universitat Oberta de Catalunya, de l'estil *Història d'Àsia Oriental: els segles XIX i XX. Documents de lectura* (UOC). Una historiografia que no tradueix, o bé que accedeix a les traduccions a través d'un altre idioma —que és el que passa—, està malalta. Malalta de veritat. No em vull estendre en relació amb aquesta qüestió, només afegir-hi que aquest fenomen en va acompanyat d'un altre que és també preocupant. I aquest segon fenomen és la total absència de traduccions de llibres d'història en català a altres llengües (només tinc notícia que l'any passat es va traduir a l'italià *El soldat de Pandora*, de Ricard Vinyes). En fi, que la historiografia catalana viu aïllada, massa aïllada, i això sí que pot acabar essent la seva sentència de mort. És per això que fóra bo que les autoritats competents destinessin els ajuts que corresponguin a fomentar aquest imprescindible trànsit cultural.

Assenyalat tot això, passem a fer una breu repassada a la literatura historiogràfica i històrica que es va publicar l'any passat. Més que fer una llista de títols, el millor és que parlem de tendències. I el més destacat és, segurament, la publicació de llibres lligats a la voluntat de recuperació de la memòria històrica, per bé que sovint es noti que

són encàrrecs o simples recopilacions de conferències, com ara *Franquisme i repressió: la repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)* (PUV), a cura de Pelai Pagès; *Polítiques de la memòria: la transició a Catalunya* (Pòrtic), a cura de Marta Rovira i Fèlix Vázquez; *La quinta del biberó: els anys perduts* (Proa), d'Emma Aixalà; *A les presons de Franco* (Proa), de Queralt Solé i Barjau; *Refugiats i desplaçats: refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra* (Base), de Joan Serrallonga; o *Les fosses del silenci: hi ha un Holocaust espanyol?* (Rosa dels Vents), de Ricard Belis; i un llibre de gran for-

mat amb molt d'èxit, que ja compta amb tres edicions, de Josep Maria Huertas Cleveria, *La Barcelona desapareguda* (Angle).

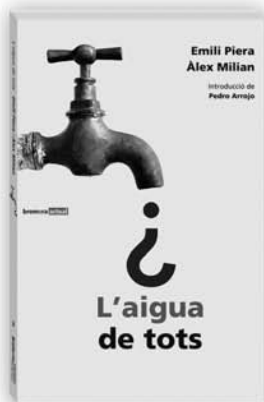
En aquesta mateixa línia de recuperació de la memòria històrica podríem citar la corrua de llibres d'història local, per exemple *Franquisme i poder polític a Granollers* (PAM), de Joan Garriga; *Els anys de l'estraperlo a la Conca de Barberà (1940-1951): política i societat* (Cossetània), de Josep Recasens; *Onze germans i una guerra: memòria d'onze germans que sobrevisqueren a la Guerra Civil* (Símbol), de Fina Vila i Clotet; *La Guerra Civil a Santanyí: els tres fronts* (Documenta Balear), de Cristòfol-Miquel Sbert; *Cartes a Lerroux: La II República a les Pitiüses* (Mediterrània-Eivissa), de José Miguel Romero, o *Els soldats besaluencs a la Guerra Civil: assaig-aproximació a la història de la Guerra Civil Espanyola tal com la varen viure els nostres pares i avis* (Edicions a Petició), de Martí Guillamet i Jou. Els quals, sovint, es completen amb relats biogràfics de més o menys qualitat. La història local és, segurament, la part més dinàmica de la historiografia catalana i, a més, sovint és des d'on es foguegen les joves generacions. Prenguin nota, doncs, del llibre *Sense memòria no hi ha futur: actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadors* (Afers). A l'índex hi trobaran els noms que han d'assegurar el futur de la disciplina.

Agustí Colomines i Companys

Ilibres per a l'estiu

www.bromera.com
edicions

bromera

Dos punts de vista —valencià i català— sobre el debat de l'aigua.

Combatiu i incòmode. Continua l'èxit d'*Espanyols tots*.

Una crònica colpidora sobre la supervivència als suburbis.

L'autoretrat irònic i incisiu del Premi Nobel Dario Fo.

Entrevista a Josep Iborra: «Totes les literatures “normals” necessiten traduir»

-Quina importància té la traducció d'altres llengües per a la cultura catalana?

-Durant l'Edat Mitjana, el català va començar a prendre forma, a posar-se en forma, traduint els clàssics llatins, sobretot. Totes aquestes traduccions tenien una importància fonamental. El vulgar, en els seus primers segles, no tenia models propis, ni gramàtiques, ni escoles. Això obligava el traductor i l'escriptor a plegar-se als models, bàsicament llatins, ben consolidats i acabats. Havia d'adaptar-s'hi, conformar-s'hi, fer una mena de gimnàstica permanent per potenciar, enriquir i agilitzar el seu romanç en un nivell culte.

Dissortadament, el procés es va interrompre a partir del XVI, el moment clau en la constitució dels vulgars en llengües nacionals, amb les quals es van fabricar les literatures nacionals.

Amb la Renaixença literària, ens vam trobar en la mateixa situació que durant l'Edat Mitjana. Pitjor, perquè hi havia hagut un buit de segles i s'havia interromput el procés de constitució de la llengua literària. La que hi havia, estava fossilitzada. Es va començar de nou, i les traduccions van fer-hi un paper essencial. Calia passar una altra vegada pel sedàs de les traduccions el vulgar, el català encara no normativitzat. Calia traduir obres de les literatures europees renaixentistes, barroques, neoclàssiques, romàntiques... Era una condició *sine qua non* per fer possible la constitució d'una llengua literària moderna, actual, flexible. Totes les literatures «normals» necessiten traduir. La nostra, que no ho és, encara més. Els traductors del segle XX va fer una gran tasca, imprescindible, en aquest sentit.

-Quines traduccions considera especialment memorables?

-Un poc paradoxalment, les traduccions han estat generalment d'un nivell alt i, de vegades, excepcional. Dic paradoxalment perquè el fet mateix que la cultura catalana siga la d'un país petit, que la viu, a més, en condicions d'anormalitat, ha tingut la conseqüència de posar les traduccions en

L'obra de Josep Iborra (Benissa, 1929) com a escriptor conté recalades en dos gèneres: la narració —Paràboles i prou (1959 i 1995)—, abandonada aviat, i l'assaig —Fuster portàtil (1982), Inflexions (2005) i els estudis aplegats en La trinxera literària (1974-1990) (1995) i Confluències (1995). A més, és un crític literari de trajectòria llarga i constant, que li confereix una reconeguda autoritat sobre la nostra cultura.

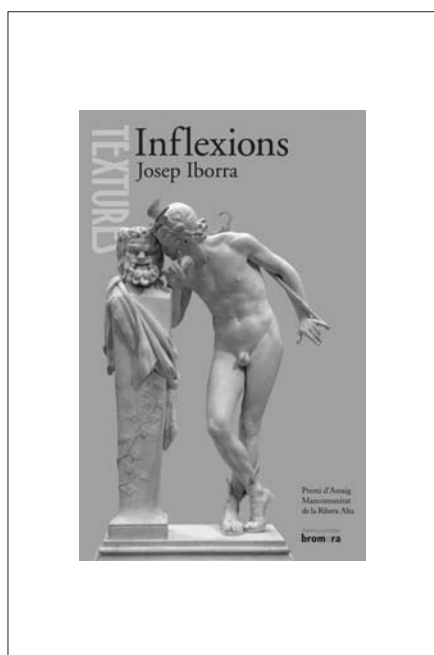
mans d'escriptors qualificats. Com que el català no era objecte d'ensenyament en qualsevol nivell, el nombre de gent que dominés la seua llengua era necessàriament reduït, i només entre els qui la coneixien molt bé, com alguns escriptors, es podien trobar traductors adequats. És la cara positiva d'una cultura minoritària. Així és com s'explica que haja disposat de traductors, diguem-ne, de luxe.

És el cas memorable, per exemple, de la traducció de l'*Odissea* per Riba o de la *Divina Comèdia* de Sagarra, autor,

també, de la gran traducció de gairebé tot el teatre de Shakespeare. O de la *Bíblia*, és clar, en diverses versions. I els clàssics de la «Bernat Metge». O les traduccions dels poetes anglesos per Manent, de Dickens per Carner, dels clàssics russos per Nin. La llista és molt llarga, encara que ens limitem al conjunt que va des del Noucentisme fins a la represa dels seixanta. El bloc de les traduccions del període autonòmic, en què ens trobem ara, té com a característica el fet que els escriptors, com a traductors, s'han vist considerablement desbordats per traductors joves, formats en gran part a les universitats. Això no ha comportat, generalment, un descens del nivell anterior.

-En quina situació es troba la literatura catalana al País Valencià?

-Complicada. Hi ha molts factors en joc, massa i tot, que dificulten una resposta clara i concisa, tant pel que fa als aspectes positius com als negatius. Jo qualificaria aquesta situació d'«estra-nya», en el sentit que no està situada en el seu lloc. M'explique. Com a literatura catalana es podria parlar d'una certa normalitat. Hi ha una relació amb la literatura de Catalunya i de les Illes. És un fenomen nou, impensable, si més no, en la primera meitat del segle passat. La producció literària en català més enllà del nostre país és consumida com a nostra. S'ha consolidat un àmbit comú lingüístic i, per tant, també, literari. Ara no es vol parlar de «Països Catalans», però, de fet, parlem d'una vida literària compartida. Això és cert pel que fa als escriptors i lectors en català, tant al País Valencià com a les Illes. Ara bé, i aquí ja es pot detectar la primera anomalia, els escriptors i els lectors —sobretot aquests— no adopten decididament una actitud recíproca. Catalunya mira un poc de biaix la literatura catalana d'aquests països. Hi resulten perifèrics. Això fa que la seua literatura hi tinga una presència limitada, circumstancial. No arribaré a dir que els catalans estrictes no fan cas dels escriptors valencians, ni que ens discriminen. De vegades hi ha queixes,

no del tot justificades, en aquest sentit. Hi ha bastants escriptors nostres que publiquen la seua obra a Catalunya; que, fins i tot, hi guanyen premis, i alguns arriben a ser-hi molt coneguts i celebrats. Ara bé, l'anormalitat general que tots vivim incideix negativament en la recepció al Principat de la producció valenciana. Molts llibres publicats ací no hi arriben, o manquen de la promoció necessària, o pateixen unes misèries o altres. No s'ha donat o no s'ha creat una situació d'òsmosi fluida entre els Països Catalans, que es miren el llibre valencià com un producte, si no estrany, sí un xic *foraster*, encara que només siga per les marques dialectals que els incomoden.

Però si ara ens limitem a la situació de la literatura catalana del País Valencià, la perspectiva no pot ser més revessa. La relació de l'escriptor valencià amb la seua societat és negativa en molts aspectes. Hi ha, pel mig, el desconeixement de la llengua que té una gran majoria dels valencians, no sols pel que fa a l'ús escrit, sinó també oral. El català fa poc que ha entrat en l'ensenyament, i encara en condicions precàries, insuficients. De més a més, és una societat que s'ha castellanitzat, que funciona, almenys en les ciutats més grans, pràcticament en castellà. L'escriptor topa, doncs, per començar, amb la gran barrera de l'idioma: escriu en una llengua que molts valencians no saben llegir i, per tant, la seua relació amb la societat queda bloquejada. Esdevé, així, estrany en el seu propi país. No ja un poc *foraster*, com ho és a les altres terres de parla catalana, sinó pitjor encara: un poc *estranger*.

En aquest punt no cal insistir més per obvi. Però n'hi ha un altre que encara és més greu, per no dir dramàtic per als nostres escriptors. Una cosa és sentir-se estrany o estranger i tot, en la seua terra, perquè gran part de la societat no pot llegir la literatura que fabriquen els escriptors, i una altra, molt més greu, és que molts valencians, com a valencians, s'hi posen en contra. L'escriptor és, per a aquest sector de la societat valenciana, no ja un *foraster*, o un *estranger*, sinó un *enemic* del seu país, un renegat, un traïdor. Aquí no entra en joc, com en la consideració anterior, una qüestió *sociolingüística*, una situació de fet, amb els seus factors i condicionaments corresponents, sinó una qüestió *ideologicofilològica*, és a dir, una o unes determi-

nades posicions davant la identitat idiomàtica del valencià. Com que els escriptors valencians pensen que aquesta identitat és catalana —diguem de passada que no hi ha cap *escriptor* valencià entre els qui la neguen—, resulta que han de ser considerats com a *no valencians*, no com a escriptors propis. Si més no, per a ells, els qui han fet, d'una qüestió científica, una qüestió ideològica. Com és possible un *escriptor valencià* que escriu en català? No, no és possible: n'estan en contra i no estan disposats a llegir-los, perquè no són *nostres*. És una posició que s'ha generat des de les instàncies superiors, espanyolistes, de la classe dominant. Han contribuït i afavorit la castellanització des de les seues posicions de poder social, econòmic, polític.

Es tracta, doncs, d'una situació sembrada d'entrebancs polítics, sociolingüístics, culturals, administratius... Els poders i la gent que manipulen, atrinxerats en el seu *anticatalanisme* —una manera hipòcrita d'amagar el seu *anti-valencianisme*—, negaran el pa i la sal als nostres escriptors, bloquejaran ajuts, atencions, promocions i estímuls en tots els ordres.

-No s'ha perdut l'interés per l'experimentació literària?

L'experimentalisme va ser característic de la producció dels moguts i revoltats anys setanta. Va passar, però, que era un experimentalisme inexpert. Els escriptors, joves, no tenien, en general, una formació literària en català. Se l'havien improvisada personalment. En realitat no podia ser de cap altra manera, si pensem que es trobaven en el període de la represa que s'havia iniciat durant la dècada anterior. En aquestes condicions, doncs, en què fins i tot en l'àmbit gramatical hi havia poca cosa en circulació, no es podia practicar un experimentalisme amb cara i ulls. Va haver-hi, en els més agosarats i temeraris, provatures excessives, no sempre llegibles. I, és clar, els lectors es decantaven decididament per obres més «normals», d'un experimentalisme més moderat.

Ara l'afany experimentalista s'ha apagat, no solament entre nosaltres, els valencians, sinó arreu. Hi ha més aviat un desig de *provar* diverses tendències, d'eixamplar i normalitzar la nostra literatura de cara a un públic el més ampli possible. Són autors, els de les últimes promocions, que ja han pogut

tenir una formació literària i gramatical en català més sòlida. És ara quan estan més en condicions d'«experimentar», però ha passat el moment de fer-ho. No hi ha, actualment, avantguardes literàries. Només els poetes apunten en la direcció experimentalista.

-Quina és la situació de la crítica literària als mitjans de comunicació valencians?

-Els escriptors i els editors necessiten que es parle dels seus llibres, encara que no siga sempre per les mateixes raons i els mateixos interessos. Els lectors, que són els destinataris potencials, els compradors, només podran entrar en el joc si disposen d'orientacions que els inclinen a demanar una obra o una altra. El circuit escriptor-editor-lector no podrà funcionar amb relativa normalitat si no hi ha la figura del crític. Al capdavant, la funció de la crítica és deixar constància de l'aparició d'una obra, fer-la present al públic, situar-la en relació amb determinats punts de referència i amb determinats valors. El silenci del crític davant d'un llibre estimable pot constituir una forma de condemnar-lo. Aquest silenci, però, no sol ser deliberat, perquè té poques ocasions de parlar dels llibres.

En aquest punt, els mitjans de comunicació, en el cas valencià, són tan migrats que dificulten el treball de la crítica. La literatura catalana del País Valencià no compta amb les plataformes necessàries per parlar de la seua producció. Els diaris, no tots, tenen el corresponent espai setmanal per a la crítica, però el llibre en català ha de compartir-lo amb el llibre en castellà. Tot plegat, poques oportunitats per a la nostra crítica. Hi ha, també, mitja dotzena de revistes que apareixen tres o quatre vegades en un any i, per tant, trenquen la continuïtat de l'examen de l'obra dels nostres escriptors. Algunes, com *Caràcters*, pot fer un seguiment més actualitzat i extensiu.

Tot plegat es tracta d'una crítica que tendeix a la ressenya, més o menys bona, de tipus circumstancial, aleatori, sense una visió de conjunt. Hi ha l'excusa, justificada, que la producció en català és abundant i no tots estan en situació de fer-se'n càrrec per una raó o per una altra. La possibilitat d'estudis i investigacions, generalment, es decanta pel costat de la filologia i de la història o de la sociolingüística.

Traduir de l'alemany: clàssics i actuals

En els darrers anys, la presència d'obres traduïdes de l'alemany sembla haver augmentat; el 2004 no solament s'han publicat autors clàssics, sinó també obres més o menys actuals, almenys en narrativa i en títols destinats a un públic infantil i juvenil. D'altra banda, la important contribució d'autors austríacs a la literatura en llengua alemanya troba reflex en una presència cada vegada major de literatura d'aquell país.

Amb la concessió del Premi Nobel a l'austríaca Elfriede Jelinek (1946), han sortit dues bones traduccions de novel·les seues. *Les amants* (Edicions 62, trad. de Pilar Estelrich i Lúdia Álvarez) sortí en alemany el 1975 i relata els sòrdids mecanismes de la vida de dues treballadores per a les quals l'amor és una mercaderia, l'única via per a l'ascens social. Aquesta sàtira retrata la vida familiar i amorosa com a escenari de terror quotidià i, com l'autora ha declarat, mostra l'efecte del capitalisme sobre els més dèbils per mitjà dels rols sexuals. La deformació de la realitat per destacar-ne els trets més durs i un llenguatge deutor de la poesia d'avantguarda caracteritzen aquesta i també la segona novel·la de Jelinek, *La pianista* (Columna, trad. d'Antònia Sabater), publicada en alemany el 1983, duta al cine el 2001 sota la direcció de Michael Haneke. La simbiosi sadomasoquista en què viuen una professora de piano i la seua mare té com a correlat la relació eròtica de la primera amb un estudiant de música, que duu a l'extrem el sadisme inci-

tat per la dona. La descripció cruel de domini, opressió i obediència caricaturitza els conceptes d'amor, feminitat i art d'una societat durament criticada.

Amb Jelinek, comparteix la procedència geogràfica Erich Hackl (1954), conegut també com a traductor literari. Se n'ha publicat la novel·la potser més important, *La boda d'Auschwitz* (Columna, trad. de Carme Gala), apareguda el 2000 en alemany. Emprant veus molt diverses (els fills, la cunyada, membres de les Brigades Internacionals), relata la història d'amor entre un vienès, combatent a Espanya contra Franco, i una catalana, membre de Dones Antifeixistes. La fugida davant les tropes victorioses separa els enamorats. Després de recórrer diversos camps de concentració i presons, ell acaba a Auschwitz, mentre que l'estimada, que espera un fill seu, és retinguda a Alemanya com a obrera forçosa. El 1944 es casen al camp de concentració d'Auschwitz. El 30 de desembre d'aquell any, el protagonista mor en la forca per haver intentat fugir. Un bell relat coral que desperta «compassió, tristor i indignació», com demanen uns versos de Guntram Vesper citats per Hackl en un discurs sobre literatura antifeixista.

El també austríac Stefan Zweig (1881-1942) es pot considerar un clàssic del segle XX, del qual ja s'han traduït diverses obres al català. Quaderns Crema n'ha publicat *Fouché: retrat d'un home polític* (trad. de Joan Fontcuberta) i *Moments*

estel·lars de la humanitat (trad. de Maria Pous). En el primer cas, es tracta d'una biografia, gènere que Zweig va cultivar amb profusió. Fouché, personatge controvertit, arquetip de polític amoral, degué fascinar l'escriptor, que considerava que la historiografia l'havia tractat injustament.

Els *Moments estel·lars de la humanitat* també poden llegir-se com una successió de biografies fragmentàries. Es tracta de catorze relats breus que contenen moments clau de la història, centrats sempre en un dels seus protagonistes. Arranca amb la mort de Ciceró i es tanca amb Woodrow Wilson i el fracàs del seu programa per a garantir una pau justa després de la Primera Guerra Mundial. Entre aquests dos relats, desfilen Mehmet, sultà dels turcs, i la conquesta de Bizanci; Núñez de Balboa i el descobriment del Pacífic; Händel i la creació del seu *Messies*; Rouget de l'Isle i la composició de *La Marsellesa*; Napoleó derrotat a Waterloo, Johann August Suter descobrint l'Eldorado de Califòrnia, etc. Mereix especial atenció l'únic text en forma poètica del volum, dedicat al moment en què Dostojevskij, condemnat a mort i a punt de ser executat, rep el perdó del tsar; un text bell amb una gran força dramàtica.

El text més traduït de Franz Kafka (1883-1924), sens dubte, és *La metamorfosi*. El 2004, Columna tragué una segona edició de la versió que en féu Carme Gala, cosa que confirma l'atracció que exerceix aquest relat de la

crueltat humana. Convé citar també l'edició d'uns textos breus de Kafka en traducció de Feliu Formosa, publicats en el número 39 de la revista *Artilletres*, una selecció que permet acostar-se a aquest autor d'estil concís i ple de matisos que, com afirma el traductor en una nota introductòria, representa com cap altre escriptor el segle que li va tocar de viure.

Filla de pares hongaresos refugiats a Alemanya després de la revolta del 1956, Zsuzsa Bánk (1965) presentà el 2002 la seua primera novel·la, *El nedador*, publicada l'any passat per Quaderns Crema en traducció de Mariona Gratacòs. L'autora situa l'obra en el moment històric que va fer fugir d'Hongria els seus pares. Enmig de la revolta reprimida a Budapest, el 1956, una dona deixa el marit i la família per anar-se'n cap a l'oest. Paralitzat, l'home ven les seues possessions i inicia una odissea per tot Hongria amb els dos fills; un viatge absurd, sense objectius, ja que els personatges, en el fons, no es mouen. Quan el pare ensenya els fills a nadar, aprenen a distanciar-se una mica del món que els envolta i amenaça, una distància que troba reflex en la prosa de l'autora, de to més aviat fred i amb períodes breus, que no deixa de transmetre una tristor pregona.

Dins la narrativa, Bernhard Schlink (1944) és l'únic dels autors traduïts que no té cap lligam amb Àustria.

Jurista i jutge, a més de novel·lista, ha conreat, entre d'altres, el gènere negre. El detectiu Gerhard Selb protagonitza tres títols d'aquesta sèrie, l'últim dels quals va sortir el 2001 a Alemanya. El primer de la trilogia, *En Selb fa justícia* (Columna, trad. d'Anna Soler), aparegué en català el 2003. L'any passat se'n publicà el segon, *L'engany d'en Selb* (Columna, trad. de Lourdes Bigorra), la trama del qual s'inicia amb la desaparició de la filla d'un alt càrrec polític alemany i es relaciona amb un atemptat terrorista. La mateixa editorial també va publicar dos títols de l'autor que no formen part del gènere: la novel·la *El lector* (1997) i els relats recollits a *Set amors en fuga* (2003), tots dos traduïts per Carme Gala.

La traducció de textos filosòfics de l'alemany té ja una certa tradició en l'àmbit català, entre d'altres, gràcies al esforç de la desapareguda editorial Laia. La seua col·lecció «Textos filosòfics» continua editant-se sota el segell d'Edicions 62. Un dels filòsofs més traduïts és Immanuel Kant (1724-1804), fonamental per al pensament occidental. A banda d'altres obres d'aquest autor que han aparegut en català, són cabdals les seues tres grans *Crítiques*. El 1991, el Servei de Publicacions de la Universitat de València publicà *La crítica de la raó pura*, en traducció de Joan B. Llinares. *La crítica de la raó pràctica* aparegué el 2003 en l'esmentada col·lecció d'Edicions 62, traduïda per Miquel Costa i Pere Lluís Font. Jèssica Jacques Pi és la responsable del tercer volum de la trilogia, la *Crítica de la facultat de jutjar*, publicada l'any passat en la mateixa casa editora. L'autonomia de la facultat de jutjar humana és una de les idees fonamentals d'aquesta obra, subdividida en una *Crítica de la facultat de jutjar estètica* i una *Crítica de la facultat de jutjar teleològica*. Sobretot la primera arribà a fer impacte en figures com Schiller, Goethe o Wilhelm von Humboldt.

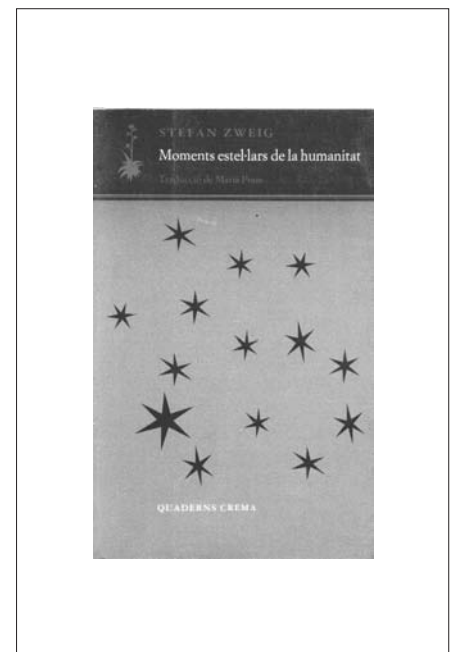
Johann Gottlieb Fichte (1762-1814), deixeble de Kant, desenvolupà el seu propi sistema filosòfic a partir de les tres *Crítiques*. Edicions 62 ha publicat les seues *Introduccions a la doctrina de la ciència*, en traducció i edició a cura de Salvi Turró i Ramon Coletas. Com afirmen els curadors, es tracta d'un

recull de notes introductòries «de caràcter tècnic a la doctrina de la ciència publicades per Fichte en el període de Jena», en què hi va ser catedràtic universitari. Pertanyent a l'idealisme transcendent, la seua doctrina de la ciència tracta d'explicar la consciència humana partint de la idea d'un coneixement objectiu i universalment vàlid i de l'aplicació d'aquesta idea a la moral. A diferència de Kant, l'autor defensava un ordre moral basat en l'activitat intersubjectiva que fa supèrflua la necessitat de cap déu.

Dins l'assaig, *L'Esfera dels Llibres* ha publicat *Teoria del partisa* (*Observacions incidentals sobre el concepte d'allò polític*), de Carl Schmitt i en traducció de Clara Formosa. Aquesta obra de l'autor, contrari a la democràcia parlamentària, s'ha ressenyat al número anterior de *Caràcters*.

L'austríac Hugo von Hofmannsthal (1874-1929), poeta, assagista, autor dramàtic i narrador, creà una teoria idealista que busca la unió de l'espiritualitat amb la vida. Ara bé, tot i nodrir-se encara de l'estètica romàntica, els seus poemes comparteixen una distància imposada per l'autor, qui sembla contemplar com un espectador la pròpia creació. Joan Fontcuberta n'ha traduït una mostra, *Nit de tempesta i altres poemes*, per a Arola edicions.

On es compten més traduccions és en la literatura infantil i juvenil.

Panorama de traduccions de la literatura anglosaxona

Columna ha donat a conèixer un altre llibre de Cornelia Funke, *El cavaller del drac*, traduït per Dolors González Porras. De Joachim Massanek han aparegut dos títols en la mateixa editorial, *León el superdribador* i *Fèlix el turbo*, traduïts per Carme Gala. Corinna Belz i Regina Schilling presenten l'amistat de dues cosines en *Fanny & Pepsi* (trad. de Rosina Nogales). *Una universitat per als nens*, d'Ulrich Janssen i Ulla Steuernagel i traduït també per Rosina Nogales, dona compte de les preguntes que els més menuts fan sobre temes essencials de la vida i de la resposta de vuit científics.

Bromera dedica bona part del seu esforç a la literatura per a joves i infants. Ha publicat una adaptació de *L'anell dels nibelungs* wagnerià, de Joaquim Carbó, a més de dos títols de Michael Ende: *La sopera i el cullerot* i el recull *Els millors contes*, en versió de Josep Franco.

El nombre més gran de títols en aquest apartat es deu a Cruïlla. Ha publicat nou títols del prolífic Thomas Brezina, traduïts majoritàriament per Lluís Miralles. A Sissi Flegel corresponen *Amor, e-mails i jade*, *Carícies en canoa* (traduïts per Aïda Aragón) i *Prohibit enamorar-se* (trad. de Neus Aymerich). Mereix especial atenció Rafik Schami, autor d'origen siriana amb una narrativa que viu de les arrels culturals orientals. Als títols publicats en anys anteriors per La Magrana, Cruïlla ha afegit *No és cap papagai!*, en traducció de Lluïsa Moreno. A més, ha publicat *De nit*, de Bruno Blume, *L'ós i la lluna*, de Rolf Fänger, *En Toni i les nenes*, d'Ole Könnecke (traduïts per Núria Font), i *Somnis a la passarel·la*, de Bianka Minte-König (trad. d'Aïda Aragón).

Fent una valoració global, potser cal assenyalar un cert desequilibri entre els vint-i-cinc títols traduïts per al públic més jove i els destinats als adults, amb només cinc novel·les d'autors actuals, a més de quatre textos narratius de dos clàssics del segle XX, tots en bones traduccions. En l'assaig, els tres volums comentats fan accessibles autors bàsics al públic català, però hi trobem a faltar llibres de pensadors (i de temes) més actuals. Amb un sol recull de poemes, aquest gènere està infrarepresentat.

Heike van Lawick

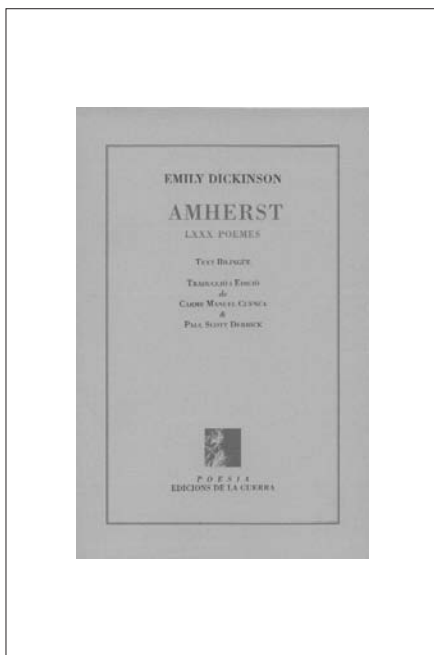
És difícil donar compte en unes poques pàgines de tot un any de traduccions al català de literatura en anglès. Tanmateix, en les ratlles que segueixen es farà un esforç per identificar alguns fils conductors en aquest sector de la producció editorial en català, a partir d'afinitats que poden derivar del grau de consolidació dels autors al·ludits, de la filiació genèrica de les obres, de la temàtica, del tipus d'estratègia editorial que s'hi adverteix al darrere, etc. Al mateix temps, es procurarà destriar allò que sembla més rellevant en termes literaris d'allò altre que podria estar destinat més aviat al consum immediat, tot i que els comentaris estrictament crítics o valoratius seran bastant escadussers i s'han de considerar provisionals, per l'evident manca de perspectiva envers unes obres massa recents.

Si comencem el repàs pel gènere narratiu, la primera cosa que es detecta és la poca presència de clàssics-clàssics de la narrativa anglosaxona. De fet, només n'hi ha un: *Seny i sentiment*, de Jane Austen. Sobta que aquesta novel·la no estiguera encara traduïda al català, i amb la traducció de Xavier

Pàmies s'ompli un buit difícilment justificable. Sí que sovintegen més, en canvi, aquells autors i obres que es podrien anomenar clàssics contemporanis pel reconeixement de què gaudeixen. En aquest grup cal anotar dues traduccions del Nobel sud-africà J.M. Coetzee. La primera és *Elizabeth Costello*, un text que se situa a cavall de la ficció narrativa i l'assaig. El personatge femení al·ludit al títol és una escriptora australiana inventada per l'autor que li ha servit de *persona* dramàtica a l'hora de pronunciar conferències, i el llibre n'és un recull. La segona és *Foe*, una clara instància de diàleg amb la tradició literària a partir del Robinson Crusoe de Defoe. Coetzee desmunta un mite literari que sovint ha estat interpretat com a mostra de la mentalitat hegemònica i etnocèntrica d'Occident. L'altre clàssic contemporani de qui cal fer esment és el nord-americà Truman Capote: *L'arpa d'herba* ve a engreixar una col·lecció de referència com la MOLU, d'Edicions 62. Es tracta d'una novel·la de formació en què un orfe aprèn el significat de viure en llibertat de la mà de dos personatges femenins desarelats.

Però la part del lleó de la narrativa en anglès traduïda al català durant el 2004 se l'emporten els autors estrictament contemporanis. N'hi ha de tota mena: de novells, de més coneguts i de consagrats. Això vol dir que la nostra indústria editorial para molta més atenció a les novetats que no als grans noms del passat, cosa que sens dubte pot considerar-se símptoma de normalitat; però potser tampoc no és positiu que es produeixi un desequilibri tan acusat que ens faci pensar en una certa banalització de la literatura.

D'una banda trobem noms ja habituals, com ara Tom Sharpe. *Wilt s'ha perdut* és una nova entrega en la sèrie d'aventures del conegut professor anglès. En aquesta ocasió, en el seu desig de conèixer l'Anglaterra autèntica, li succeeixen peripècies absurdes que, més enllà de la hilaritat que pro-

voquen, constitueixen també una crítica àcida de moltes de les institucions del país. La mateixa combinació de comicitat (en clau de farsa i absurd) i denúncia social la trobem en la segona incursió de Tom Sharpe a Sud-àfrica, *Exhibició impúdica*, en què pretén posar de manifest la vigència de l'*apartheid*. Tom Sharpe, doncs, no és només Wilt.

D'altra banda, la literatura anomenada de *gènere* continua sent plat del gust de molts lectors. Per exemple, *Justícia uniforme*, de la nord-americana Donna Leon, conté els ingredients habituals de les novel·les de l'autora, coneguda per les seues contribucions al gènere negre. Però els sabors tradicionals d'aquesta mena de plat de vegades es barregen amb noves aportacions. N'és un bon exemple l'autor originari de Zimbabwe Alexander McCall Smith, a qui devem la creació del personatge de Mma Ramotswe, veritable ànima d'una sèrie de novel·les negres que promet allargar-se. Va encetar la sèrie *La primera agència de dones detectives*, seguida fins ara per *Llàgrimes de girafa* i *Lliçons per a noies guapes*. El món fictici que nodreix aquesta saga en construcció presenta dues peculiaritats que fan de contrapunt a les expectatives del gènere policíac: el component femení, que hi predomina, i el fet que l'acció estiga ambientada a Botswana. Totes tres s'han publicat en traducció catalana al llarg del 2004.

Punt i a part mereix un gènere (o subgènere) que podríem anomenar *thriller* d'ambientació històrica, que combina ingredients de la novel·la negra i de la ficció històrica i que tot sovint conté elements temàtics com ara els codis secrets o les al·lusions culturals i artístiques, dins la línia marcada per la ja clàssica *El nom de la rosa* o, més recentment, per *El codi Da Vinci* (la juxtaposició d'aquests dos títols, òbviament, té una finalitat merament il·lustrativa, no valorativa). En constitueixen exemples representatius *L'enigma del quatre*, d'Ian Caldwell i Dustin Thomason; *Àngels i dimonis*, de Dan Brown; i *L'últim merovingi*, de Jim Houghan. Dins d'aquest mateix format, però amb resultats més satisfactoris des d'un punt de vista literari, caldria citar dues novel·les més: *Pompeia*, del britànic Robert Harris, la trama de la qual transcorre durant els dies immediata-

ment anteriors i posteriors a l'erupció del Vesuvi que va destruir la ciutat; i *El club Dante*, de Matthew Pearl, que, amb la Guerra de Secessió americana com a teló de fons, gira a l'entorn dels efectes del coneixement sobre una societat no prou lliure i marcadament conservadora, arran de la introducció de Dante als Estats Units mitjançant una traducció dirigida pel poeta Longfellow.

Els narradors nord-americans romanen fidels a la seua riquíssima tradició en el conreu d'un gènere especialment exigent: el relat breu. Cal assenyalar-ne dos reculls: *La filla de la puta i altres contes*, de Richard Russo, i *Assortiment d'animals*, de Hanna Tinti, en què el fil conductor de les històries és la presència d'animals. El llibre en conjunt representa una mirada sobre la vida a les ciutats diguem-ne mitjanes dels Estats Units, amb dosis d'humor i de crítica social, i se n'ha destacat la perfecció formal dels contes.

El sexe és l'eix temàtic principal d'algunes novel·les. Així ocorre amb *Política*, primera obra de l'anglès Adam Thirlwell, que, malgrat el títol, no parla de política sinó que dramatitza (en clau d'humor britànic) les diferències que en matèria de sexe tot sovint existeixen entre fantasia i realitat. El mateix s'esdevé amb *Besar el vellut*, de la gal·lesa Sarah Waters, un intent de normalitzar la literatura de caire lesbià i una visió, alhora, de l'època victoriana que no s'adiu del tot amb els estereotips que coneixem i propaguem.

Entre les obres esmentades als paràgrafs precedents hi ha algunes *operes primes* (com ara les de Thirlwell o Tinti). Un altre autor traduït que també feia el seu debut és Adam Johnson, amb *Empori*, comparat per la crítica ni més ni menys que amb Salinger per la seua ironia i per la voluntat d'indagar en el trencaclosques de l'existència.

Cal fer esment d'altres novel·les difícils de classificar però notables, per diversos motius. *La ciutat prohibida*, d'Anchee Min, és alhora una història d'intriga que gira a l'entorn d'una de les concubines de l'emperador de la Xina i una revisió en clau femenina del paper de la dona en la història xinesa. *L'hivern de Sylvia*, de Kate Moses, és una reconstrucció dels darrers mesos de vida de Sylvia Plath. *Saul i Patsy*, de Charles Baxter, aprofundeix la relació de parella d'un matrimoni que ja havia

figurat en alguns contes anteriors de l'autor, però ampliant el marc familiar i social dels personatges. *El curiós incident del gos a mitjanit*, de Mark Haddon, és un cas singular perquè a la Gran Bretanya va ser publicada simultàniament en dos formats complementaris: per a joves i per a adults, la qual cosa indica la seua versatilitat (hi ha qui parla de literatura *intergeneracional*). Finalment, *Vernon Déu Little*, de D.B.C. Pierre, va ser guardonada amb el Premi Booker l'any 2003 i és una sàtira de la societat nord-americana que té com a protagonista Vernon, un adolescent a qui fan responsable d'una matança en un institut. La crítica ha parlat de l'originalitat tant del tractament de la història com de l'estil.

També cal que dediquem ni que siga un paràgraf a aquells narradors les obres dels quals tot sovint porten enganxada l'etiqueta de *best-sellers*. L'etiqueta és reduccionista, sens dubte, però es tracta d'una realitat editorial clarament discernible. Dins la collita del 2004 trobem *Alt risc*, de Ken Follett, que narra la història d'un grup de dones britàniques que duen a terme una operació de sabotatge a la França ocupada pels nazis poc abans del desembarcament de Normandia; *L'últim jurat*, de John Grisham, un *thriller* de temàtica legal; i *Amics absoluts*, de John Le Carré, una novel·la d'espies l'acció de la qual gira al voltant de fets tan recents com la Guerra d'Iraq, però també de temes tan permanents com l'amistat.

De teatre traduït se'n publica poc i, al contrari del que ocorre en la narrativa, s'aposta més pels clàssics que no pels autors estrictament contemporanis. Deixarem constància de dues traduccions. En primer lloc, *El crític*, de R.B. Sheridan, una mostra de la brillantor d'aquest dramaturg irlandès del segle XVIII i alhora una reflexió en to de burla sobre les convencions teatrals i el gènere de la comèdia. I en segon lloc, *Tragèdies II*, el segon lliurament d'una selecció de les tragèdies de Shakespeare, que inclou *Romeu i Julieta*, *Otel·lo* i *Timó d'Atenes*. La traducció és de Salvador Oliva, que n'ha revisat l'anterior, dels anys 80, i forma part d'un intent de l'editorial Destino per publicar en català clàssics de la literatura universal.

Això mateix que s'acaba de dir en relació amb el teatre és aplicable a la

poesia, gairebé en la mateixa mesura. Només tenim notícia de tres traduccions de poesia en anglès. D'una banda hi ha *Electric light = Llum elèctrica*, un recull de poemes escrits pel Nobel irlandès Seamus Heaney amb motiu d'ocasions especials, com a homenatge a altres poetes o amics. La crítica n'ha destacat el llast que suposa precisament el caràcter ocasional de les peces, però també les llampades de poesia autèntica. De l'altra, s'ha publicat *Amherst*, un aplec de poemes

d'Emily Dickinson —traduïts per Carme Manuel i Paul Scott Derrick— que pretén fer justícia a l'hermetisme compositiu de la poeta de Nova Anglaterra, però prescindint-ne de la mètrica i de la rima. Dickinson ja va ser (parcialment) traduïda per Marià Manent i (fa tot just un parell d'anys) per Sam Abrams. La tercera és *Milton*, de William Blake, traduït per Enric Casasses. Aquest poema, igual com altres del mateix autor, fa servir en anglès un vers de catorze síl·labes molt

poc manejable en català que ja havia atabalat traductors anteriors de Blake, com ara Manent i Miquel Desclot.

Tant en el cas del teatre com en el de la poesia, fóra desitjable que el sistema literari català es mostrara més receptiu a allò que s'escriu en anglès en l'actualitat, ni que siga com a contrapès de l'atenció (potser excessiva) que es para a les novetats aparegudes en el camp de la narrativa.

Josep Marco

L'any de Petrarca, i de Leopardi a Catalunya

L'any 2004 no brilla per la quantitat d'obres literàries italianes aparegudes al mercat català i, com a primera constatació, caldrà assenyalar l'absència de versions signades per Carme Arenas i Anna Casasses, potser les més actives traductores de l'italià durant la darrera dècada. Altrament, queden algunes fites importants, pel que fa, d'una banda, a les versions de clàssics i, de l'altra, a la producció més contemporània, on també podríem trobar algun «best-seller de qualitat», definició políticament correcta que va sorgir a terra italiana per explicar el fenomen editorial d'*El nom de la rosa*.

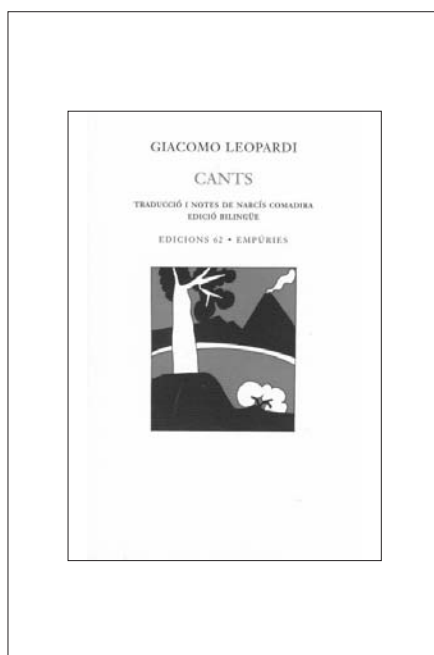
En el terreny de les obres consolidades i certificades per la tradició inseriria, *mutatis mutandis*, un quadrumvirat format per Petrarca, Goldoni, Leopardi i Buzzati. En el cas de Petrarca es tracta de la versió catalana del *Secretum* (Quaderns Crema), és a dir, de la traducció del text llatí feta per Xavier Riu, que és docent de Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona, però també traductor amb una llarga experiència de literatura italiana. Així, doncs, el gran encert de Riu és entendre que el col·loqui entre Francesco i Sant Agustí davant de Veritat és un *tour de force* dialèctic entre un deixeble i el seu Mestre, en què el primer, de manera díscola, intenta enganyar el seu mentor per sortir-se'n amb la seva, i acaba penedint-se del seu passat, però només fins a un cert punt. Riu treballa la llengua d'arribada segons aquesta pers-

pectiva i ens dona un diàleg viu de lectura amena: només hem de lamentar l'absència del text original al costat, però les estratègies editorials són inescrutables i ara no posarem el dit a la nafra davant d'un volum molt ben curat.

El teatre còmic i *El criat de dos amos* són les dues comèdies goldonianes aplegades, en l'edició d'Antoni Torreño, per Bromera. El llibre és àgil, la introducció —que no té pretensions acadèmiques— és molt clara, i la decisió de traslladar els dialectalismes de l'original en variacions de registre del «català occidental valencià» resulta

força adequada. Les adaptacions que el traductor declara al començament a vegades produeixen alguna petita incongruència, tot i que no arriben a crear mai cap dificultat de comprensió.

La versió dels *Cants* de Leopardi a cura de Narcís Comadira (Edicions 62) és, sens dubte, la notícia que ha dominat el panorama literari de l'any. Lloat per la crítica *domi forisque*, el llibre ja ha obtingut un nombre considerable de premis (Crítica - Serra d'Or, Cavall Verd, Ciutat de Barcelona). Els elogis haurien de començar pel final, això és, per les notes amb què Comadira detalla el procés del seu treball, explica els versos més complicats de Leopardi i corregeix amb gran honestedat les seves versions anteriors. El català que fa servir el poeta gironí acarona el text leopardià d'una manera molt creïble i profitosa per al lector. Ara bé, l'únic dubte que em sentiria capaç de presentar, si més no per tal que aquestes observacions meves siguin crítiques i no tan sols encomiàstiques, rau en la diferència de tractament de les rimes. Si en la introducció el traductor ens avisa que ja no creu en la diferència entre forma i contingut, i si també avisa que ha mirat «de rimar en els casos en què ha considerat que la rima era irrenunciable», l'objecció és que «aquests» casos a vegades atenyen composicions senceres i altres vegades només alguns versos d'un poema, amb una estranya irregularitat en la relació entre la reproducció fidel dels ritmes leopardians i la

LA NAU

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA Vicerectorat de Cultura

EXPOSICIONS:

REPRESENTAR LA CIUTAT: VALÈNCIA ENTRE
1563 I 1929. DEL 19 DE MAIG
AL 18 DE SETEMBRE DE 2005.
SALA ESTUDI GENERAL. LA NAU

EL PALAU DE LA SAVIESA. EL REIAL CONVENT
DE PREDICADORS I LA BIBLIOTECA
UNIVERSITÀRIA. DEL 19 DE MAIG
AL 3 DE JULIOL DE 2005.
SALA DUC DE CALÀBRIA. LA NAU

FUGUES SUBVERSIVES. REFLEXIONS HÍBRIDES
SOBRE LES IDENTITATS. DEL 26 D'ABRIL AL 18
DE SETEMBRE DE 2005.
SALA THESAURUS. LA NAU

ANTONI MIRÓ. LA CIUTAT I EL MUSEU. DEL
26 D'ABRIL AL 19 DE JUNY DE 2005.
SALA MARTÍNEZ GUERRICABEITITA. LA NAU

JOCS FLORALS A CAVANILLES. ART, NATURA I
POESIA. DEL 3 DE MAIG AL 31 D' OCTUBRE
DE 2005. JARDÍ BOTÀNIC

EL JARDÍ BOTÀNIC. UNA VISIÓ
INTERDISCIPLINAR. DEL 24 DE MAIG AL 16 DE
JUNY DE 2005. JARDÍ BOTÀNIC

CICLE DE CONCERTS:

"MÚSICA A LA CAPELLA"

TOTS ELS CONCERTS EN DIMECRES
20.30 H.

CAPELLA DE LA SAPIÈNCIA. LA NAU
C/ UNIVERSITAT, 2

ENTRADA GRATUÏTA. AFORAMENT LIMITAT

DIMECRES 15 DE JUNY DE 2005
MÚSICA CICLE "MÚSICA A LA CAPELLA". COR
DE CAMBRA CARANES. AULA DE MÚSICA.

DIMECRES 22 DE JUNY DE 2005
CICLE "MÚSICA A LA CAPELLA". ASUNCIÓN
ROSALENY, VIOLÍ; CARLA ÀLVARO, PIANO;
QUARTET DE CORDA CLARA SCHUMANN;
BASILIO FERNÁNDEZ, PIANO. AULA DE
MÚSICA.

TEATRE:

ENTRADA GRATUÏTA AMB INVITACIÓ QUE CALDRÀ
ARREPLEGAR A L'EDIFICI LA NAU DES D'UNA HORA
ABANS DE COMENÇAR L'ESPECTACLE

DEL 16 AL 21 I 24, 25 DE JUNY
20 H

TEATRE LA SANGRE DE ANTIGONA, DE JOSÉ
BERGAMIN. DIRECCIÓ CRUZ HERNÁNDEZ.
INTÈRPRETS TALLER DE GRADUACIÓ
DE L'ESAD VALÈNCIA.
LLOC SALA MATILDE SALVADOR. LA NAU

necessària adaptació. Tanmateix, aquests *peccata minora*, si és que hi són, no afecten el resultat brillant d'un text que es presenta com una pedra mil·liar de la italianística a Catalunya.

Si d'una banda el llatí de Petrarca em creava una dificultat de classificació en aquesta ressenya (pel que fa al Petrarca italià, esperem amb frisança l'edició completa del *Cançoner* per Miquel Desclot), de l'altra el fet d'inserir Dino Buzzati en la categoria dels clàssics —ni que siguin limitats al segle XX— imposa una altra violència interpretativa. El cànon de la crítica literària italiana ha deixat aquest escriptor a la mercè de les intempèries de la literatura de consum, mentre que a Catalunya (i a Espanya, i a França...) el prestigi amb què l'autor d'*El desert dels tàrtars* ha estat considerat l'ha convertit en un punt de referència, real o presumpte, per als narradors nostrats, tal com ho demostra el cas de Pere Calders. Per això, crec que cal felicitar l'edició dels *Seixanta contes*, amb l'excel·lent traducció de Joaquim Gestí i l'interessant pròleg de Julià de Jódar (Edicions de 1984), i tant de bo sigui un primer pas cap a les celebracions del centenari del naixement de l'autor, que s'esdevindrà l'any 2006.

En un altre pla descansen les obres d'uns novel·listes de gran èxit, Antonio Tabucchi i Andrea Camilleri. En aquests casos de candent actualitat és difícil expressar una opinió crítica que no sigui viciada per les idiosincràsies personals: reconec l'agradable peculiaritat de l'estil de Camilleri, però em fa la impressió d'una màquina productora de variacions infinites d'un mateix arquetip (o d'una sola frase: «*Montalbano sono!*»), mentre que Tabucchi, després d'*Afirma Pereira*, ha entrat en un atzucac des del qual, només de tant en tant, ens envia algun senyal de vida. *Tristano es mor* (Edicions 62), malgrat la bona traducció de Pau Vidal, és un text on la resistència contra el feixisme assumeix una preocupant visió oleogràfica, i no podria ser de cap altra manera, ja que tota la novel·la és construïda amb materials d'enderrocs recuperats d'altres textos i autors. També de Vidal, i amb el segell d'Edicions 62, són les traduccions dels dos Camilleri de l'any en qüestió: *L'òpera de Vigata* i *Un gir decisiu*, enèsima seqüela de les vicissituds del comissari Montalbano.

Si deixem de banda productes respecte a la qualitat literària dels quals és elegant no pronunciar-se —des de l'última Susanna Tamaro (*Fora, Empúries*) fins al nou Valerio Massimo Manfredi (*El tirà*, Plaza & Janés)—, si oblidem les morbositats que van convertir, a Itàlia, el balbuceig prepúber de Melissa P. en un *boom* editorial (*Cent cops de raspall abans d'anar a dormir*, Columna) i que aquí, *deo gratias*, han passat gairebé desapercebudes, el panorama pot dir-se gairebé complet. Si més no, haurem de reconèixer el buit immens que la poesia contemporània italiana deixa a les prestatgeries dels llibres en català, amb la tímida excepció de les composicions d'Alba Donati i Paolo Ruffilli (*L'objecte del pensament*, Emboscall), traduïdes de manera col·lectiva en un dels seminaris que la Institució de les Lletres Catalanes sol organitzar a la localitat pirinenca de Farrera.

Ara bé, queda l'espai de la literatura infantil i juvenil. No parlo de les reduccions de textos clàssics —com ara la tria de contes del *Decameró* feta per Sofia Pastor (Tres i Quatre)—, sinó d'una sèrie que ha tingut un èxit remarkable a Itàlia, l'autor de la qual s'amaga sota el nom del ratolí protagonista, Geronimo Stilton. El 2004 han estat publicades, per Destino, cinc històries d'Stilton: *L'amor és com el formatge*, *El castell de Potaxixa Mixa Mixa*, *El fantasma del metro*, *Fora les potes, cara de formatge* i *Un meravellós món per a Oliver*. Totes són divertides, intel·ligents i variades. Stilton ha estat titllat de resposta italiana a Harry Potter, però l'èxit de venda que ha obtingut ha passat per altres canals. En primer lloc, les característiques antiheroiques d'un protagonista poruc i acomplexat; després, la repartició de la història en petits capítols; i, finalment, l'aspecte gràfic dels volums, en què el canvi de formats i de dimensió dels caràcters acompanya la lectura amb una expressivitat que es conjuga amb els dibuixos i deixa imaginar l'èmfasi adequada a cada circumstància. Les versions de David Nello són a l'alçada de les expectatives, tot i que un superlatiu absolut aquí, una frase feta traduïda de manera literal allà fan sospitar una petita quota d'italianismes no volguts que seria bo evitar en un producte que ha estat estudiat amb la precisió dels orfebres.

Francesco Ardolino

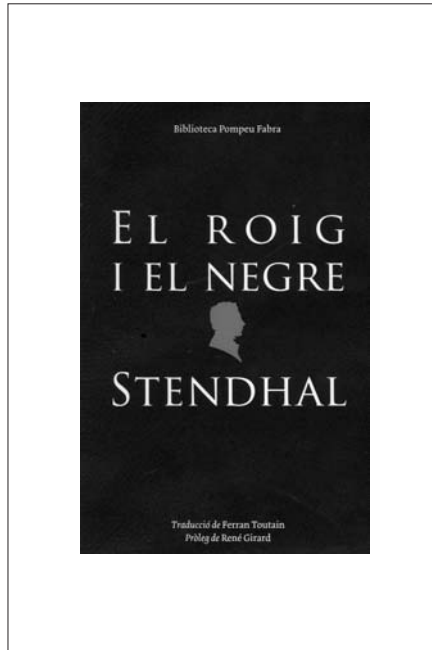

Les traduccions del francès: entre clàssics i moderns

A casa nostra, la cultura francesa ha estat el símbol d'una absoluta llibertat de pensament, gràcies en bona part a la ideologia del laïcisme, i sovint ens ha mostrat unes concepcions de la literatura més properes a la reflexió que a la simple comunicació. Si bé aquesta manera d'entendre el fet literari ha pogut fer estralls i, a vegades, allunyar un cert públic de la lletra impresa, també, cal dir-ho, ha obert moltes fronteres i ha permès que moltes veus marginals tinguessin una oportunitat i fins i tot un cert èxit, allò que els francesos anomenen un *succès d'estime*, car, en aquell país on les revolucions acaben tallant caps i les reaccions restablint les idees més conservadores, la literatura és sens dubte una qüestió d'estimació, de respecte del passat i del patrimoni, i de gran admiració envers els creadors.

La visió que en podem tenir, si només ho analitzem a partir de les traduccions que ens arriben, és força incompleta, car encara és hora de poder llegir en català molts textos importants que permeten entendre l'ère *du soupçon* en la qual és definitivament instal·lada la literatura francesa, fins al punt que molts han pensat que la literatura-literatura, amb una història, uns personatges ben construïts, una psicologia, havia mort definitivament. Però sembla que no. Ha tornat el gust d'escriure històries: unes històries punyents i íntimes (és el *boom* de l'autoficció), unes històries que tornen a inventar personatges històrics, que expliquen viatges al voltant del món o al voltant del dia, com si la malaltia de la ficció, en la segona meitat del segle XX, s'hagués miraculosament esfumat. I parlem només del segle XX.

Així doncs la traducció ens pot apropar, encara que de manera esbiaixada, a la realitat cultural francesa a partir essencialment de tres vies: 1) els grans textos que constitueixen el seu patrimoni literari; 2) els textos dels autors en via d'esdevenir clàssics, autors del passat segle XX, de reconegut prestigi; i 3) l'actualitat més immediata, d'una banda la d'aquells autors

mediàtics que, per efecte de moda, deixaran d'ocupar l'escena literària al cap de poc temps, i de l'altra la d'aquells autors que s'inscriuen en la nova literatura del segle XXI. Veiem doncs el que ha estat traduït i comentem-ho a partir d'aquestes premisses.

El que sobta, d'entrada, és la gran indiferència que desperten els textos del segle XX, d'aquells autors que podrien considerar-se ja clàssics moderns, com Victor Segalen, Blaise Cendrars, Réjean Ducharme, Boris Vian, Claude Ollier o Jacques Roubaud, per citar tota mena d'autors poc o gens traduïts que són, entre nosaltres, uns perfectes desconeguts, tot i tenir una obra literària potent i imprescindible.

En aquest 2004, podem citar tres casos de recuperació de la memòria literària d'aquests clàssics moderns: el de l'autor belga Georges Simenon, amb *Les memòries d'en Maigret* (traducció de Maria Bohigas, Columna), el de l'escriptor haitià René Depestre, amb la seva novel·la *La Cucanya: el gran rept* (traducció de Mireia Porta, a Editorial Bukante), i la gran novel·la de l'Emile Ajar (pseudònim de Romain

Gary), *La vida al davant* (traducció de Jordi Martín per Angle Editorial).

En aquest darrer cas ens topem amb la novel·la d'un escriptor fabulós, la primera escrita amb el nom d'Emile Ajar, que obtingué el Premi Goncourt 1975, que només es pot guanyar una sola vegada, quan el seu autor ja l'havia obtingut amb el seu altre nom, un altre pseudònim, de Romain Gary. El 1974 comença una de les aventures més apassionants de les múltiples ensarronades de la literatura francesa. Emile Ajar escriurà cinc novel·les d'una excepcional qualitat literària sense que ningú sospiti que l'autor vertader és un Romain Gary. *La vida al davant* és la història d'un nen de deu anys, Momo, vista per ell mateix, una història punyent, d'amor i de fracassos, sobre la decrepitud i la mort. És la història d'una relació solidària i alhora és una defensa de l'eutanàsia, de la llibertat d'escollir la manera de morir, amb un llenguatge directe, el de la innocència del nen, un llenguatge en brut, però d'una immensa netedat ètica.

Enfront d'aquesta indiferència pels clàssics moderns del segle XX trobem un gran interès per la literatura francòfona (de fora de l'hexàgon o dels anomenats nous francesos) de diversos gèneres: per a un públic juvenil les aventures de les germanes Verdelaïne, en una sèrie de Malika Ferdjoukh, *Enid i Hortense*, o *Sóc d'aquí, sóc d'allà*, de l'Azouz Begag (totes traduïdes per Josep Sampere i publicades per Cruïlla). Per als lectors més compromesos, *El ventre de l'Atlàntic*, de la senegalesa Fatou Diome (traducció d'Amàlia Prat, Pagès Editors), que narra la dificultat de ser sempre un altre per als emigrants, tant en el país d'origen com en el d'acollida. Com també *L'angoixa dels rebels*, de l'argelina Malika Mokeddem (traducció de Ramón Usall, Pagès Editors), que mostra la força de la literatura algeriana feta per dones. En aquesta novel·la, Mokeddem, que n'ha escrit altres importants —com *Les Hommes qui marchent* (1990), *Le Siècle des Sauterelles*

(1992) o *L'Interdite* (1994)—, es planteja un relat autobiogràfic, on apareix el dolor de la separació entre aquí i enllà, entre els records d'una infantesa passada i l'exili. Es tracta d'una novel·la de reflexió, de compromís amb si mateixa.

També d'un gran interès és la novel·la del congolès Emmanuel Dongala, *Johnny Gos Rabiós* (traducció de Xavier Pàmies, Pagès Editors). Dongala era professor a la Universitat de Brazzaville i va haver de deixar el seu país el 1997, quan hi va esclatar la guerra civil. Avui és professor de química a Nova York i de literatura africana francòfona a Massachusetts. Ha publicat fins ara el llibre de contes *Jazz et vin de palme* (1982) i les novel·les *Un fusil dans la main, un poème dans la poche* (1973), *Le feu des origines* (1987), *Els infants també neixen de les estrelles* (un llibre també traduït per Xavier Pàmies i publicat per Pagès Editors) i aquest *Johnny Chien Méchant* (2002), ara en català. La novel·la confronta dues mirades, la del milicià, un noi sense família, assassí d'una gran crueltat, i la d'una noia, Laokolé, que intenta construir l'espe-

rança d'una nova vida. «Johnny Gos Rabiós», com es proclama el noi, és el producte de les guerres a l'Àfrica. Dongala ens hi mostra com els desastres socials provoquen tota mena de passions negatives.

El gruix de les traduccions del francès concerneix la literatura més actual. Algunes novel·les són d'una gran qualitat, com la de Martin Page, *La libèl·lula dels seus vuit anys* (traducció de Pere Comellas i Lluís Agustí, La Campana), novel·la d'una gran originalitat que ja apareixia en *Comment je suis devenu stupide*. També és el cas de la novel·la de Mathias Enard, un jove escriptor francès resident a Barcelona que, amb *El tir perfecte* (traducció de Josep Tarragona, Pagès Editors), ens situa en un context de guerra, en un país qualsevol, i ens presenta amb pocs personatges tot un univers de degradació moral, de dolor i de voluntat de superació. Es tracta d'una escriptura eficaç que no deixa lloc a les anècdotes i que esdevé gairebé una reflexió filosòfica sobre la recerca de puresa.

Altres novel·les, portades per la puixança d'un nom, poden ser menys dis-

cretes o més polèmiques, a vegades resultat d'operacions comercials. Seria el cas del llibre de l'Anna Gavaldà, *Junts i prov* (traducció de Xavier García i Xavier Solé, Edicions 62), la quarta novel·la d'una autora que no deixa indiferent. Es tracta d'un d'aquells llibres l'èxit dels quals es basa en la simplicitat, una monstruosa simplicitat de més de quatre-centes pàgines que poden tocar la fibra sensible del lector, una novel·la tota d'emoció, d'un optimisme que fa reviscolar, la història de quatre personatges fracassats que, en trobar-se, comencen a construir la felicitat prohibida. Alguns ho trobaran d'una gran tendresa, d'altres d'una tremenda puerilitat.

Si les opinions es poden dividir fins a oposar-se a l'extrem, el cas de Frédéric Beigbeder pot resultar simptomàtic, amb la seva novel·la *Windows on the World: Finestres sobre el món* (traducció de Pere-Albert Balcells, La Campana), que pot provocar una certa incomoditat pel tractament del tema. No pel fet que hagi volgut novel·lar els esdeveniments de l'onze de setembre del 2001, els atemptats contra les Torres Bessones, sinó per la manera de

C

Cultura Lletres

2005 ANY DEL LIBRE I LA LECTURA

Creació

Trobades d'escriptors, festivals, lectures, campanyes de promoció.

Memòria

Exposicions, homenatges, patrimoni literari.

Foment de la lectura

Autors a les escoles, joc de l'Any, concursos, conferències a tot el territori.

Tota la informació sempre actualitzada a www.anyllibre2005.gencat.net

 Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

Una iniciativa de:
Ajuntament de Barcelona, Diputació de Barcelona,
Generalitat de Catalunya i Ministeri de Cultura

situar la narració, amb uns acudits que la fan grinyolar. Beigbeder, en cent dinou capítols, recrea la vida de Carthew Yorston, amb els seus dos fills, que van a esmorzar aquell fatídic dia al *Windows on the World*; el llibre té la intenció de mostrar allò invisible, de dir allò que no es pot dir.

Tampoc no és possible jugar a la discreció amb un títol com *Els homes en general m'agraden molt* (traducció d'Amàlia Prat, Pagès Editors), de la jove escriptora Véronique Ovaldé. Ni pot passar desapercebut el Premi Goncourt per a Jacques-Pierre Amette, *L'amant de Brecht* (traducció de Pau Joan Hernández, Columna). Amette és un escriptor reconegut amb més de trenta obres, entre novel·les, poemes, peces teatrals. Amb *L'amant de Brecht* va guanyar l'edició cent del prestigiós Premi Goncourt, que no és cap garantia de qualitat i menys d'agosament, sinó que ja connota unes històries molt convencionals, en la forma si més no. La novel·la narra la història del retorn del famós dramaturg Bertolt Brecht a la República Democràtica Alemanya després de la Segona Guerra Mundial, amb Helene Weigel, la seva esposa, després de molts anys d'exili, i la relació amb l'actriu Maria Eich, que esdevindrà la seva amant. Una història d'adulteris i d'espionatges amb un rerefons polític.

Històries per a adults, plenes de misèries, de fracassos, d'amors prohibits i d'esperances vanes. En aquest context, les obres per al públic infantil o juvenil poden aportar un nou element de reflexió en la literatura francesa que es mou entre la novel·la d'històries convencionals i l'autoficció més agressiva. Cal destacar, d'aquestes traduccions del 2004, dos títols: *No morim, ens maten* (traducció de Pere Comellas, La Campana), de Patrice Favaro, i *Xut a porta* (traducció de Josep Sampere, Cruïlla). Aquesta darrera novel·la podrà interessar els adolescents no tan sols per l'argument, el futbol, que ja és un al·licient, sinó sobretot per la manera com s'aborden els temes de l'amistat i de l'amor, amb una gran tendresa i delicadesa, i permetrà la reflexió sobre el racisme, ja que el protagonista és un jove immigrant turc. Delerm ja fa temps que escriu per als adolescents, tot i que aquí se'l coneix

més pels seus llibres d'històries quotidianes i de «plaers minúsculs».

Una menció a part seria el llibre de Philippe Chomaz, *Des Séquoias dans les étoiles. La matèria et ses origines cosmiques* (traducció de Josep Franco, Bromera), que pertot arreu es coneix com a *Sequoies en les estrelles*, però que a la portada del llibre apareix amb el títol *Arbres en les estrelles*. Es tracta d'una novel·la científica que mena l'heroi del llibre a respondre tot de preguntes per entendre la ciència, des de la definició dels elements químics fins al naixement de la matèria en l'univers.

Finalment, ens ocupem dels grans clàssics, que no han estat molt nombrosos en aquest 2004. La llista és la següent: Stendhal, *El roig i el negre* (traducció de Ferran Toutain, Destino); Voltaire, *El setge de Barcelona: història de Jenni* (traducció d'Antoni-Lluc Ferrer, Documenta Balear); Mérimée, *Tres històries mediterrànies* (traducció d'Antoni-Lluc Ferrer, Documenta Balear); Montesquieu, *Cartes perses* (edició i traducció d'Anna Maria Corredor, Edicions de 1984) i Maupassant, *A l'espona del llit* (traducció i selecció de Lluís Calderer, L'Albí). Ens centrarem en aquests dos últims.

Lluís Calderer ha triat vuit contes de Guy de Maupassant, contes que han tingut una versió cinematogràfica. L'ordenació del llibre es fa a partir de l'estudi del traductor, incorporat en

apèndix, «Maupassant i el cinema». Tres d'aquests contes han tingut versions famoses. És el cas de «Bola de greix», en el qual John Ford es va inspirar per fer *La diligència*; Jean Renoir va fer servir «Un dia al camp»; i Luchino Visconti, amb «Il Lavoro», va posar en imatges «A l'espona del llit», que dona títol a tot el llibre.

Les *Cartes perses* són un recull de cartes escrites per perses que visiten el continent europeu del 1712 al 1720. Aquestes cartes permeten un intercanvi d'opinions i un seguit de crítiques de la societat del segle XVIII. És una reflexió sobre temes morals, polítics, econòmics, religiosos o literaris. L'autor, Montesquieu, fingint que ha trobat aquestes cartes i que tan sols les ha traduïdes, evita la censura i pot dir el que li sembla. La profusió dels personatges que hi apareixen permet fer que circuli la raó i que no la tingui mai un de sol. La conclusió moral de Montesquieu és que els sentits són un obstacle per a la raó. Es tracta d'una crítica de les institucions, de la tirania, i un retrat dels francesos que els descriu com a éssers pretensiosos, superficials, inestables. Un retrat crític i autocrític, una manera d'evitar de mirar-se massa el melic. La traducció d'Anna Maria Corredor és excel·lent, com també ho és el pròleg de Josep M. Terricabras.

Ja, per acabar, només voldríem saludar l'encert de la traducció del llibre de Marcelle Sauvageot, *Deixa'm* (traducció de Xavier Pàmies, La Magrana), que, a França, s'ha convertit, setanta anys després de la mort de la seva autora, en un èxit de vendes gràcies a l'editor Jean-Pierre Sicre, de l'editorial Phébus, que va recuperar l'obra. *Deixa'm*, amb el títol primigeni de *Comentari*, és una llarga resposta a la carta del seu amant, que li anunciava que la volia deixar per casar-se amb una altra dona. Sauvageot només va escriure aquest breu text. Charles Du Bos escrigué el pròleg a la segona edició i l'autora va tenir just el temps de llegir-lo, car moria poc després, quan només tenia trenta-quatre anys, el 6 de gener del 1934. Els escriptors Paul Valéry, Clara Malraux, Paul Claudel i René Crevel van parlar d'obra mestra, però no va tenir mai cap èxit comercial, fins ara, que ha estat rescatat.

En aquest 2004, les traduccions del francès ho han estat sobretot de textos

actuals, la qual cosa ja és interessant, però en un mercat que ha de triar les obres per traduir potser seria bo que els editors tinguessin una mica més de criteri a l'hora de publicar els textos. Ens falten encara grans clàssics de la literatura francesa i caldria fer un esforç perquè aquests textos poguessin arribar al lector, defugint les escriptures més convencionals. Aquí és necessari demanar més presència de premis amb caràcter de beca, com el Premi

Joan Alcover dels Premis de Tarragona, que permet, a partir d'una mostra presentada pel traductor, realitzar una traducció que signifiqui un enriquiment per a la cultura catalana. També és el cas dels ajuts de la Institució de les Lletres Catalanes. És en aquesta via que caldria insistir, i també en més premis sobre llibres ja publicats, per dignificar la figura del traductor. En aquest sentit, el treball que realitza el Pen català és molt impor-

tant, donant a conèixer els traductors i servint de pont entre editors i lectors, perquè la traducció és essencial en un país com el nostre.

I a més a més, per la força de la sospita que la literatura francesa porta amb ella, ens serà força útil tenir en compte propostes que aquí difícilment serien publicades.

Ricard Ripoll

L'atractiu de la literatura d'expressió portuguesa

L'interés que la gran literatura del segle XX d'expressió portuguesa suscita podria resumir-se, almenys, en dos pols d'atracció complementaris. El primer, la inquietud estètica que no cessa, que no cicatritza i que defineix els seus moviments i individualitats creadores més sobreixents. Fernando Pessoa i Mário de Andrade inicien les avantguardes a Portugal i al Brasil al primer quart del segle XX, i la recerca d'un llenguatge, com a tema o com a problema, serà constant. El segon dels pols d'atracció podria ser la relació complexa entre literatura i realitat, l'afany per fer de l'escriptura creativa una forma de pensament no adormit sobre la història — el passat colonial, les dictadures o la deriva dels processos democràtics als països de parla portuguesa, per exemple?— o sobre l'experiència individual del món. Les obres traduïdes l'any 2004, de José Saramago, António Botto, Fíama Hasse País Brandão, Armando Freitas Filho o Fernando Bonassi són, en termes generals, obres propositives de nous llenguatges o de nous punts de vista sobre la realitat. Fem-hi una ullada.

Edicions 62 publica *Assaig sobre la lucidesa* de José Saramago (1922), un dels autors més coneguts juntament amb Fernando Pessoa, Jorge Amado i Paulo Coelho, sent l'últim un fenomen de mercat més que literari. *Assaig*

sobre la lucidesa prolonga l'espai i alguns personatges clau d'*Assaig sobre la ceguesa*, obra estèticament més acabada. A la mateixa ciutat en què s'havia desencadenat una estranya pesta de ceguesa, s'estén ara una pesta de lucidesa que pren forma de vot en blanc individual i lliurement emés per una aclaparadora majoria de ciutadans en unes eleccions. La coacció del Govern als ciutadans per a detindre la lucidesa arriba fins a l'abandó de la ciutat per part de les autoritats, al terrorisme d'Estat i a l'assassinat selectiu. En la línia de les seues últimes obres, Saramago utilitza la faula per a acostar-se a problemes globals, en aquest cas explícitament polítics, la qual cosa resta poder de simbolització al seu discurs. Aquesta novel·la és per a l'autor un «testament polític», una denúncia de les debilitats de la democràcia formal i de la seua utilització de mecanismes repressius per a sotmetre l'opinió pública, alhora que una proposta d'insubordinació silenciosa dels individus.

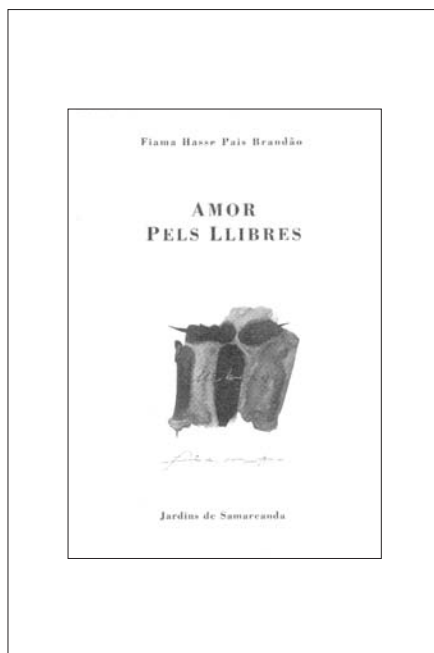
Del poeta portugués António Botto (1897-1959) l'editorial balear enSiola publica una antologia de poemes seleccionada i traduïda per Gabriel de la S.T. Sampol amb el títol de *Les cançons*. Botto va començar a publicar als anys vint. Abans de ser relativament oblidat, va ser considerat una de

les personalitats poètiques més influents del modernisme de l'interval entre les revistes *Orpheu* i *Presença*. Pessoa el va admirar i traduir a l'anglès, a més d'escriure les línies potser més comprensives sobre la seua personalitat literària. Botto canta l'amor, sobretot l'amor homosexual. La dinàmica del desig modula la seua poesia. De l'impuls de satisfacció, de la cançó com a celebració de la vida, es passa al desencant que canta el fado, a la pèrdua inevitable del que es va estimar. Com expressa Pessoa, Botto «canta la vida, però tan feblement que, amb les mateixes paraules amb què canta, en renega; allò que troba de bell en la vida és allò que es perd, la seua fluïda i fútil inutilitat». La bellesa per a Botto és ambigua, i es troba a mig camí entre la plenitud i la pèrdua: «La bellesa / sempre ha estat / una causa secundària / en aquell cos que estimem; / la bellesa no existeix / i quan existeix no dura. La bellesa no és res més que el desig / que s'estremeix i ens sacseja... / La resta és literatura». Els seus poemes són diàlegs directes, confidències d'una veu que s'expressa a través d'un registre col·loquial però profundament líric, que parla d'espais de trobada amb l'altre que cobren vida a poqueta nit, l'hora de l'expectativa i del desengany en la seua obra. Eixos espais són els parcs, les habitacions de les trobades amoroses o els

locals nocturns dels barris populars de la ciutat de Lisboa.

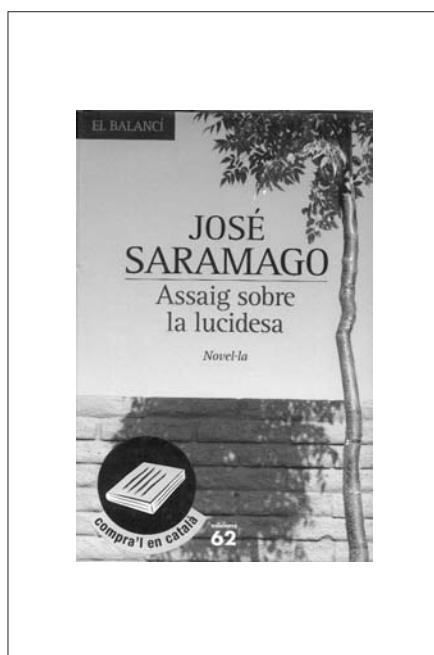
Cafè Central i Eumo coediten, en volum bilingüe, *Amor pels llibres*, una selecció de poemes de Fiama Hasse País Brandão (1938) feta per la mateixa escriptora i traduïda per Jordi Domènech, en un dels seus últims treballs abans de morir. Fiama Hasse País Brandão és una de les poetes portugueses amb més projecció internacional. Prové del Grup 61, com Gastão Cruz o Casimiro de Brito, una avantguarda poètica dels anys seixanta lligada al formalisme, a l'exploració de les potencialitats significatives de la paraula entesa com a materialitat fònica. El recull es divideix en dues parts: «Amor pels llibres» i «Naturalesa paral·lela». Els llibres, com la naturalesa, apareixen com a mons potencialment significatius, de musicalitat autònoma i distant, per als que s'hi acosten. Fiama Hasse País Brandão converteix en tema la sensació d'alienació respecte a les paraules i a la naturalesa i imprimeix al seu discurs poètic un efecte de rarefacció, de metàfores i imatges hipnòtiques. Aquesta revista (*Caràcters*, 28) va donar compte del llibre en una ressenya de Susanna Rafart.

Josep Domènech Ponsatí s'ocupa de totes les traduccions d'autors brasilers aparegudes al llarg del 2004. Edicions de 1984 publica el llibre de poemes, en versió bilingüe, *Numeral, nominal*, del carioca Armando Freitas Filho (1940), no editat abans en solitari. Es troba inclòs, com a inèdit, en *Máquina de escrever*, obra que reuneix la seua producció al llarg de quaranta anys (1963-2003). Igual com Fiama Hasse País Brandão, Freitas Filho s'inicia en les avantguardes dels anys seixanta, vinculant-se al moviment brasiler *Práxis*. Als anys setanta s'aproxima a l'autodenominada poesia marginal d'Ana Cristina César, que tria una expressió col·loquial i espontània. Als huitanta practica una dicció a sacsades, convulsa, que és un dels seus signes d'identitat fins hui dia. Finalment, la seua escriptura deriva cap a vessants més assagístiques, desplegades en aquesta obra. Freitas Filho reproduïx els impulsos i dissolucions del pensament, el seu flux tortuós en l'intent d'arribar al sublim sense aconseguir desapegar-se de la duresa terrenal: «Escriure és arriscar tigres / o quelcom que esgarrinxi, esgarrapant / el pit a la vora del límit / amb la mà

estesa/ fins a la tanca impossible i espinosa / fins a l'error — és resar amb ràbia». Domènech Ponsatí es va encarregar de la primera traducció de Freitas Filho al català en *Doble cec* (2002).

Emboscall s'embarca en l'aventura editorial més arriscada de l'any 2004 pel que fa a traduccions de portugués al català. S'atreveix amb dos llibres confeccionats a partir de fragments de prosa d'autors relativament joves provinents d'eixe focus de propostes estètiques, difícil de cartografiar, que ha sigut i és São Paulo. Es tracta de *100 coses* de Fernando Bonassi (1962) i *El flux silencios de les màquines* de Bruno

Zeni (1975). L'edició de la prosa de gènere incert —entre el conte, la novel·la i la poesia?— és complicada perquè no hi ha una tradició de lectura i escriptura assentada entre nosaltres. La dificultat s'acreu si agreguem a açò que els autors publicats no són escriptors consagrats i pertanyen a una literatura que es percep com a llunyana. Aquestes publicacions ajuden a establir un contacte directe del lector o de l'escriptor amb propostes actuals i amb nous autors en llengua portuguesa, la qual cosa es troba a faltar en el panorama editorial.

Fernando Bonassi té formació de cineasta, és guionista de cine i televisió —ha treballat amb Hector Babenco o Tata Amaral—, dramaturg, columnista del periòdic *Folha de São Paulo* i escriptor de diverses novel·les i contes. Ha rebut premis internacionals de cine i el Premi Jabuti de literatura al Brasil. És un dels escriptors més dinàmics i imparables del context brasiler. *100 coses* és una selecció del que podríem anomenar «micro-relats» en què està molt present la vida quotidiana brasilera o els drames de les relacions humanes vistos amb ironia. Aquesta és una mostra d'això, el fragment titulat «Els brasilers»: «Dos de cada tres brasilers ja han fumat marihuana. Tres de cada cinc brasilers creuen en Déu. Cinc de cada vuit brasilers han mossegat l'hòstia durant la comunió. Vuit de cada tretze brasilers prefereixen el sexe oral. Tretze de cada disset brasilers amb carnet han pensat a estavellar-se contra un fanal només per veure què passa. Disset de cada vint brasilers no saben que l'Home de la Terra de Marlboro és un actor. Vint de cada vint-i-dos brasilers no tenen un lloc per viure. Vint-i-dos de cada vint-i-set brasilers estan segurs que la seua mala sort és específica».

Bruno Zeni va nàixer a Curitiba però viu a São Paulo, ciutat protagonista d'*El flux silencios de les màquines*. És periodista i publica cròniques en revistes. S'ha interessat per la representació literària de São Paulo en la tradició literària brasilera. Amb aquest llibre, que té com a subtítol *Petites il·luminacions asfàltiques*, traça la seua visió de la ciutat. Com a les *Il·luminacions* de Rimbaud, les xicotetes realitats es converteixen en transcendents: la quotidianitat de São Paulo, amb els seus embossos, trajectes de metro o personatges anònims. La captació de l'instant dels

habitants fa que aquests es dissocien momentàniament de la multitud i que les seues vides adquirisquen protagonisme. Juntament amb aquests instants irrompen notícies periodístiques, que vénen a fer el contrari: redueixen els hòmens, inventen un discurs sobre les seues vides i els simplifiquen.

Aquestes van ser les traduccions del passat immediat. Aquests, alguns noms per a la possible traducció del futur. De Portugal: Agustina Bessa-Luís, Lidia Jorge, Mário de Carvalho, Almeida Faria, Antonio Ramos Rosa, Cesário Verde o Camilo Pessanha. Del Brasil: Clarice Lispector, Osman Lins, Dalton Trevisan, Cecília Meireles, Carlos Drummond de Andrade i Ferreira Gullar. De l'emergent literatura d'Àfrica: l'angolés José Eduardo Agualusa. Un parell de situacions que seria desitjable que canviaren: la distància amb

els nous autors de literatura en portugués i les dificultats de distribució i poca difusió que tenen les traduccions de les editorials més modestes.

Expressament no he fet referència a les traduccions del gallec, pràcticament invisibles el 2004, per considerar que aquesta literatura, tot i tenir forts vincles lingüístics i culturals amb el portugués, forma part d'una altra tradició i d'una altra realitat que mereixeria un espai propi.

Quan ix aquest número es compleixen vint anys de la primera edició del *Diccionari portugués-català* de l'Enciclopèdia Catalana. El projecte s'inseria dins d'un altre més ampli: restablir i intensificar els contactes, sense intermediació d'altres llengües, entre el portugués i el català, després dels anys d'obligada clausura de la dictadura. Manuel de Seabra, portugués, i

Vimala Devi de Goa en van ser els autors. Ambdós han treballat per l'intercanvi i el mutu coneixement de la literatura en portugués i en català. Manuel de Seabra, per exemple, ha escrit la seua narrativa en les dues llengües. L'esmentat Josep Domènech Ponsatí també combina en els seus poemes el català i el portugués en dicció brasilera. Ha propiciat versions d'autors en llengua catalana per a públic brasiler, distribuïdes en *plaquetes* restringides. Gràcies a aquesta iniciativa, Fuster, Carner, Pla, Calders, Rodoreda, Foix, Mesquida i Monzó van entrar silenciosament al Brasil. Esperem que continue havent-hi amants del bilingüisme literari i que seguïquen entrant a la nostra casa, cada dia més sorollosament, els escriptors d'expressió portuguesa.

Els numeros no enganyen: traduccions de les literatures d'Europa Central i Oriental

Avui existeixen a Europa, més enllà de la línia de demarcació feliçment oblidada de Trieste-Königsberg, vintidós Estats (Albània, Armènia, Azerbaidjan, Bielorússia, Bòsnia, Bulgària, Croàcia, Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, Geòrgia, Hongria, Letònia, Lituània, Macedònia, Moldàvia, Polònia, Txèquia, Romania, Rússia, Sèrbia i Ucraïna). I si hem de parlar de literatures, encara en trobaríem alguna més. El dia que els zíngars decideixin convertir l'última gran tradició oral d'Europa sistemàticament a la lletra impresa, tindrem molta feina, però mirant els segles passats no podem esquivar la qüestió delicada de les obres literàries escrites en alemany. Ho exposo només a tall d'exemple per fer reflexionar sobre el pes de les grans llengües.

Després dels clàssics russos del segle XIX, els escriptors en llengua alemanya, com Franz Kafka o Paul Celan, representen la fita següent en la penetració de la literatura escrita a l'est a la

consciència de la «vella» Europa. Si Kafka hagués escrit en txec, no hauria creat l'adjectiu «kafkià», que es troba en diccionaris de desenes de llengües.

En el cas de Celan no és només la llengua alemanya que va fer possible produir el gran eco d'un crít que hauria pogut quedar ofegat a la plana d'Ucraïna, sinó també el fet que es veiés obligat a l'exili sense retorn possible.

Per molt dur que resulti constatar-ho, les circumstàncies polítiques que han colpit aquesta regió han ajudat molt a disseminar la literatura més enllà dels límits de les cultures particulars. Acabada la Segona Guerra Mundial, s'afegeixen a aquest reguitzell d'obres els autors que viuen a l'exili, sense que importi quina difusió o grandària té la llengua en què escriuen: Gombrowitz, Milosz o Brodsky, Kundera o Κίπ. Tot just a partir de la meitat dels vuitanta, la porta s'obre també per als autors que no han abandonat mai casa seva, de manera que Europa coneix la veu dels dissidents com Hrabal. Però a partir d'aquí i amb l'ajut dels premis literaris més importants, sobretot del Nobel, s'ha creat un «ranqing inter-

nacional» (Anna Sawicka a *Caràcters*, número 11, 2004) de «valors segurs» (Jan Schejbal, *ibd.*) que representa el criteri predominant perquè un editor decideixi publicar una traducció al català, com passa també en totes les altres cultures europees. D'aquesta manera, quan una obra aconsegueix entrar a la llista d'èxits, difícilment l'abandonarà abans de recórrer les llengües de tot el continent. Però alhora hi ha els mestres literaris que han nodrit generacions senceres de deixebles que queden tancats dins dels calaixos de les fronteres nacionals.

Les biblioteques de *més enllà* no són plenes només d'obres en la llengua pròpia, sinó que les cultures de l'est han creat entre elles una densa xarxa de relacions que tampoc mai ha transcendit cap a l'oest. Només un apunt: *La Balada de la trompeta i del núvol* (1956), de l'eslovè Ciril Kosmac, ha sortit a França en una edició comercial tot just el 1999 sense haver despertat gaire ressò, mentre que a Rússia aquesta obra ha venut un milió i mig de còpies. L'èxit rotund es pot explicar amb l'agilitat de l'autor per introduir una esclatxa corrosiva a l'estètica del realisme socialista. La mirada de l'art literari, capaç de fer veure la veritat oficial des d'un altre punt de vista, és encara avui el seu principal atractiu. Com un reflex al mirall, aquesta literatura ens força a revisar coses ben pròximes i conegudes. Les traduccions dels autors de l'est ens fan afrontar els crims nazis que a Itàlia, Espanya o França fa dècades que han caigut en el silenci o reconèixer el que feia basarda als intel·lectuals d'esquerra als països democràtics: el comunisme era un engegament que va provocar un patiment terrible.

Caldria, però, aconseguir que el tòpic de la lluita contra els sistemes totalitaris quedi ampliat amb obres literàries que observin el món anterior a les dues grans guerres més enllà dels clàssics russos, com també obrir la traducció als autors que facin una radiografia del present i de la transició cap a la democràcia. Són poques les obres que arriben al català d'aquests dos àmbits i el 2004 no n'hi ha hagut cap.

Les traduccions al català al llarg de l'any 2004 mostren que la tradició més ben representada continua sent el cànion rus. Aleksandr Serguéievitx Puixkin s'hi ha fet present amb dos lli-

bres. *Teatre complet* (Llibres de l'Index), en versió de Jaume Creus, conté el conegut drama de *Borís Godunov*, a més a més d'*Escenes dramàtiques*, mentre que Helena Vidal ha traduït el llarg poema *El genet de bronze* (PPU), que descriu una inundació devastadora a la ciutat de Sant Petersburg. La representació de *Les tres germanes* d'Anton P. Txékhov al Teatre Nacional ha propiciat que la versió de Narcís Comadira s'hagi publicat també en forma de llibre (Proa). Només *Godunov* tenia una traducció catalana, que datava del llunyà 1934; la resta són aportacions noves al compendi de grans clàssics de la literatura universal que tenen una versió catalana.

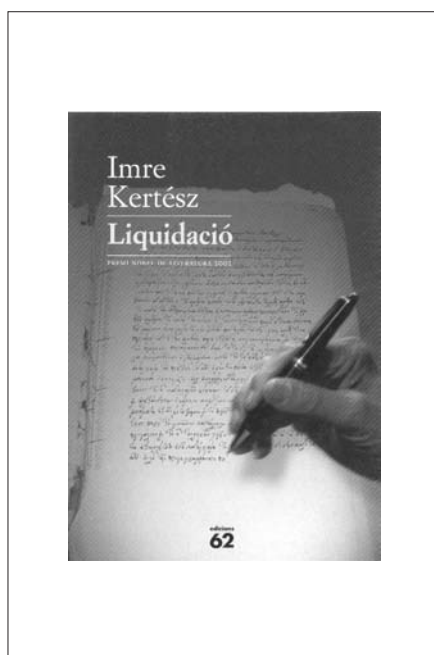
En aquests casos no es tracta d'assabentar el públic de l'existència d'un autor, encara que les noves traduccions poden ajudar a descobrir les facetes menys divulgades de noms consagrats, com és el cas de les peces dramàtiques de Puixkin i de la seva poesia, que a Rússia forma part de la memòria col·lectiva mentre que a fora és poc coneguda (Dyakonova, *Avui*, 5-IV-05). Més que altres mediadors entre les cultures literàries, els traductors dels clàssics s'exposen a una doble exigència. No n'hi ha prou de trobar un equivalent que transmeti fidelment el contingut, sinó que aquestes traduccions són una mena de camp de proves per demostrar que la llengua d'arribada és prou rica i versàtil per contenir la literatura en majúscula. A més a més, *Godunov* s'ha de poder cantar i Olga, Irina i Maixa han de poder pronunciar

les frases dels diàlegs amb naturalitat a dalt de l'escenari. Les versions de Creus i Comadira compleixen aquest requisit admirablement.

Els versos sense cap mena de rima i amb número variable de síl·labes amb què Helena Vidal ha traduït *El genet de bronze* deuen haver molestat més d'un entès. Haig de reconèixer, però, que m'han produït un efecte semblant a la consigna de Gombrowicz, que cridava que ens hem «d'alliberar de la Forma». Comprenc perfectament aquella frase de la ressenya que parla de versos que han passat a la memòria col·lectiva d'un poble, perquè encara podria recitar uns quants poemes eslovens i alemanys amb els que em van escolaritzar, amb aquell ritme implacable de iambes o troqueus construïts mitjançant l'intercanvi de síl·labes àtones i tòniques. És sorprenent descobrir que, fins i tot sense el vestit mètric, la força de les imatges i el desenvolupament de la trama d'un gran mestre no es veuen afectats.

Svetlana Makarovic també colpejava la taula per fer comprendre quin era el ritme que havien de seguir els seus traductors, reunits a Farrera de Pallars la primavera del 2001, i va aconseguir dirigir així una orquestra formada per dues generacions de poetes catalans (F. Formosa, V. Alonso, J. Creus, T. Martínez Inglés, M. Mateu i F. Parcerisas) i traductores (T. Paulica, A. Calvet, S. Briški, S. Ćkrabec i I. Pelegrí). El volum *He somniat que havies mort* (Emboscall i ILC), aparegut l'any passat, recull el resultat d'aquest taller. A més a més dels versos mètricament exigents de l'esmenada poeta, presenta també la poesia urbana de Brane Mozetic.

La resta de traduccions, però, representa aquella mirada penetrant amb la qual els escriptors han sabut conjurar el mal que van provocar els règims totalitaris. Des de Polònia arriba el 2004 la novel·la d'Andrej Szczypiorski *Una missa per la ciutat d'Arras* (Edicions 62), traduïda per Anna Rubió i Jerzy Slawomirski, i el recull de poemes d'Adam Zagajewski *Terra de foc* en versió de Xavier Farré. La ciutat d'Arras serveix a Szczypiorski com a correlat per mostrar els mecanismes que es desporten en una comunitat que no té llibertat de moviment i pensament. La Inquisició, la persecució de jueus o heretges i la pesta, que emmarquen aquesta obra, són motius freqüents en

altres obres literàries escrites sota el jou del comunisme per fer palès d'una manera metafòrica el malestar que havia impregnat aquestes societats. Els horrors de la guerra, els camps nazis i els gulags, la repressió i l'exili troben l'eco també en la poesia d'Adam Zagajewski. La seva *terra de foc*, on les cases de la infantesa han desaparegut sota la teulada de la inexistència, és l'espai de la memòria. Els records són l'únic que el temps, que s'enduu la vida, ens deixa. Però aquests records, malgrat que les brases els han ennegrit, com diu el poeta, també brillen amb la llum daurada de la flama. El foc que destrueix i embruta, però alhora escalfa i il·lumina, és la imatge més potent d'aquest recull i mostra per si mateixa la força del poeta polonès. Tant en el cas de la parella de traductors Rubió Slawomirski com en la versió de Farreres no entrebanca la lectura. Esdevenir invisible, desaparèixer dins del text fins al punt que el lector pugui oblidar que és davant d'una traducció, és probablement l'objectiu màxim de qualsevol traductor.

Una de les evolucions més favorables que ha tingut un escriptor, dins d'aquest dictamen de noms consagrats al qual està sotmès tot el panorama literari, pertany sense dubte a Imre Kertész, i avui ja podem dir que ha superat la síndrome del Premi Nobel i que no desapareixerà amb la proclamació d'un nou guanyador. *Kaddish pel fill no nascut* (Quaderns Crema) i *Liquidació* (Edicions 62), gràcies a la incansable feina d'Eloi Castelló, continuen i desenvolupen també en català aquella promesa d'un món literari ric i interessant, encara que dolorós i despietat, que va obrir la novel·la *Sense destí*, coneguda arreu del món tot just fa tres anys. Ja la primera obra obria una perspectiva nova en els testimoniatges dels camps de concentració. Abans que el coneguéssim, la ironia semblava impossible en un relat que havia d'afrontar vivències de tanta duresa. Però l'escriptor hongarès no ha deixat de sorprendre tampoc amb les obres següents, que aconsegueixen afrontar literàriament el que ve després de l'horror: no només els primers mesos o anys després del retorn, de lluita per sobreviure els records massa vius, sinó tota una llarga vida que queda a algú que va conèixer els camps d'extermini

en una edat tan tendra com ell. És realment un llegat colpidor.

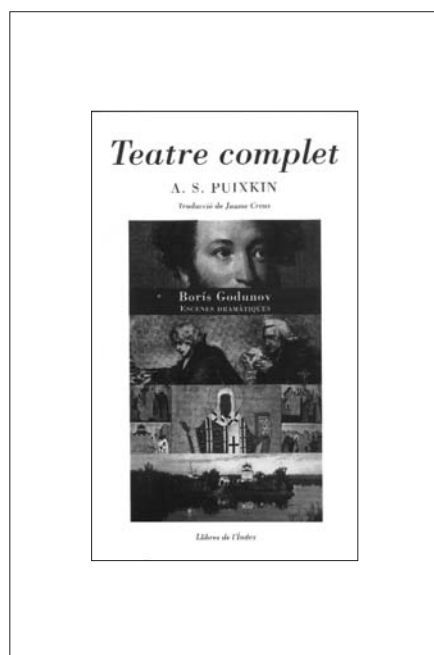
L'última obra que encara queda per comentar també és un testimoni dels camps nazis. El nonagenari Boris Pahor de Trieste conta en *Necròpolis* (Pagès) el seu calvari, que va començar en un assentament de presoners a l'alta muntanya a França, a la regió de Vosges, i mostra amb la nitidesa d'una càmera fotogràfica que als camps morien també noruecs i francesos, txecs, russos i holandesos, i que quan es tractava d'eliminar l'oposició política no eren empresonats només els comunistes. Ell mateix no ho era i va anar a parar entre les ombres a causa d'un article publicat a la premsa local en la seva llengua natal, l'eslovè, durament perseguida pel feixisme italià des del començament dels anys vint. També aquest llibre, espero, afegeix una peça important per comprendre el mecanisme complex que ha fet possible la Segona Guerra Mundial i tots els horrors que s'han produït al seu abric.

L'expressió «Europa de l'Est» ha adquirit la patina de prejudici i, per evitar aquest terreny relliscós, alguns prefereixen parlar de les literatures «eslaves». Els departaments de filologia eslava tenen evidentment tot el sentit, perquè per estudiar la flexió dels verbs, la fonètica o l'ordre de les paraules en la frase cal treballar dins de l'entorn de llengües semblants. Però la literatura no és només el producte de la llengua, sinó de molts altres factors,

per això un terme com el de literatures esclaves té poc sentit i, a més a més, produeix el dany col·lateral de desvincular els pobles no eslaus de l'àmbit històric i geogràfic al qual pertanyen. Així resulta que fins i tot a les llibreries els autors albanesos, romanesos i hongaresos són exiliats a un prestatge separat, mentre que els eslaus s'amunteguen un al costat de l'altre.

La conseqüència més greu d'aquesta divisió filològica, heretada del segle XIX, és la falta de disciplines acadèmiques que siguin capaces d'estudiar la complexitat del món literari a Europa. Les universitats no són capaces de produir crítics solvents per afrontar la producció actual ni de posar en un context més general el llegat literari més enllà de quatre o cinc grans llengües europees. Els estudis de magiarística probablement trigaran anys a arrelar en alguna universitat catalana, igual com els periodistes, majoritàriament, continuaran escrivint sobre les novetats literàries gràcies als apunts fets a les rodes de premsa. De totes maneres, ser marginal té algun avantatge precisament en aquest aspecte. Encara que els últims anys he vist algun estrall de crítics ocasionals, les poques traduccions que arriben d'aquests països al català reben comentaris d'entesos perquè cap periodista es molestaria a tenir-los en compte.

«Llegint els llibres podem, d'una manera ben barata, saber tot sobre nosaltres mateixos», constata amb ironia esmolada Elfride Jelinek en la novel·la *Lust (Plaer, 1989)*, dedicada a l'esposa feliç d'un fabricant de paper. Ella també és, tot i el Premi Nobel i nombrosos lectors arreu del continent, un d'aquells autors de l'est (la longitud de Viena és dos graus més cap a l'est que la de Praga o Ljubljana) que mai arrelaran en català. Amb dues novel·les n'hi ha ben bé prou perquè acumulin pols als prestatges de les llibreries, diuen. Amb la mateixa arma de números freds que es fa servir per justificar les traduccions de Dan Brown o Paulo Coelho constato que menys de deu obres traduïdes al llarg de tot un any, per representar una vintena de cultures amb una població que supera els dos-cents milions de persones, no en són gaires. Què hi farem, els números no enganyen.

A mig camí: balanç d'un any de revistes literàries digitals

Una de les coses que compliquen més l'estudi de tot allò que té a veure amb Internet és aquell punt de desconcert que provoca sempre la novetat, aquella desubicació del navegant que no disposa d'un mapa convincent i sent, per tant, que es perd, que no pot o no sap traçar els itineraris i que, quan en té, li duren poc, desdibuixats pel darrer canvi, alterats al capdavall per la novetat constant. No vegeu, per favor, una excusa en aquestes paraules: són, sobretot, un descàrrec que vol constatar un problema. I el problema, que té un abast general, es concreta ara i ací en la definició mateixa de revista digital.

En principi, ens adonem que moltes revistes digitals són una adaptació del model convencional de revista impresa, un canvi de format que no implica, tanmateix, una alteració substancial de l'esquema originari: el lliurament numerat i periòdic, l'estructuració en articles, la diversitat d'autors, el manteniment d'una determinada línia editorial, etc., són trets compartits en tots dos casos, amb les modificacions indispensables que suposa el pas d'un mitjà a l'altre. L'abast d'aquestes modificacions és el termòmetre que ens permetrà copsar en quin moment la revista digital s'independitza de la cosina impresa i desenvolupa unes pautes comunicatives autònomes i específiques, cosa que replanteja el problema que hem descrit fa un moment: atesa aquesta especificitat, tindrà sentit seguir parlant de revistes?

Fins ací el descàrrec —o l'excusa. Les dimensions d'aquest article i la prudència necessària davant el risc de la divagació excessiva aconsellen centrar la qüestió i fixar la nostra atenció en la realitat de la xarxa. Revistes literàries digitals durant l'any 2004, déiem. És a dir, pàgines web actualitzades al llarg de l'any passat que, amb una estructura de «revista», tracten qüestions relacionades amb la literatura, tant pel que fa a la creació com a la divulgació. Però abans de descriure'n el panorama, s'imposa dedicar un parèntesi a aquelles revistes impreses *amb* —i, per favor, no menys tingueu el significat de la preposició— pàgina web.

L'exigència ferotge d'Internet, que demana que tot hi siga present, amb una capacitat immensa de negligir allò que en queda fora, justifica el neguit de les plataformes editorials tradicionals de fer-se un lloc a la xarxa. Les revistes literàries troben a Internet una plataforma excepcional des de la qual publicitar-se, cridar l'atenció dels lectors i remetre'ls a l'exemplar de paper. La pàgina web s'entén, en aquests casos, *amb* la revista, com a complement, eina de consulta o targeta de visita, però mai com a substitut, fins al punt que hi ha casos en què, més que una revista electrònica, el que tenim és un índex en línia, com s'esdevé amb la web d'*Els marges*, on podem consultar els sumaris, però no els continguts. La pàgina de *Caràcters*, la revista que acull aquestes línies, per exemple, actualitza els índexs puntualment, però només permet accedir a un article de cada número (tret dels exem-

plars anteriors al 2002, que sí que es poden consultar sencers en format pdf). Per contra, els números corresponents al 2004 de revistes com ara *L'illa*, *Paper de vidre*, *Literatures* o la *Revista d'estudis catalans* es poden descarregar íntegrament en el mateix format. Un cas especial és la versió electrònica d'*El tacte que té*, la qual funciona amb una autonomia notable respecte a la revista. De fet, encara que l'any 2004 només se'n publicaren tres números convencionals (gener, abril i juliol, accessibles en pdf), la iniciativa ha continuat en xarxa, amb un disseny agradable i modern que s'escou perfectament a l'actitud entremaliada i suggeridora, un pèl agosarada, que mantenen els autors de la pàgina.

El tacte que té, ni que siga indirectament, ens mena a reprendre el fil que havíem deixat despenjat unes línies més amunt i trobar-nos, així, amb aquelles revistes literàries que *només* existeixen a Internet, cosa que ens porta, de retruc, a la problemàtica que havíem enunciat a l'inici. Encara que la xarxa trenca les nocions d'espai i temps, de manera que els continguts d'una web es poden actualitzar sense límits, les revistes no renuncien a la periodicitat ni al sentit d'unitat que els atorga la publicació en números. Ara bé, evidentment, sí que es beneficien d'algunes característiques d'Internet, com ara les potencialitats dels hipertexts o la possibilitat d'interaccionar amb els lectors per mitjà, sobretot, del correu electrònic. En aquest sentit, *The Barcelona Review* constitueix una de les propostes més serioses i equilibra-

des del panorama actual. Aquesta «revista de lletres i cultura» té la particularitat d'editar-se en quatre llengües (català, castellà, anglés i francès), amb continguts diferents en cada cas, encara que alguns texts es repeteixen respectivament en versions traduïdes. Centrant-nos en l'edició catalana, l'any 2004 van aparèixer, amb freqüència bimestral, els números del 40 al 45. Una descripció ràpida, necessàriament incompleta, és prou indicativa de l'abast i el valor de la iniciativa: en cada número hi ha una mostra —ara original, adés presa d'unes altres fonts— de narrativa, poesia i assaig, a més de dues seccions de ressenyes i la glossa d'una fotografia, un divertit apartat carregat d'autoironia, anomenat coherentment «Peu de foto». Només l'any 2004 —i per dir-ne tan sols alguns— es publicaren texts d'Antoni Clapés, Víctor Sunyol, Carles Hac Mor, Francesc Parcerisas, Josep Lluís Seguí o Biel Mesquida. Però, a més a més, la revista és una plataforma de publicació per a joves escriptors (la poeta Ester Xargay, per exemple) i per a propostes originals que resulten tan atractives com ara els bells *quaderns de viatge*, en què es conjuga dibuix, fotografia i poesia en un exercici que s'adiu prou bé a les possibilitats expressives de la xarxa.

També amb un títol en anglés, curiosament, trobem, ara des del vessant estricte de l'alta divulgació, una altra proposta rigorosa i d'abast internacio-

nal: el *Journal of Catalan Studies*. Promoguda per la Universitat Oberta de Catalunya i la Universitat de Cambridge, es presentava com «la primera revista acadèmica dedicada íntegrament a la llengua i la literatura catalanes que ha adoptat un sistema de publicació totalment electrònic». Desgraciadament, l'activitat de la pàgina, que publicà cinc articles l'any 2004, a més de diverses ressenyes, sembla que no ha tingut continuïtat durant el que portem de 2005.

Alfabet, revista sorgida el 2002 a partir d'uns tallers de creació literària de Sabadell, ha publicat d'aleshores ençà dotze números, quatre durant el 2004. Aquell origen està ben present en la iniciativa, que dona veu pública a poemes i narracions que, altrament, restarien inèdits. L'aire de família que s'hi respira explica el sentit homenatge pòstum que es dedicà en el número especial de juliol al poeta Francesc Brunet, vinculat al grup de la revista i mort prematurament. Val a dir, ni que siga com a símptoma o curiositat, que, tot i que el català és la llengua de la revista, durant el 2004 s'hi publicaren molts texts en castellà (i algun en francès!). *Alfabet* és, en aquest sentit, un exemple de com Internet funciona com a plataforma que, des d'un àmbit menys professionalitzat, amplia les possibilitats d'accés a la publicació. Un altre exemple de pàgina de creació col·lectiva, integrada per les aportacions del públic mateix, és *L'esbarjo*,

veritable calaix de sastre (poemes, contes, refranys, monòlegs, ressenyes) que es presenta com a revista, però que no té una estructura que justifiqui aquest nom. Fet i fet, tornem, així, al problema del principi: no hi ha un criteri acceptat de manera general per a definir què és una revista digital i, per tant, el panorama que es troba el navegant (fins i tot si fa una recerca a través de *Lletra* o *Vilaweb*, sense anar més lluny) és absolutament divers, un ball de gèneres i convencions ple de propostes que es resisteixen a les classificacions. *Daltabaix*, el «xiringuito líric» de Lluís Calvo, té un to personal que no es correspon amb el d'una revista, però al mateix temps incorpora un llistat immens de composicions inèdites de poetes ben coneguts, ampliat periòdicament. La primavera del 2004 (la darrera actualització, per cert) els convidats eren, entre altres, Joan-Elies Adell, Bartomeu Fiol, Miquel de Palol, Anna Montero, Marta Pessarrodona, Txema Martínez, Francesc Parcerisas o Benet Rossell. Igualment, *Sèrie Alfa* —els «fulls temporals d'art i literatura» de Joan Navarro— és una proposta personal que, tanmateix, s'estructura com a revista i publicà quatre números l'any passat. Casos semblants són la *Vinyeta literària* d'Andreu Sotorra o la *Il·lustració Poètica* d'Eduard J. Verger, oberta, per cert, a la participació dels lectors. Finalment, no voldria tancar aquesta aproximació sense esmentar una proposta de la mallorquina

L'ESPILL

NÚM. 19

CLIFFORD GEERTZ, *QUÈ FOU LA REVOLUCIÓ DEL TERCER MÓN?* • MICHAEL D. YATES, *ELS FANTASMES DE KARL MARX*
I EDWARD ABBEY • JOAN RAMON RESINA, *L'HISPANISME AL SERVEI DE L'ESTAT*
• JAUME URGELL, *APROXIMACIÓ A ERNST TUGENDHAT*

VIOLÈNCIA DE GÈNERE: L'INFERN A CASA

ANNA AGUADO, *VIOLÈNCIA DE GÈNERE, SUBJECTE FEMENÍ I CIUTADANIA* • NEUS CAMPILLO, *L'AMBIVALÈNCIA DEL SOTMETIMENT*
• JOAN M. OLEAQUE, *LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ*

DOCUMENTS: WALTER BENJAMIN, TOT DESEMBOLICANT LA MEUA BIBLIOTECA
«CE QUI N'A AUCUN INTÉRÊT» (DEBAT SOBRE LES LLENGÜES AL SENAT FRANCÈS)

• ALBERT GIRONA, *«NACIONALITAT HISTÒRICA»* • JOSEP VICENT BOIRA, *LA INVOLUCIÓ DE LA DRETA VALENCIANA*
• JOSEP-ANTONI YBARRA, *ENIGMA DEL PASSAT I INCÒGNITA DEL FUTUR* • JULIO A. MAÑEZ, *LA INDÚSTRIA DEL XAFARDEIG TELEVISAT*

NOTES: ELKARBIDE, UN MANIFEST PER LA PAU I EL DIALOG AL PAÍS BASC
• ERNEST REIG, *DEL BOOM IMMOBILIARI A LA SOSTENIBILITAT*

LLIBRES: DANIEL ÀRENAS, JESÚS NAVARRO

Redacció, administració i subscripcions: Publicacions de la Universitat de València • Arts Gràfiques 13, 46010 València • Tel. 963 864 115 • a/e: lespill@uv.es

Edicions Atàviques: *Baleigs digitals* (que pren el nom d'una nota a mà de Blai Bonet) és una pàgina molt reeixida estèticament, que presenta poemes d'autors ben coneguts (Sebastià Alzamora, Margalida Pons, Jaume Subirana, Júlia Zabala...) amb alguna imatge dels originals manuscrits, però que, més que com a revista, funciona com a antologia oberta.

Arribats ací, potser algú pense que el panorama descrit, poc variat i no massa profús, no convida a l'entusiasme, però trobe que no en podem fer una valoració pessimista. Sobretot, perquè cal relativitzar la representativitat de les revistes literàries digitals actualitzades durant el 2004, atès que constitueixen tan sols una petítíssima part de la presència de la literatura catalana en la xarxa. De més a més, ja hem constatat que hi ha pàgines difícilment classificables que realitzen una aportació que no es pot menystindre en absolut. Cal afegir, en la mateixa

línia, que és impossible ignorar la vitalitat dels *blogs*, els quals són font de comentari i creació literària, sovint en la frontera de la ressenya o l'exercici crític. No podem oblidar tampoc plataformes diverses que han esdevingut eines fonamentals de divulgació literària, com ara *Relats en català*, exitós espai narratiu, *Lletra*, el portal de la literatura catalana, o alguns diaris electrònics que hi dediquen una secció, com *Vilaweb* o *Diari Parlem*. La vitalitat de la literatura catalana a Internet és notable i aprofita els recursos de la xarxa d'una manera que sovint sorprén i reconforta. Amb tot, cal reconèixer que les revistes literàries digitals, si més no a grans trets, es troben una mica a mig camí de tot: si d'una banda tenen una dependència excessiva dels models clàssics de revista impresa, de l'altra entren en competència amb formes comunicatives específiques d'Internet, de manera que sovint vacil·len a l'hora de crear un dis-

curs propi. D'altra banda, la facilitat de publicació fa que abundin les propostes, encara que al final, com hem vist, només unes poques tinguen continuïtat, entre altres coses perquè sovint hi ha un excés d'amateurisme o, senzillament, de bona voluntat. En aquest sentit, serà interessat replantejar aquesta anàlisi d'ací a un any per tal de veure què hi ha de nou i què d'antic en relació amb el panorama descrit suara. De moment, la producció del 2004 fa pensar que les iniciatives més serioses, independentment de la continuïtat dels esquemes clàssics de revista, aconseguiran progressivament una autoritat major i trobaran continuïtat entre un públic cada vegada millor informat de la realitat de la xarxa, més preparat a l'hora de navegar-hi i, per tant, més favorable a aquestes propostes de dinamització i renovació de la nostra literatura —ella, també, tan a mig camí de moltes coses...

Una trajectòria ascendent: les revistes de pensament i cultura el 2004

El panorama de les revistes de pensament i cultura en català és molt més vast i atapeït d'allò que les mirades apressades solen percebre. No hi ha dubte que, en la modulació de la percepció més general, hi pesen considerablement els problemes que en diríem de «visibilitat», molt relacionats amb l'estatus d'unes publicacions que sovint no tenen ni tan sols un lloc físic assegurat (troben dificultats a les llibreries i no tenen cabuda als quioscos) o que ensopeguen amb dificultats cròniques de difusió i de reconeixement. Encara hauran de fer, doncs, un llarg camí per refermar la seua posició com a instrument cultural rellevant i per assolir el grau de consideració que els pertoca. I hauran de definir millor —i trobar l'acord i els suports necessaris— el seu paper i les seues funcions, per tal d'aconseguir el

ressò públic i eixir d'una certa «clandestinitat». El fet, però, és que existeix un conjunt bastant ampli i consistent de revistes que fan una tasca positiva de comunicació cultural. Sense aquestes publicacions fóra ben difícil imaginar els progressos aconseguits, malgrat tots els dèficits i febleses, en l'articulació de la nostra cultura. D'aquesta riquesa i diversitat mirarem de donar-ne notícia ací, de manera òbviament no exhaustiva, i a títol d'aproximació.

Un conjunt de símptomes dóna a entendre que «alguna cosa» es va moure en l'àmbit de les revistes l'any 2004. Així, *Lluc*, històrica publicació de Mallorca, començava una nova etapa, com a «revista de cultura i d'idees», dirigida per Damià Pons. Amb periodicitat bimestral, mostra una clara voluntat d'incidència en l'anàlisi de la realitat balear, però més enllà d'això

en el camp més ampli de l'opinió, de les idees, del debat cultura general. El «nou impuls» que assumia s'ha vist confirmat amb una atenció a una gran varietat de temes, com ara el periodisme d'opinió, la immigració o el procés constituent europeu. Cal destacar el dossier que dedicà al número 841 als escriptors balears del segle XX, on es plantejava una temptativa de cànon en narrativa, poesia, teatre i prosa de no-ficció, a partir d'una enquesta a diversos escriptors i crítics, precedida per articles sobre la idoneïtat dels cànons (a càrrec de Margalida Pons i Josep A. Grimalt) i per les opinions de Xavier Bru de Sala i Joaquim Molas.

Una altra revista amb molts anys al darrere, *Els Marges*, iniciava una nova època, amb canvis formals i de contingut. Cal destacar-hi la voluntat de situar

la literatura al centre del debat cultural, i d'aconseguir un tipus de tractament més atractiu per al lector general. L'apartat «Sobre poesia i sobre la meua poesia» dona espai als poetes per explicar la seua poètica i recull una mostra de la seua producció. Així, hi van desfilar Albert Roig, Montserrat Rodés, Víctor Sunyol, A. Aguilar-Amat, C. Hac Mor, David Jou, Marc Romera i Màrius Sampere. La creació, doncs, es conjuga amb els estudis, l'opinió, els documents, i una àmplia selecció de ressenyes.

Transversal, «revista de cultura contemporània» publicada a Lleida, també anunciava canvis, relacionats bàsicament amb la incorporació al projecte de la Universitat de Lleida, però que no impliquen una alteració de la línia bàsica de la publicació, centrada en propostes innovadores («la cultura més actual... les idees i les produccions menys mediàtiques»), amb molta atenció als aspectes estètics i de cultura visual. Així, el número 23 dedicava un ampli dossier a l'espai públic com a espai crític, on es reflexionava sobre els canvis, contradiccions i paradoxes de l'àmbit públic com a espai de trobada, intervenció i alienació, amb col·laboracions —entre altres— de Jordi Borja, Paolo Virno, Manuel Delgado, Martí Peran, Monica Degen, Francesc Muñoz, Giorgio Gasco i Ramon Perramon.

L'Espill, per la seua banda, publicà el 2004 dossiers dedicats a temes tan diversos com «Construcció, economia i territori», «Literatura i crítica literària» i

«El llegat intel·lectual de Pierre Vilar». Aquesta publicació és declaradament multidisciplinària i combina l'atenció al pensament contemporani amb el tractament de qüestions polítiques i socials més immediates. La literatura hi troba també un espai (per exemple, articles sobre Anna Murià, Víctor Klemperer, Salvador Dalí, Víctor Sunyol, textos de Josep Piera), però especialment al dossier sobre literatura i crítica literària (amb articles de Màrius Serra, Francesco Ardolino, Manel Ollé, Joan Triadú i George Cotkin, i un text recuperat de T.S. Eliot) s'hi aproximà de ple amb un estat de la qüestió, altament polèmic, en les nostres coordenades i

amb besllums de la problemàtica més general.

Afers és una revista «de recerca i pensament» en què la història hi té un paper fonamental. El 2004 publicà dos monogràfics («Construir Espanya al segle XIX» i «Els fonaments del segle XX») que aporten estudis molt consistents sobre qüestions determinants del passat configurador del present. *Idees*, una altra publicació ben sòlida, s'apropà a temes com «(Re)pensar l'educació» (núm. 21), «Immigració i cohesió social» (núm. 22) i «Huntington i el xoc de civilitzacions» (núm. 23/24). A més d'articles de diversos d'autors destacats, aquests dossiers conviden a una lectura pausada, perquè tracten aspectes centrals del món contemporani.

Però hi ha més, molt més. A *El Contemporani* núm. 29, per exemple, hi podíem trobar un article sobre Robert Brasillach (literatura i catalanisme a la Catalunya Nord), de Marie Grau, o un text de Clifford Geertz, entre altres lectures estimulants, i a la nova *rels*, «revista d'idees i cultura» publicada a Tortosa, articles d'Adrià Chavarría i Arnau Pons o un dossier sobre filosofia catalana (núm. 4). I encara ens deixem, obligadament, fora les revistes miscel·lànies (*Serra d'Or*, *Revista de Catalunya*), especialitzades (*Mètode*, *L'Aiguadolç*, *Reduccions*, *L'Avenç*) o més recòndites. Un panorama molt més ric del que ens podíem esperar. Sortosament.

Gustau Muñoz

els llibres del contemporani

16. Jordi SEBASTIÀ: *El parany cosmopolita. Una mirada a les arrels ideològiques de la globalització*, 180 pp. [PVP 19,00 €]

17. Simona SKRABEC: *L'atzar de la lluita. El concepte d'Europa Central al segle XX*, 280 pp. [PVP 19,00 €]

editorial afers

Av. Dr. Gómez Ferrer, 55-5 / Apartat de Correus 267 / 46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.com / http://www.editorialafers.com

Aquestes pàgines de bibliografia,
amb els llibres citats als articles d'aquest número, són patrocinades pel
Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de València:

- AA.DD.: *Antisemitisme després d'Auschwitz*, Tres i Quatre, València, 2004.
- AA.DD.: *A propòsit de Joan Fuster*, PUV, València, 2004.
- AA.DD.: *El Mal*, La Busca, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *Evangelis*, trad. de Joan Francesc Mira, Proa, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *Filosofia i política, ara*, La Busca, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *He somniat que havies mort*, Emboscall-ILC, Vic, 2004.
- AA.DD.: *Història d'Àsia Oriental: els segles XIX i XX. Documents de lectura*, UOC, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *Identitat local i gestió de la memòria*, L'Avenç, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *Imparables. Una antologia*, ed. de Sam Abrams i Francesco Ardolino, Proa, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *Nuevas ideas republicanas: autogobierno y libertad*, Paidós, Barcelona, 2004.
- AA.DD.: *Sense memòria no hi ha futur: actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadores*, Afers, Catarroja, 2004.
- Adell, Joan Elies: *La degradació natural dels objectes*, Proa, Barcelona, 2004.
- Aguiló, Josep Lluís: *La biblioteca secreta*, Sa Nostra, Palma, 2004.
- Aguiló, Josep Lluís: *L'estació de les ombres*, El Tall, Palma, 2004.
- Aixalà, Emma: *La quinta del biberó: els anys perduts*, Proa, Barcelona, 2004.
- Ajar, Emile [Gary, Romain]: *La vida al davant*, trad. de Jordi Martín, Angle, Manresa, 2004.
- Albalat, Antoni: *Tractat del caos*, Tres i Quatre, València, 2004.
- Alcover, Antoni M.: *Obra Completa*, v. II (Materials biogràfics i ideològics I: *Estudi sobre el Dr. Feliu Sardà* i altres textos), coord. de Maria Pilar Perea, Moll, Palma, 2004.
- Alomar, Gabriel: *Obra Completa*, v. I, ed. de Pere Rosselló Bover, Moll, Palma, 2004.
- Alonso, Vicent: *Trajecte circular*, Bromera, Alzira, 2004.
- Alpera, Lluís: *Surant enmig del naufragi, contemple el voluptuós incendi de totes i cadascuna de les flors del núbil hibiscus*, Bromera, Alzira, 2004.
- Altaió, Vicenç: *Massa fosca (Poesia 1978-2004)*, Moll, Palma, 2004.
- Amette, Jacques-Pierre: *L'amant de Brecht*, trad. de Pau Joan Hernández, Columna, Barcelona, 2004.
- Anyó, Joaquim: *Tirant lo Blanch i Shakespeare*, IIFV-PAM, València, 2004.
- Ardolino, Francesco: *La solitud de la paraula. Estudi sobre l'obra narrativa de Jordi Sarsanedas*, PAM, Barcelona, 2004.
- Argullol, Rafael: *El pont de foc*, Destino, Barcelona, 2004.
- Austen, Jane: *Seny i sentiment*, trad. de Xavier Pàmies, La Magrana, Barcelona, 2004.
- Bacardí, Montserrat: *Anna Murià. El vici d'escriure*, Pòrtic, Barcelona, 2004.
- Badia i Margarit, Antoni M.: *Moments clau de la història de la llengua catalana*, PUV, València, 2004.
- Balcells, Albert (ed. lit.): *Història de la historiografia catalana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2004.
- Ballester, Margarita: *Entre dues espases*, Cafè Central - Eumo, Vic, 2004.
- Bánk, Zsuzsa: *El nedador*, trad. de Marion Gratacòs, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.
- Barbal, Maria; Grau, Isidre (eds.): *Setze petges*, Proa, Barcelona, 2004.
- Baxter, Charles: *Saul i Patsy*, trad. d'Ernest Riera, RBA, Barcelona, 2004.
- Bayarri, Francesc: *Febrer*, L'Eixam, Tavernes Blanques, 2004.
- Bayo, Emili: *L'edat de les paraules*, Moll, Palma, 2004.
- Begag, Azouz: *Sóc d'aquí, sóc d'allà*, trad. de Josep Sampere, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Beigbeder, Frédéric: *Windows on the World: Finestres sobre el món*, trad. de Pere-Albert Balcells, La Campana, Barcelona, 2004.
- Belis, Ricard: *Les fosses del silenci: hi ha un Holocauste espanyol?*, Rosa dels Vents, Barcelona, 2004.
- Belz, Corinna; Schilling, Regina: *Fanny & Pepsi*, trad. de Rosina Nogales, Columna, Barcelona, 2004.
- Bezsonoff, Joan-Daniel: *La guerra dels cornuts*, Empúries, Barcelona, 2004.
- Blake, William: *Milton*, trad. d'Enric Casasses, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.
- Blanch, Berna: *L'antiga llum*, Tàndem, València, 2004.
- Blay, Pep: *Vampiria Sound*, Rosa dels Vents, Barcelona, 2004.
- Blume, Bruno: *De nit*, trad. de Núria Font, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Boccaccio, Giovanni: *Decameró*, versió de Sofia Pastor, Tres i Quatre, València, 2004.
- Bofill, Hèctor: *Les genives cremades*, Moll-Proa, Palma-Barcelona, 2004.
- Bonassi, Fernando: *100 coses*, trad. de Josep Domènech Ponsatí, Emboscall, Vic, 2004.
- Borja, Joan: *La utopia de la ciència*, PUV-Bromera, València-Alzira, 2004.
- Borrut, Núria: *L'ombra del llorer*, Mediterrània-Eivissa, Eivissa, 2004.
- Borrut, Núria: *Virgínia o les flames*, Cort, Palma, 2004.
- Bosch, Alfred: *Les set aromes del món*, Planeta, Barcelona, 2004.
- Botto, António: *Les cançons*, trad. de Gabriel de la S.T. Sampol, enSiola, Muro, 2004.
- Brezina, Thomas: *A les urpes del griu*, trad. de Lluís Miralles, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Brezina, Thomas: *El laboratori secret*, trad. de Rosa Maria Puig, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Brezina, Thomas: *El mag malèfic*, trad. de Lluís Miralles, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Brezina, Thomas: *El malefí de l'agent secret*, trad. de Marta Pagans, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Brezina, Thomas: *El tatuatge del drac*, trad. de Neus Aymerich, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Brezina, Thomas: *El torneig del cavaller negre*, trad. de Lluís Miralles, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Brezina, Thomas: *La cova dels zombis*, trad. de Lluís Miralles, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Brezina, Thomas: *La foto inquietant*, trad. de Neus Aymerich, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Brezina, Thomas: *L'autèntic Doctor Frankenstein*, trad. de Lluís Miralles, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Brown, Dan: *Àngels i dimonis*, trad. d'Anna Turró i David Guixeras, Empúries, Barcelona, 2004.

Brown, Dan: *El codi Da Vinci*, trad. de Joan Puntí i Concepció Iribarren, Empúries, Barcelona, 2004.

Bru de Sala, Xavier: *Oratori*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Burguet i Ardiaca, Francesc: *Les trampes dels periodistes*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Buzzati, Dino: *Seixanta contes*, trad. de Joaquim Gestí, pròleg de Julià de Jódar, Edicions de 1984, Barcelona, 2004.

Cabré, Jaume: *Les veus del Pamano*, Proa, Barcelona, 2004.

Cabré, Jordi: *Rubik a les palpentes*, Proa, Barcelona, 2004.

Caldwell, Ian; Thomason, Dustin: *L'enigma del quatre*, trad. de Rosa Borràs, La Roca, Barcelona, 2004.

Calle, Román de la: *Josep Sou. La mirada còmplice*, PUV, València, 2004.

Calvo, Lluís: *L'expulsió del paradís*, Destino, Barcelona, 2004.

Camacho Grau, Joan Josep: *Antic silenci*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Camilleri, Andrea: *L'òpera de Vigata*, trad. de Pau Vidal, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Camilleri, Andrea: *Un gir decisiu*, trad. de Pau Vidal, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Camps, Esperança: *Enllà de la mar*, Bromera, Alzira, 2004.

Camps Mundó, Carles: *Llibre de les al·lusions*, Cafè Central - Eumo, Vic, 2004.

Camps Mundó, Carles: *Un moviment quiet*, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Capote, Truman: *L'arpa d'herba*, trad. de Lluís-Anton Baulenas, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Cardona, Joan: *Un fusell i un biberó*, Cossetània, Valls, 2004.

Carranza, Andreu: *L'hivern del tigre*, Planeta, Barcelona, 2004.

Casanova, Rafa: *Espai fugaç*, Brosquil, València, 2004.

Castiñeira, Àngel: *Ens fan o ens fem?: la transmissió de valors, avui*, Pòrtic, Barcelona, 2004.

Català, Rafa: *L'amarga puresa del do*, Perifèric Edicions, Catarroja, 2004.

Cervera, Jordi: *Butte. Gener a París*, Meteora, Barcelona, 2004.

Cervera, Jordi: *Noli me tangere*, Arola, Tarragona, 2004.

Chomaz, Philippe: *Arbres en les estrelles*, trad. de Josep Franco, PUV-Bromera, València-Alzira, 2004.

Cid, Felip: *Vint poemes i un càntic desolat*, Emboscall, Vic, 2004.

Coca, Jordi: *Cara d'àngel*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Coetzee, J.M.: *Elizabeth Costello*, trad. d'Albert Nolla, Empúries, Barcelona, 2004.

Coetzee, J.M.: *Foe*, trad. de Dolors Udina, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Comes, Melcior: *L'aire i el món*, Tres i Quatre, València, 2004.

Conversi, Daniele: *Els bascos, els catalans i Espanya*, trad. de Frederic Barberà i Anna Delclòs, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Costa i Llobera, Miquel: *Líricas*, Lleonard Muntaner - Fundació Rotger-Villalonga, Palma, 2004.

Costa i Llobera, Miquel: *Poesia completa*, ed. de Gabriel de la S.T. Sampol, El Gall, Pollença, 2004.

Cuenca, Maria Josep: *El valencià és una llengua diferent?*, Tàndem, València, 2004.

Culla, Joan B.: *Israel, el somni i la tragèdia*, La Campana, Barcelona, 2004.

Cullell-Ramis, Josep: *Geografia d'Homer*, PAM, Barcelona, 2004.

Delerm, Philippe: *Xut a porta*, trad. de Josep Sampere, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Depestre, René: *La Cucanya: el gran repte*, trad. de Mireia Porta, Bukante, Barcelona, 2004.

Desclot, Miquel: *Muntanyes relegades*, Proa, Barcelona, 2004.

Destremau, Christian: *Operació «Garbo»: Joan Pujol, l'espia català que va enganyar Hitler*, trad. de Pau Oliva, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Dickinson, Emily: *Amherst (LXXX poemes)*, trad. i ed. de Carme Manuel Cuenca i Paul Scott Derrick, Denes - Edicions de la Guerra, Paiporta, 2004.

Diome, Fatou: *El ventre de l'Atlàntic*, trad. d'Amàlia Prat, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Domènech, Antoni: *El eclipse de la fraternidad: una revisió republicana de la tradició socialista*, Crítica, Barcelona, 2004.

Donati, Alba; Ruffilli, Paolo: *L'objecte del pensament*, trad. de diversos autors, Emboscall, Vic, 2004.

Dongala, Emmanuel B.: *Els infants també neixen de les estrelles*, trad. de Xavier Pàmies, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Dongala, Emmanuel B.: *Johnny Gos Rabiós*, trad. de Xavier Pàmies, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Duarte, Àngel: *Història del republicanisme a Catalunya*, Pagès-Eumo, Lleida-Vic, 2004.

Duch, Pere; Millán, Pilar: *Contra la ciutat*, Brosquil, València, 2004.

Duran, Eulàlia: *Estudis sobre la cultura catalana al Renaixement*, Tres i Quatre, València, 2004.

Duran, Joan: *Nix*, Arola, Tarragona, 2004.

Enard, Mathias: *El tir perfecte*, trad. de Josep Tarragona, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Ende, Michael: *Els millors contes*, trad. de Josep Franco, il·lustracions de Marie Nigot, Bromera, Alzira, 2004.

Ende, Michael: *La sopera i el cullebot*, trad. de Josep Franco, il·lustracions de Quique Soler i Rosanna Crespo, Bromera, Alzira, 2004.

Escartí, Vicent Josep: *Naumàquia*, Tàndem, València, 2004.

Espinàs, Josep M.: *A peu per la Costa da Morte*, La Campana, Barcelona, 2004.

Fänger, Rolf: *L'ós i la lluna*, trad. de Núria Font, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Farré, Xavier: *Llocs comuns*, Arola, Tarragona, 2004.

Favaro, Patrice: *No morim, ens maten*, trad. de Pere Comellas, La Campana, Barcelona, 2004.

Ferdjoukh, Malika: *Enid*, trad. de Josep Sampere, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Ferdjoukh, Malika: *Hortense*, trad. de Josep Sampere, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Ferrà i Martorell, Miquel: *Faula del Mare Nostrum*, Documenta Balear, Palma, 2004.

Ferrer, Anacleto: *Hölderlin*, Síntesis, Madrid, 2004.

Fichte, Johann Gottlieb: *Introduccions a la doctrina de la ciència*, trad. de Salvi Turró i Ramon Coletas, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Flegel, Sissi: *Amor, e-mails i jade*, trad. d'Aida Aragón, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Flegel, Sissi: *Carícies en canoa*, trad. d'Aida Aragón, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Flegel, Sissi: *Prohibit enamorar-se*, trad. de Neus Aymerich, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Florit, Gabriel: *Mai en dejú*, El Gall, Pollença, 2004.

Follett, Ken: *Alt risc*, trad. de Joan Puntí, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Fontserè, Carles: *Paris, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*, Proa, Barcelona, 2004.

Forcano, Manuel: *El tren de Bagdad*, Proa, Barcelona, 2004.

Formosa, Feliu: *Darrere el vidre: poesia 1972-2002*, Empúries, Barcelona, 2004.

Franco, Josep: *Això és llarg de contar*, Bromera, Alzira, 2004.

Freitas Filho, Armando: *Numeral, nominal*, trad. de Josep Domènech Ponsatí, Edicions de 1984, Barcelona, 2004.

Funke, Cornelia: *El cavaller del drac*, trad. de Dolors González, Columna, Barcelona, 2004.

Galí, Raimon: *Memòries*, Proa, Barcelona, 2004.

Garcia del Muro, Joan: *Ficcions còmplices*, Tres i Quatre, València, 2004.

Garcia, Ernest: *Medio ambiente y sociedad: la civilización industrial y los límites del planeta*, Alianza, Madrid, 2004.

Garriga, Joan: *Franquisme i poder polític a Granollers*, PAM, Barcelona, 2004.

Gavalda, Anna: *Junts i prou*, trad. de Xavier García i Xavier Solé, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Gayà, Víctor: *Com la sequera*, Moll, Palma, 2004.

Gifreu, Patrick: *La seda d'un so*, Tres i Quatre, València, 2004.

Glucksmann, André: *Oest contra oest: una fractura mental a les*

democràcies, trad. de Pau Oliva, Pagès Editors, Lleida, 2004.

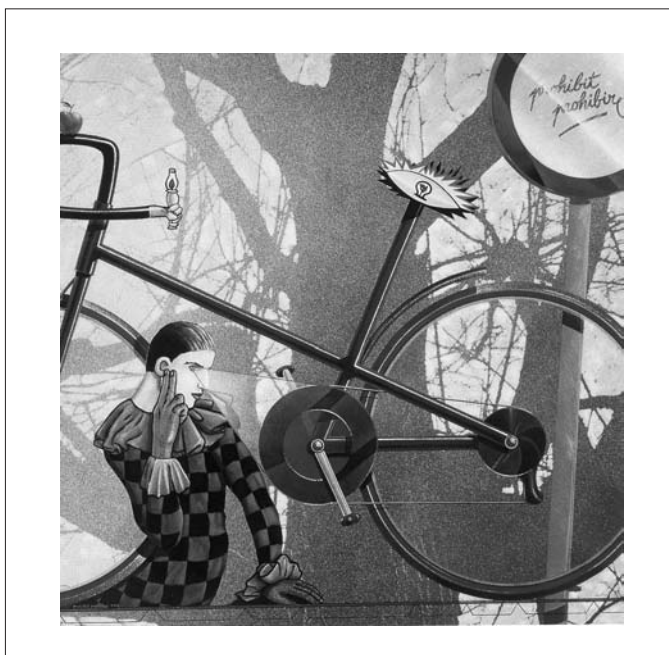
Goldoni, Carlo: *El teatre còmic - El criat de dos amos*, trad. d'Antoni Torreño, Bromera, Alzira, 2004.

Gonga, Josep Enric: *El teatre a la Safor (1939-2000)*, CEIC Alfons el Vell, Gandia, 2004.

Grau, Isidre: *Groc d'Índia*, Proa, Barcelona, 2004.

Grisham, John: *L'últim jurat*, trad. de Rosa Maria Borràs Montané, Ediciones B - Proa, Barcelona, 2004.

Guia i Conca, Aitana: *Aquí ningú no és estranger. Per entendre la immigra-*

ció, Edicions del Bullent, Picanya, 2004.

Guilamet i Jou, Martí: *Els soldats besaluencs a la Guerra Civil: assaig aproximació a la història de la Guerra Civil Espanyola tal com la varen viure els nostres pares i avis*, Edicions a Petició, Girona, 2004.

Guillem, Ramon: *A foc lent*, Bromera, Alzira, 2004.

Guixà, Pere: *Topolino*, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.

Hackl, Erich: *La boda d'Auschwitz*, trad. de Carme Gala, Columna, Barcelona, 2004.

Hac Mor, Carles: *ad libitum*, Curbet Comunicació Gràfica, Girona, 2004.

Hac Mor, Carles: *Com aquell qui diu*, Emboscall, Vic, 2004.

Hac Mor, Carles: *M'he menjat una cama*, Proa, Barcelona, 2004.

Haddon, Mark: *El curiós incident del gos a mitjanit*, trad. de Rosa Maria Borràs Montané, RBA, Barcelona, 2004.

Harris, Robert: *Pompeia*, trad. de Mar Albacar i Lluís Delgado, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Heaney, Seamus: *Electric Light = Llum elèctrica*, trad. de Pauline Ernest i Jaume Subirana, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Henric, Vicenç: *Memòries d'un deportat a Dachau*, Cossetània, Valls, 2004.

Hofmannsthal, Hugo von: *Nit de tempesta i altres poemes*, trad. de Joan Fontcuberta, Arola Editors, Tarragona, 2004.

Horta, Gerard: *L'espai clos. Fòrum 2004: notes d'una travessia pel no-res*, Edicions de 1984, Barcelona, 2004.

Hougan, Jim: *L'últim merovingi*, trad. de Núria Garcia Caldés, Columna, Barcelona, 2004.

Huertas Cleveria, Josep Maria: *La Barcelona desapareguda*, Angle, Manresa, 2004.

Ibáñez, Jordi: *Una vida al carrer*, Tusquets, Barcelona, 2004.

Janssen, Ulrich; Steuernagel, Ulla: *Una universitat per als nens: vuit científics expliquen als nens els grans enigmes del món*, trad. de Rosina Nogales, Columna, Barcelona, 2004.

Jelinek, Elfriede: *La pianista*, trad. d'Antònia Sabater, Columna, Barcelona, 2004.

Jelinek, Elfriede: *Les amants*, trad. de Pilar Estelrich i Lidia Álvarez, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Joan i Arinyó, Manel: *Escuma de mar*, Perifèric Edicions, Catarroja, 2004.

Johnson, Adam: *Empori*, trad. d'Alexandre Gombau, Angle, Manresa, 2004.

Jordà i Sanchis, Joan: *Paisatges d'Hivern*, Brosquil, València, 2004.

Jové, Xavier: *Tripulants*, Arola, Tarragona, 2004.

Julià, Jordi: *El poeta sense qualitats*, El Mèdol, Tarragona, 2004.

Julià, Jordi: *La crítica de Gabriel Ferrater*, Pagès Editors, Lleida, 2004.

- Julià, Jordi: *La mirada de Paris*, Siglo XXI, Mèxic, 2004.
- Julià, Jordi: *Murs de contenció*, Cossetània, Valls, 2004.
- Kafka, Franz: *Començaments sense fi*, trad. de Feliu Formosa, *Artilletres*, 39, pp. 10-19, 2004.
- Kafka, Franz: *La metamorfosi* (2a edició), trad. de Carme Gala, Columna, Barcelona, 2004.
- Kant, Immanuel: *Crítica de la facultat de jutjar*, trad. de Jèssica Jacques Pi, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Karrouch, Laila: *De Nador a Vic*, Columna, Barcelona, 2004.
- Kertész, Imre: *Kaddish pel fill no nascut*, trad. d'Eloi Castelló, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.
- Kertész, Imre: *Liquidació*, trad. d'Eloi Castelló, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Könnecke, Ole: *En Toni i les nenes*, trad. de Núria Font, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Lapedra, Ramon: *Els dèficits de la realitat i la creació del món*, PUV, València, 2004.
- Le Carré, John: *Amics absoluts*, trad. de Joan Punfí i Esther Roig, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Leon, Donna: *Justícia uniforme*, trad. d'Anna Roca Punfí, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Leopardi, Giacomo: *Cants*, trad. de Narcís Comadira, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Lladó Ribàs, Miquel Àngel: *Tocar mare*, Sa Nostra, Palma, 2004.
- Llauradó, J. Maria: *Els anys incomplets*, Documenta Balear, Palma, 2004.
- Llort, Lluís: *Trenta-dos morts i un home cansat*, Rosa dels Vents, Barcelona, 2004.
- Lluís, Joan-Lluís: *El dia de l'ós*, La Magrana, Barcelona, 2004.
- López Bofill, Hèctor: *La independència i la realitat: bases polítiques, jurídiques i socials per a la sobirania de Catalunya*, Moll, Palma, 2004.
- Lyotard, Jean-François: *La condició postmoderna*, trad. de Joan Pipó i Francesc Pons, Angle-CETC, Manresa, 2004.
- Manfredi, Valerio Massimo: *El tirà*, trad. d'Anna Jolis Olivé, Plaza & Janés, Barcelona, 2004.
- Marçal, Maria Mercè: *Sota el signe del drac. Proses 1985-1997*, ed. de Mercè Ibarz, Proa, Barcelona, 2004.
- Margarit, Joan: *Els primers freds: poesia, 1975-1995*, Proa, Barcelona, 2004.
- Marí, Antoni: *La vida dels sentits. Fragments d'una unitat perduda*, Angle, Manresa, 2004.
- Marí, Manel: *Deshàbitat*, Tres i Quatre, València, 2004.
- Martínes, Vicent: *Llengua, societat i ensenyament*, Publicacions de la Universitat d'Alacant, Alacant, 2004.
- Martínez Sancho, Vicent: *Sobre el significat de la relativitat*, PUV, València, 2004.
- Martínez Vernis, Núria: *Quantes mentides fan una sola veritat*, Proa, Barcelona, 2004.
- Masannek, Joachim: *Fèlix el turbo*, trad. de Carme Gala, Columna, Barcelona, 2004.
- Masannek, Joachim: *León el superdribblador*, trad. de Carme Gala, Columna, Barcelona, 2004.
- Masdeu, Marc: *Els escalfadors*, Proa, Barcelona, 2004.
- Mas Ferrà, Miquel: *Riberes de Plata*, enSiola, Muro, 2004.
- Mata, Jordi: *En algun punt de les muntanyes d'Ararat*, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Maupassant, Guy de: *A l'espona del lilit*, trad. i selecció de Lluís Calderer, L'Albí, Berga, 2004.
- Mayans, Marià: *Ànima nova*, Mediterrània-Eivissa, Eivissa, 2004.
- Mayo, Gonçal: *Il·lustración y Romanticismo: introducción a la polémica entre Kant y Herder*, Herder, Barcelona, 2004.
- McCall Smith, Alexander: *La primera agència de dones detectives*, trad. de Maria Roura, La Campana, Barcelona, 2004.
- McCall Smith, Alexander: *Llàgrimes de girafa*, trad. de Maria Roura, La Campana, Barcelona, 2004.
- McCall Smith, Alexander: *Lliçons per a noies guapes*, trad. de Maria Roura, La Campana, Barcelona, 2004.
- Mérimée, Prosper: *Tres històries mediterrànies*, trad. d'Antoni-Lluc Ferrer, Documenta Balear, Palma, 2004.
- Min, Anchee: *La ciutat prohibida*, trad. de Mar Albacar i Lluís Delgado, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Minte-König, Bianka: *Somnis a la passarel·la*, traducció d'Aïda Aragón, Cruïlla, Barcelona, 2004.
- Miquel, Dolors: *Aioç*, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Mistral, Frederic: *Mireia*, versió de Maria Antònia Salvà, ed. de Lluïsa Julià, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.
- Mohino, Abraham: *La prosa de Rosa Leveroni: instantànies de l'ésser*, Eumo, Vic, 2004.
- Mokeddem, Malika: *L'angoixa dels rebels*, trad. de Ramón Usall, Pagès Editors, Lleida, 2004.
- Moliner, Empar: *T'estimo si he begut*, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.
- Moll, Francesc de Borja: *Obra Completa*, v. II (*Un home de combat, Aspectes marginals d'un home de combat*, articles i conferències), coord. de Maria Pilar Perea, Moll, Palma, 2004.
- Moncada, Jesús: *Camí de sirga*, Edicions 62, Barcelona, 2004.
- Monsó, Imma: *Marxem, papà. Aquí no ens volen*, La Magrana, Barcelona, 2004.
- Montero, Anna: *serenitat de cercles*, Proa, Barcelona, 2004.
- Montesinos, Àngel: *El desig i altres versos*, Brosquil, València, 2004.
- Montesquieu: *Cartes perses*, ed. i trad. d'Anna Maria Corredor, Edicions de 1984, Barcelona, 2004.
- Monzó, Quim: *Catorze ciutats comptant-hi Brooklyn*, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.
- Moret, Xavier: *Dr. Pearson*, Columna, Barcelona, 2004.
- Morreres, Josep Maria: *La gran improvisació*, Leonard Muntaner, Palma, 2004.
- Moses, Kate: *L'hivern de Sylvia*, trad. de Silvia Alemany, Plaza & Janés, Barcelona, 2004.
- Navarro, Joan: *Magrana*, Brosquil, València, 2004.
- Oliveras, Arcadi: *Contra la fam i la guerra*, Angle, Manresa, 2004.
- Ovaldé, Véronique: *Els homes en general m'agraden molt*, trad. d'Amàlia Prat, Pagès Editors, Lleida, 2004.
- Page, Martin: *La libèl·lula dels seus vuit anys*, trad. de Pere Comellas i Lluís Agustí, La Campana, Barcelona, 2004.
- Pagès, Pelai (ed.): *Franquisme i repressió: la repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*, PUV, València, 2004.
- Pahor de Trieste, Boris: *Necròpolis*, traducció de Simona Škrabec, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Pairolí, Miquel: *El manuscrit de Virgili*, La Magrana, Barcelona, 2004.

País Brandão, Fiana Hasse: *Amor pels llibres*, traducció de Jordi Domènech, Cafè Central - Eumo, Vic, 2004.

Palol, Miquel de: *Contes en forma de L*, Moll, Palma, 2004.

Palol, Miquel de: *Les concessions*, Columna, Barcelona, 2004.

Pàmias, Jordi: *Terra gastada*, Perifèric Edicions, Catarroja, 2004.

Pàmias, Teresa: *Estem en guerra. Escrits 1936-1939*, Cossetània, Valls, 2004.

Panarello, Melissa: *Cent cops de raspall abans d'anar a dormir*, trad. de Mercè Ubach Dorca, Columna, Barcelona, 2004.

Panikkar, Raimon: *Pau i interculturalitat: una reflexió filosòfica*, Proa, Barcelona, 2004.

Panyella, Vinyet: *Dins el cercle d'Orfeu*, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Pearl, Matthew: *El club Dante*, trad. de Mercè Ubach i Núria Garcia Caldés, Columna, Barcelona, 2004.

Peirats, Anna Isabel: *Una aproximació a l'Espill de Jaume Roig*, Bromera, Alzira, 2004.

Perelló, Pere: *La llei*, Moll, Palma, 2004.

Pérez Saldanya, Manuel: *Teoria dels crepuscles*, Edicions 96, Carcaixent, 2004.

Petrarca, Francesco: *Secretum*, trad. de Xavier Riu, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.

Petit, Philip: *Republicanism: una teoria sobre la libertad y el gobierno*, traducció d'Antoni Domènech, Paidós, Barcelona, 2004.

Piera, Emili: *Dietari de guerra*, Bromera, Alzira, 2004.

Piera, Josep: *Cants i encants*, enSiola, Muro, 2004.

Pierre, D.B.C.: *Vernon Déu Little*, trad. de Jordi Cussà, Columna, Barcelona, 2004.

Pipes, Bonet de ses: *Amb pipa i sense*, Sa Nostra, Palma, 2004.

Planas, Antoni: *Baltasar Porcel. La novel·la de la vida*, Leonard Muntaner, Palma, 2004.

Porcel, Baltasar: *Olympia a mitjanit*, Planeta, Barcelona, 2004.

Puigpelat, Francesc: *L'últim hivern de Ramon Llull*, Proa, Barcelona, 2004.

Puig, Valentí: *L'os de Cuvier*, Destino, Barcelona, 2004.

Puig, Valentí: *Molta més tardor*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Puig, Valentí: *Por un futuro imperfecto*, Destino, Barcelona, 2004.

Puixkin, Aleksandr Serguéievitx: *El genet de bronze: un relat de Petersburg*, trad. d'Helena Vidal, PPU, Barcelona, 2004.

Puixkin, Aleksandr Serguéievitx: *Teatre complet*, versió de Jaume Creus, Llibres de l'Índex, Barcelona, 2004.

Pujols, Francesc: *Llibre que conté les poesies d'en Francesc Pujols, amb un pròleg d'en Joan Maragall*, ed. d'Enric Casasses i Manuel Jorba, Quaderns

Rendé, Joan: *La pedra a la sabata*, Proa, Barcelona, 2004.

Riera, Carme: *La meitat de l'ànima*, Proa, Barcelona, 2004.

Riera, Miquel Àngel: *Obra poètica completa (1953-1993)*, ed. crítica de Pere Rosselló, Edicions del Salobre, Port de Pollença, 2004.

Roca Ricart, Rafael: *Teodor Llorente*, Bromera, Alzira, 2004.

Roig, Albert: *I pelava la taronja amb les dents (ars amandi)*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Romera, Marc: *Amanida d'animals*, Angle, Manresa, 2004.

Romero, José Miguel: *Cartes a Lerroux: La II República a les Pitiüses*, Mediterrània-Eivissa, Eivissa, 2004.

Ros, Joandomènec: *El segle de l'ecologia*, PUV-Bromera, València-Alzira, 2004.

Rosselló Bover, Pere: *El temps llençat al pou*, Moll, Palma, 2004.

Rovira, Marta; Vázquez, Fèlix (coords.): *Polítiques de la memòria: la transició a Catalunya*, Pòrtic, Barcelona, 2004.

Rovira, Pere: *Diari sense dies (1998-2003)*, Proa, Barcelona, 2004.

Rubert de Ventós, Xavier: *Filosofia d'estar per casa*, Ara Llibres, Badalona, 2004.

Ruiz, Francesc; Salinas, Dino: *Em fa mal l'institut. Per entendre el sistema educatiu*, Edicions del Bullent, Picanya, 2004.

Russo, Richard: *La filla de la puta i altres contes*, traducció de Mercè Costa Clos, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Saladrigas, Robert: *La llibreta groga*, Destino, Barcelona, 2004.

Sala, Toni: *Rodalies*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Sales, Joan: *Cartes de la guerra*, Club Editor - Columna, Barcelona, 2004.

Salvadó, Albert: *L'ombra d'Alí Bei, vol. I. Maleït català!*, Columna, Barcelona, 2004.

Salvadó, Albert: *L'ombra d'Alí Bei, vol. II. Maleït musulmà!*, Columna, Barcelona, 2004.

Salvadó, Albert: *L'ombra d'Alí Bei, vol. III. Maleït cristià!*, Columna, Barcelona, 2004.

Crema, Barcelona, 2004.

Racionero, Lluís: *Antoni Gaudí: el so de la pedra*, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Rafart, Susanna: *Retrat en blanc*, Moll, Palma, 2004.

Ràfols-Casamada, Albert: *Dimensions del present*, Cafè Central - Eumo, Vic, 2004.

Ramon, Ramon: *Cor desmoblat*, Denes - Edicions de la Guerra, Païporta, 2004.

Recasens, Josep: *Els anys de l'estraperlo a la Conca de Barberà (1940-1951): política i societat*, Cossetània, Valls, 2004.

Sampere, Màrius: *Iconograma*, La Garua, Santa Coloma de Gramenet, 2004.

Sampol, Gabriel de la S.T.: *Vulgata*, Moll, Palma, 2004.

Sánchez-Mústich, Cèlia: *Llum de claboia*, Pagès Editors, Lleida, 2004.

Saramago, José: *Assaig sobre la lucidesa*, trad. de Xavier Pàmies, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Sarsanedas, Jordi: *Paraules per a unes imatges*, PAM, Barcelona, 2004.

Sastre, Jaume: *Conversa amb Gabriel Cañellas. L'amo en Biel*, Leonard Muntaner, Palma, 2004.

Sauvageot, Marcelle: *Deixa'm*, traducció de Xavier Pàmies, La Magrana, Barcelona, 2004.

Sbert, Cristòfol-Miquel: *La Guerra Civil a Santanyí: els tres fronts*, Documenta Balear, Palma, 2004.

Schami, Rafik: *No és cap papagai!*, traducció de Lluïsa Moreno, Cruïlla, Barcelona, 2004.

Schlink, Bernhard: *L'engany d'en Selb*, trad. de Lourdes Bigorra, Columna, Barcelona, 2004.

Schmitt, Carl: *Teoria del partisa (Observacions incidentals sobre el concepte d'allò polític)*, trad. de Clara Formosa, L'Esfera dels Llibres, Madrid, 2004.

Sebastià, Jordi: *El parany cosmopolita. Una mirada a les arrels ideològiques de la globalització*, Afers, Catarroja, 2004.

Segura, Antoni: *Senyors i vassalls del segle XXI: una explicació fonamental i clara dels conflictes internacionals*, La Campana, Barcelona, 2004.

Sentís, Carles: *L'instant abans del 36*, La Campana, Barcelona, 2004.

Serra de Gayeta, Joana: *Memòria de vida*, El Gall, Pollença, 2004.

Serrallonga, Joan: *Refugiats i desplaçats: refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra*, Base, Barcelona, 2004.

Serra, Màrius: *De com s'escriu una novel·la*, Empúries, Barcelona, 2004.

Serrano, Sebastià: *L'instint de la seducció*, Ara Llibres, Badalona, 2004.

Shakespeare, William: *Tragèdies II*, traducció de Salvador Oliva, Destino, Barcelona, 2004.

Sharpe, Tom: *Exhibició impúdica*, trad. de Maria Isabel Forn i Rambla, Columna, Barcelona, 2004.

Sharpe, Tom: *Wilt s'ha perdut*, trad. de Marta Pera, Columna, Barcelona, 2004.

Sheridan, R.B.: *El crític*, trad. de Rosanna Rion, Arola, Tarragona, 2004.

Sierra i Fabra, Jordi: *La pell de la revolta*, Columna, Barcelona, 2004.

Simenon, Georges: *Les memòries d'en Maigret*, trad. de Maria Bohigas, Columna, Barcelona, 2004.

Solé i Barjau, Queralt: *A les presons de Franco*, Proa, Barcelona, 2004.

Solsona, Ramon: *Línia blava*, Columna, Barcelona, 2004.

Stendhal: *El roig i el negre*, trad. de Ferran Toutain, Destino, Barcelona, 2004.

Stilton, Geronimo: *El castell de Potaxixa Mixa Mixa*, trad. de David Nel·lo, Destino, Barcelona, 2004.

Stilton, Geronimo: *El fantasma del metro*, trad. de David Nel·lo, Destino, Barcelona, 2004.

Stilton, Geronimo: *Fora les potes, cara de formatge*, trad. de David Nel·lo, Destino, Barcelona, 2004.

Stilton, Geronimo: *L'amor és com el formatge*, traducció de David Nel·lo, Destino, Barcelona, 2004.

Stilton, Geronimo: *Un meravellós món per a Oliver*, traducció de David Nel·lo, Destino, Barcelona, 2004.

Szczypiorski, Andrej: *Una missa per la ciutat d'Arras*, traducció d'Anna Rubió i Jerzy W. Slawomirski, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Tabucchi, Antonio: *Tristano es mor*, trad. de Pau Vidal, Edicions 62, Barcelona, 2004.

Tamaro, Susanna: *Fora*, traducció de Nèlida Falcó Faydella, Empúries, Barcelona, 2004.

Terron, Àngel: *Sons nets*, Moll, Palma, 2004.

Thirlwell, Adam: *Política*, traducció de Concepció Iribarren, Empúries, Barcelona, 2004.

Tinti, Hanna: *Assortiment d'animals*, traducció d'Albert Torrescasana, Empúries, Barcelona, 2004.

Toldrà, Albert: *Un cafè amb Raixida. Per entendre les religions*, Edicions del Bullent, Picanya, 2004.

Torralba, Francesc: *Identitats vulnerables*, Tàndem, València, 2004.

Torrent, Ferran: *La vida en l'abisme*, Columna, Barcelona, 2004.

Tubau, Ivan: *Semen*, Bromera, Alzira, 2004.

Txékhov, Anton P.: *Les tres germanes*, versió de Narcís Comadira, Proa, Barcelona, 2004.

Usall, Ramon: *Algèria viurà! França i la guerra per la independència algeriana (1954-1962)*, PUV, València, 2004.

Vendrell, Josep: *Pàgines viscudes de guerra i captiveri*, PAM, Barcelona, 2004.

Vidal Ferrando, Antoni: *Cap de cantó*, Proa, Barcelona, 2004.

Vidal, Miquel Àngel: *Cal·ligrafies agòniques*, Perifèric Edicions, Catarroja, 2004.

Vila i Clotet, Fina: *Onze germans i una guerra: memòria d'onze germans que sobreviuen a la Guerra Civil*, Símbol, Sant Cugat del Vallès, 2004.

Vilaplana, Silvestre: *Les cendres del cavaller*, Bromera, Alzira, 2004.

Villatoro, Vicenç: *La derrota de l'àngel*, Columna, Barcelona, 2004.

Voltaire: *El setge de Barcelona: història de Jenni*, traducció d'Antoni-Lluc Ferrer, Documenta Balear, Palma, 2004.

Wagensberg, Jorge: *La rebelión de las formas*, Tusquets, Barcelona, 2004.

Wagner, Richard: *L'anell dels nibelungs*, adaptació de Joaquim Carbó, il·lustracions de Francesc Santana, Bromera, Alzira, 2004.

Waters, Sarah: *Besar el vellut*, traducció de Raquel Galindo, La Magrana, Barcelona, 2004.

Xirinacs, Olga: *El viatge. Dietari 1986-1990*, Comte d'Aure, Barcelona, 2004.

Zagajewski, Adam: *Terra de foc*, versió de Xavier Farré, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.

Zeni, Bruno: *El flux silenciós de les màquines*, trad. de Josep Domènech Ponsatí, Emboscall, Vic, 2004.

Zweig, Stefan: *Fouché: retrat d'un home polític*, traducció de Joan Fontcuberta, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.

Zweig, Stefan: *Moments estel·lars de la humanitat*, trad. de Maria Pous, Quaderns Crema, Barcelona, 2004.

Lluís Roda tria Philip Larkin

Is It For Now Or For Always

*Is it for now or for always,
The world hangs on a stalk?
Is it a trick or a trysting-place,
The woods we have found to walk?*

*Is it a mirage or miracle,
Your lips that lift at mine:
And the suns like a juggler's juggling-balls,
Are they a sham or a sign?*

*Shine out, my sudden angel,
Break fear with breast and brow,
I take you now and for always,
For always is always now.*

És per sempre o per ara

És per sempre o per ara,
Que el món penja d'un fil?
És cep o cita il·lícita,
El bosc ofert tranquil?

Miratge o miracle,
Els llavis que m'ensenya:
I els sols com boles malabars,
Són frau o una senya?

Lluu, àngel meu sobtat,
Esvaeix la temor de la cara,
Jo et prenc ara i per sempre,
Car sempre és sempre ara.

*De The North Ship, 1945
Traducció de Lluís Roda, 1987*

Diuen que traduir és traïr. Sovint, el significat dels mots no és el del poema. És difícil traduir la polisèmia, les connotacions, els contextos culturals i fonètics. Les ironies, els implícits. Els jocs de paraules. Les ambigüetats. La intenció. El ritme, la rima; la bellesa. Traduir les possibilitats. La fragilitat. L'estil: *el to*. És a dir, allò que fa d'un text un poema. Per a mi, un poema és allò que no pot ser traduït. És allò que no pot ser traduït sense ser alterat. Un poema aconsegueix dir el matís, comunicar allò difícil de copsar sense l'ajut de les paraules. Retrata l'ànima. Diu allò que no pot ser dit. Que no pot ser dit d'una altra manera. L'inefable. Verbalitza allò que no pot ser dit i que és intel·ligible: és a dir, essencial. Traduir és traïr. És triar. Seleccionar. Optar. Disminuir i reduir. És fer inferior. És per això que a penes he traduït. Aquesta és la primera traducció que publiqui i ja té anys. És com traslladar aigua en les mans o transportar un castell d'arena d'una platja a una altra. Restat l'arena... I poca cosa més. Cal ser, doncs, conscients de la necessitat de reconstrucció. Dels límits dels intents (no confondre els poemes amb les traduccions). I demanar, perdó, per endavant, per la intromissió. Allò que permet veure i mirar, altera l'objecte que és mostrat. La singularitat d'una mirada sols pot ser traduïda mitjançant una altra singularitat que la representa, però que ja no és la que era. A un jo, correspon un altre jo. I ambdós han de ser escrupolosos. No traduïm poemes sinó lectures. L'una, la de la realitat. L'altra, la de la nova realitat que és el poema traduït. Entre la realitat i nosaltres, hi ha, doncs, les traduccions: com a punt de trobada. Com a punt de partida. La lleialtat és traïció a la resta. Cal triar? Afortunadament. Quin remei! Vés a saber... Comprendre la paradoxa -traduir-la- és començar a entendre-la... Tal vegada, resoldre-la. I qui diu paradoxa, diu contraris: que no pas enemics. Que em perdonen els poetes traïts: no traduïts... Per ara.

Lluís Roda

U N I T S

P E R L A

C U L T U R A

BANCAIXA
OBRA SOCIAL